

T.C.
GAZANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

PATRİYARKAL TARİHİN EGZOTİK KADINLARI
AMAZONLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞULE DİDEM GÖK

GAZİANTEP
OCAK 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

PATRIYARKAL TARİHİN EGZOTİK KADINLARI AMAZONLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞULE DİDEM GÖK

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Muharrem AÇIKGÖZ

GAZİANTEP
OCAK 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

PATRİYARKAL TARİHİN EGZOTİK KADINLARI AMAZONLAR

ŞULE DİDEM GÖK

Tez Savunma Tarihi: 22 Ocak 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Şenay LEYLA KUZU
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

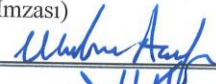
(Unvanı, Adı ve SOYADI)
İkinci Tez Danışmanı (varsa)

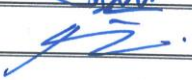

Doç. Dr. Muharrem AÇIKGÖZ
Tez Danışmanı

Jüri Üyeleri:

Doç. Dr. Muharrem AÇIKGÖZ
Dr. Öğr. Üyesi Şenay LEYLA KUZU
Dr. Öğr. Üyesi Nehir GÜNDOĞDU

(İmzası)

ETİK BEYAN

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

ŞULE DİDEM GÖK

ÖZET

PATRIYARKAL TARİHİN EGZOTİK KADINLARI AMAZONLAR

GÖK, Didem Şule

Yüksek Lisans Tezi, Kadın Çalışmaları ABD

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Muharrem AÇIKGÖZ

Ocak, 2019, 134 Sayfa

Toplumu oluşturan bireyler arasındaki hiçbir ayrım, kadın ve erkek cinslerinin arasındaki fark kadar belirgin ve yaygın değildir. Cinsiyetler arası bu ayrımında toplumsal ve sosyal ilişkiler, erkeği üstün kılan, kadının ikincil pozisyonunu pekiştiren patriyarkadır. Çağdaş ve geleneksel toplumlarda toplumsal grup ve kategorilerde farklı boyutlarda gözlemlenen ve analiz edilen patriyarka, cinsiyet ilişkilerini belirleyen bir sosyal yapı sistemidir. Bu sistemde tarihsel süreç içerisinde kadın görünmez olmuştur. Birçok resmi kaynakta kadınların düşüncesi erkek merkezli bakış yüzünden önyargılı olarak atlanmış hatta ihmâl edilmiştir. Bu noktada Anadolu tarihinde MÖ 20-12. yüzyılları arasında varlık gösteren Amazonlar, kadın tarihi açısından önemlidir. Amazonların çok iyi savaşmaları ve sadece kadınlardan oluşmaları onların, erkek düşmanı, barbar ve erkek öldüren vahşi bir kabile olarak görülmesine ve anlatılmasına yol açmıştır. Oysa Amazonlara yapılan tüm bu ithamlar onların güçlü olmaları, patriyarkaya karşı direniş göstermelerinden kaynaklanır. Ayrıca sadece kadınlardan oluşması, anaerkil toplumsal yapıyla ilişkilendirilir. Bununla birlikte Amazon, kendi hukukunu oluşturan, erkeğin her türlü şiddetine karşı koyan bir simge haline dönüşür. Bu simge, modern düşüncede feminizm ve toplumsal cinsiyet bağlamında sorgulanmasına yönelik inceleme konusu olmaktadır. Amacımız feminizm ve toplumsal cinsiyet kapsamında kadının izlenebilir olduğu dönemlerden başlayarak erkek egemen topluma itirazların ne şekilde dile getirildiğini ve erkek egemen gücü görmek, Amazon kadınları üzerinden patriyarkaya itirazların ne şekilde dile getirildiğini göstermektir. Bu bağlamda niteliksel içerik analiz yönteminden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Amazon, Cinsiyet, Feminizm, Patriyarka, Matriyarka

ABSTRACT**THE EXOTIC WOMEN OF THE PATRIARCHAL HISTORY:
THE AMAZONS**

GÖK, Didem Şule

Gender and Women's Studies

Supervisor, Assoc. Prof.Dr. Muharrem AÇIKGÖZ

January, 2019, 134 pages

No distinction between the individuals that make up the society is as obvious and widespread as the difference between the male and female gender. This distinction between gender is the patriarchy that reinforces the secondary position of the woman and that makes the man superior in society and social relations. In contemporary and traditional societies, patriarchy is a social structure that determines gender relationships which are observed and analyzed in different dimensions in social groups and categories. In this system, woman has become invisible in the historical process. In many official sources the idea of women was biased by the male-centered view and even ignored. At this point, 20-12 BC in the history of Anatolia. the Amazons, which have been in existence for centuries are important in terms of women's history. The fact that the Amazons fought a lot and were made up of women led to their view and expression of being a savage tribe that killed male enemies, Barbarians and men. However, all these accusations against the Amazons are due to their strong resistance against Patriarchy. In addition, that it is composed of only women makes them perceived as matriarchal social structure. However, Amazon becomes an icon that puts its law in the face of all the violence of men. This symbol is the subject of the investigation of feminism and the investigation of gender in modern thought. Our aim is to see how men's sovereign society has been expressed and how men's sovereign power has been expressed, starting from the periods in which women can be seen in the context of feminism and gender, and to show patriarchy through Amazon women how they have been expressed. In this context, the qualitative content analysis method was used.

Keywords: Amazon, Gender, Feminism, Patriarchy, Matriarchy.

ÖNSÖZ

Savaşçı, avcı olarak bilinen Amazonlar, bağımsız yaşarlar, kraliçeler tarafından yönetilirler, köleleri yoktur kendileri köle değildir. Sadece kadınlardan oluşan bir topluluktur. Onların bir erkeğe tabi olmaması kadından beklenen cinsiyet rollerine sahip olmaları onların ayrıksı yönünü oluşturmaktadır. Savaşmanın ve avlamanın erkeklere ait bir özellik olarak kabul edildiği bir dünyada Amazonların varlığı kadın tarihi için oldukça önemlidir. Antik çağdan günümüze kadar bağımsız kadının temsilci olan Amazonlar her dönem yürürlükte olan Patriyarka'nın korkularını yansıtmaktadır. Bu nedenle de erkek egemen tarih yazımında bir gerçek olarak reddedilirler. Amacım onları güçlü kadın kimlikleriyle vurgulayarak tarihe kazandırmak ve Amazon kadınları üzerinden patriyarkaya itirazların ne şekilde dile getirildiğini erkek egemen gücü göstermektir.

Kendi hemcinslerim olan kadınların tarihsel serüvenini izlemek heyecan verici bir o kadar da ilgi çekiciydi. Bunları okumak, okuduklarımı yazıya aktarmak kadının var olabilmesi için çaba göstermek benim için eşsiz bir olguydu. Özellikle ruhumun derinliklerine kadar hissettiğim aynı zamanda kendim gibi güçlü kadınları benzediğini gördüğüm, Amazonları tanıdım ve edindiğim bilgileri sunmaya çalıştım.

Öncelikle çalışmam boyunca sınırsız sabrı, ilgisi, manevi desteği ve bilimsel katkılarıyla bana farklı bakış açıları kazandıran danışmanım ve değerli hocam Doçent Doktor Muharrem AÇIKGÖZ'e teşekkür eder saygılarımı sunarım.

Yaşamım boyunca yanımda olan ve bana olan sevgisini şefkatini hiç bir zaman bırakmayacağından emin olduğum, benim Amazon kadını rol modelim annem İnci Gök'e babama, abime, yengeme ve varlığıyla hayatımı değiştiren sevgili yeğenim Artun Alp'e teşekkür ederim.

Son olarak bana kapılarını kapatmayan her gittiğimde sınırsız güler yüzle karşılayan tezimin her aşamasın yanımda olan desteğini esirgemeyen Güllerime, Gül ailesine teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ	iii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	8
1. FEMİNİZM VE TOPLUMSAL CİNSİYET	8
1.1. FEMİNİZM	11
1.1.1 Liberal Feminizm.....	15
1.1.2. Marksist Feminizm	17
1.1.3. Radikal Feminizm.....	19
1.1.4. Sosyalist Feminizm.....	21
1.2. TOPLUMSAL CİNSİYET	22
1.2.1. Patriyarka (Ataerkillik).....	24
1.2.2. Matriyarka (Anaerkillik).....	27
İKİNCİ BÖLÜM.....	30
2. ANADOLU VE YUNAN KADINININ TOPLUMSAL STATÜSÜ	30
2.1. ANADOLU'DA KADIN	31
2.1.1 Anadolu'nun İlk Dönemlerinde Kadın: Matriyarka, Ana Tanrıça	33
2.1.2. Hitit Dönemi Öncesi Dönemde Kadın.....	38
2.1.3. Hitit Döneminde Kadın.....	44
2.1.4. Urartu, Frig ve Lidya'da Kadın	49
2.2. YUNANDA KADIN.....	53
2.2.1. Eski Yunan'da Kadın.....	55
2.2.2 Antik Yunan'da Kadın.....	58
2.2.2. Antik Çağ Yazarları Gözünden Kadın.....	65
2.3. ANADOLU VE YUNAN KADINININ KARŞILAŞTIRILMASI	67
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	71

3. AMAZONLAR	71
3.1. Libya Amazonları	73
3.2. Anadolu Amazonları	74
3.3. Amazon Kadını.....	76
3.3.1. Amazonların Varoluşları Hakkında Anlatılanlar	79
3.3.2. Yaşadıkları Tarih ve Yer Hakkındaki Anlatılanlar.....	85
3.3.3 Toplumsal Yaşantılarıyla İlgili Bilgiler	87
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	92
4. PATRİYARKANIN EGZOTİK KADINLARI	92
4.1. Antik Çağ Patriyarkası Yazarları Gözünden Amazon Kadınları	95
4.2. Amazon Kadınları Hakkındaki Mitolojik Olaylar.....	99
4.2.1. Herakles ve Hippolyte	100
4.2.2. Theseus ve Amazonlar.....	102
4.2.3. Penthesilea ve Akhilleus.....	104
4.2.4. Bellerophon ve Amazon Mücadelesi.....	106
4.3. Erotikleştirilen ve Pazara Sunulan Amazonlar.....	107
SONUÇ	110
KAYNAKLAR	117
ÖZGEÇMİŞ	124

GİRİŞ

İnsanlığın tarihi kadın ve erkeğin var olmasıyla başlar. Tarih boyunca kadın ve erkek birbirinin tamamlayıcısı, bir bütünün parçası olarak karşımıza çıkar. Her iki cinsiyetin varlığı insan neslinin devamı için ve toplumsal hayat şartları nedeniyle zorunludur. Ancak tarihsel süreçte, her iki cinsiyetin toplumsal konumu farklılık göstermektedir. Bu rollerde bazı zaman kadın, ancak çoğunlukla erkek toplumsal hayatta üstün olmuştur. Bu bağlamda siyasi, sosyal, iktisadi, hukuki ve benzeri toplumsal yapı ve ilişkilerde kadının konumu, araştırılması ve incelenmesi gereken konular arasında yerini almaktadır.

Eskiçağ toplumlarındaki kadınların yaşamıyla ilgili birçok bilimsel çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda, arkeolojik malzemeler ve yazılı kaynakların kadın tarihine ışık tuttuğu görülmektedir. Bu bağlamda, tarih sadece savaşlar, antlaşmalar ve benzeri olayların anlatılması değil, geçmişin toplumsal ilişkilerinin de yer aldığı alanlardır. Nitekim sosyal bilimlerde tarih, tanımlama ve adlandırma aracı olarak ideolojilerle yakın ilişki içinde olan bir disiplindir (Berktaş, 1999:47). Bu anlamda tarih bilimi iktidar ilişkilerini de sorgular. Çünkü tarih, uzun yıllar iktidarı oluşturan eril söylemin çıkarları doğrultusunda şekillenmiştir. Dolayısıyla geleneksel tarih yazıcılığının öznesi olan erkek ön plana çıkmış ve konu edilmiştir. Öyle ki tüm alt katmandakiler (örn. kadınlar, köleler, işçiler) tarihin dışına itilmişlerdir. Ancak zamanla kadın dışındaki altta kalan gruplar iktidarda yer edindikleri için tarih yazımına dâhil edilmişlerdir. Kadın ise geleneksel tarih yazımında yer alamamıştır (Karapehlivan Şenel, 2012:246). Serpil Çakır'ın da söylediği gibi geleneksel tarih, kadınların meclis ve parlamentonun üyesi olamadığı, elde edemediği kahramanlıkların, içinde yer alamadığı fetihlerin tarihidir. Bir başka ifadeyle kamusal alan içerisinde yer edinemeyen kadının konu olmadığı siyasi kurumların tarihidir (Çakır, 2010:30). Kadınlar hakkında bildiklerimiz, devlet arşivlerini elinde tutan eril iktidarın süzgecinden geçmiştir (Duby ve Perrot, 2005:9). Bu bağlamda tarih yeni bir

yorum gerektirir. Yeni bir tarih kadının tarihte özne olarak var olmasını, kadına yeni bir gözle, anlayışla bakılmasını sağlar. Uygarlığı oluşturan toplumlarda, söz konusu uygarlığın meydana gelmesinde kadının destekleyici gücü, çabası, gayreti yok sayılmış, görmezden gelinmiştir. Hâlbuki toplumları oluşturan yapının diğer yarısının kadın olduğu unutulmamalıdır.

Eski Çağ toplumlarında kadınlara biçilen rollere baktığımızda, özellikle Anadolu topraklarında kadın tanrıça, kraliçe, ticaret erbabı, dini ritüelleri idare eden ve benzeri statülerde görülmektedir. Bu toplumlarda, siyasi, ekonomik ve sosyal hayatta söz sahibi olan kadın, çeşitli nedenlerle (mülkiyet hakkının olmaması, teknolojik gelişmeler, savaşlar vb.) statü kaybına uğramıştır. Bu nedenle kadınların tarih içerisindeki serüvenini incelemek ve özellikle kadının *ikinci cins* olduğu bir sosyal olgunun nasıl meydana geldiğini aktarmak; o olgunun arkasındaki nedenleri irdelerek kadının ezilen bir gruba dâhil olmasının, haksızlığa uğramasının sebebinin, doğal değil, tarihin derinliklerinde yatan kültürel bir olgu olduğunu göstermek oldukça önemlidir. Bir erkin baskısı, zulmü, sindirmesi, ötekileştirmesi edebi değildir. Kadınlar, türlü bahanelerle gizlenme, görmezden gelme, ötekileştirilmenin farklılıklarının bilincine varmış ve çözüm aramışlardır. Kadınların, bilginin bilimsel araştırmaların, teknolojik gelişmelerin artması, yaygınlaşmasıyla, ayrıca verdikleri mücadele neticesinde dünden bugüne var olmaları anlatılmaya çalışılmıştır. 19. yüzyıl sonlarına doğru ortaya çıkan Kadın Hareketiyle (Feminizm) birlikte erkeğin kadın üzerindeki baskısının sistem meselesi olduğu anlaşılmış ve duruma çözüm yolları aranmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda ortaya çıkan Kadın Hareketi'nin amacı kadın erkek arasındaki ayrımcılığa, eşit olmayan haklara, baskı ve sindirmeye, güç ilişkisine çözüm aramaktır (Berktaş, 2012).

Bu Kadın Hareketi'nin adına "Feminizm" denmektedir. Feminizm ile birlikte cins, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları gündeme gelmiştir. "Cins" sözcüğü erkek ve kadın olmayı tanımlarken cinsiyet sözcüğü cins sözcüğünden farklı olarak toplumun kadın ve erkeğe yüklediği rolleri ifade eder. Başka bir ifadeyle cins biyolojik bir kavram olarak kullanırken, cinsiyet rolleri, toplumun siyasal, ekonomik ve kültürel yapısına uygun olarak belirlenmiştir. Toplumsal cinsiyet, tarihsel ve kültürel olarak belirlenir ve bireye toplum tarafından verilen konumu işaret eder. Bu konum gereği şekillenen roller neticesinde, cinsler arası ayrımcılıkta erkek ön plandadır. Diğer taraftan toplum içinde ve sosyal ilişkilerde erkeğe üstünlük tanıyan,

erkeği güçlü kılan, kadını ikinci cins yapan diğer bir yapı ise ataerkilliktir. Ataerkil sistem, cinsiyet ilişkilerini belirleyen en önemli unsurdur. Kökleri tarihin derinliklerinde bulunan ve toplumdan topluma farklılık gösteren bir yapıdır.

Bu çalışmada, Patriyarkal Tarihin Egzotik Kadınları Amazonlar başlığı altında tarihte unutulmuş kadın figürlerinden biri olan Amazon Kadınları ele alınacaktır. Çalışmanın, araştırma yöntemi, antik yazarların (Homeros, Herodotos, Strabon vd.) kitaplarının yanı sıra antik çağ yazarlarının söylemlerinin yer aldığı materyaller, makaleler, yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları (YÖK tarafından kabul edilip yayınlamış olanlar) ve güncel kitaplar kullanılarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Çalışmanın amacı, Patriyarkal düzenin kadına bakış açısını tarihsel süreç içerisinde, özellikle Amazon kadınları bağlamında irdelemektir. Yunan ve Anadolu topraklarında eski çağlarda anaerkil yapının yerini alan Patriyarkal düzene nasıl geldiği bununla birlikte Anadolu ve Yunan kadınının Patriyarkal toplum düzeninde sosyal statülerindeki farklar işlenerek tezin ana konusunu oluşturan Amazon Kadınları bağlamında şu sorulara cevap aranmıştır: Amazonlar kadın cinsinin farklı geçmişinin ifadesi mi? Bugünkü cinsiyetçi rollerin ve iktidarın tam tersine çevrildiği bir kültürden bahsetmek mümkün müdür? Amazon kadınlarının ortaya çıkarılması, geleceğin yaratılmasının aracı olabilir mi soruları ışığında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Amazon Kadınları, farklı yaşamsal kimlikleri sebebiyle kadın tarihinin ve kadın çalışmalarının dikkat çeken yönünü oluşturmaktadır. Bu yönüyle Amazonlar, anaerkillikten ataerkilliğe geçiş sürecinin bir simgesi olabilir mi, ya da Amazonlaşmak bugünkü kadının özgürleşmesinin bir aracı olabilir mi gibi sorular ışığında kadının özgürleşme mücadelesi olan feminizm, çalışmanın birinci bölümünde ele alınacaktır. Birinci bölümün devam eden kısmında bu mücadelenin çeşitlenmesini bilimsel bir temele oturtmak için feminizm türleri, cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve patriyarka gibi kavramlar ele alınmıştır. Feminizm, toplumun kadın ve erkeğe yüklediği cinsiyet rollerine karşı çıkan bir mücadeledir. Amazonların yaşam tarzlarının feminist kadın hareketi ile özdeşleştiği söylenebilir. 1960’larda erkek egemen sisteme karşı kadınların özgürleşmesi yolunda ortaya çıkan Feminist Hareket önemlidir. Bu dönemde *Amazonlaşmak* kavramı, feminist hareketin önemli kodlarından biridir. Günümüz kadınlarının, kadın erkek cinsleri arasındaki eşitlik mücadelesinde “Amazonluk” ve “Amazon simgeleri” önemli yer tutmaktadır (Sağlam, 2002:15).

Feminizm kadının ezilmişliğini açıklayan, bunun nasıl ve ne yönde değişmesi gerektiğine dair bir akımdır. Dolayısıyla feminist kuram, toplumsal ve kültürel olarak değişiklik gösteren kadın sorununa farklı çözüm yolları aramıştır. Bu bağlamda kadın sorununa değişik açılardan bakan ve çözüm yolları üreten feminizm türleri oluşmuştur. Çalışmada birçok feminizm türünün temellendirildiği; Liberal Feminizm, Marksist Feminizm, Sosyalist Feminizm ve Radikal Feminizm'in kadın sorununa bakışına, çözüm yollarına değinilmiştir. Feminizm türlerinden olan Radikal Feminizmin kadın sorununa bakışı ve çözüm yollarının Amazon Kadınları'nın yaşam biçimleriyle benzerlik göstermesi dikkat çekicidir.

Ayrıca patriyarkal (ataerkillik) ve matriyarkal (anaerkillik) toplumsal yapı özellikleri de çalışmanın ilk bölümünde ele alınacak konulardandır. Özellikle toplumsal cinsiyet rollerini belirlemede önemli bir nokta olan patriyarkal sistemin kökleri, tarihin derinliklerinde yatmakta ve bu sistem kendini toplumsal, sosyal, ekonomik, dini alanda göstermektedir. Patriyarka, kadına yüklediği cinsiyet rolleriyle erkeği üstün kılmıştır. Bu sebeple toplumdaki haklardan mahrum bırakılan kadın, toplumdan dışlanmış, ötekileştirilmiştir. Matriyarka ise daha çok tarih öncesi topluluklarda görülen soyun anneden belirlendiği bir sistemdir. Bu bağlamda Amazonlar, matriyarkal toplumsal yapı sisteminin temsilcileri mi, yoksa yukarıda da değindiğimiz gibi anaerkillikten ataerkilliğe geçiş evresi mi soruları bağlamında değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde yer alan Anadolu ve Yunan kadını başlıklarındaki amaç, Yunan ve Anadolu dediğimiz alanın coğrafi sınırlarını belirlemek, yaşam şekillerini irdelemektir. Ayrıca Amazonların yaşadığı düşünülen zaman ve sonrasında kadının statüsü hakkında bilgi vermek, Amazon kadınlarının farklı yaşamlarının sebeplerini sorgulamaktır. Bununla birlikte Anadolu ve Yunan kadının ticari, sosyal, siyasi ve dini yapıdaki statüsü ele alınacaktır. Bu iki farklı coğrafyadaki kadın statüsünün irdelenmesi, Amazonları daha yakından tanımamız sağlayacaktır. Çünkü Amazonlar Anadolu topraklarında yaşayan bir topluluktur. Amazonlardan en çok bahsedenler ise Hellenlerdir (Yunanlar).

Eskiçağ toplumlarında kadının konumu, günümüzde olduğu gibi coğrafi bölge, toplum ve zamanın algısına göre değişiklik gösterir. Anadolu topraklarında kadın daha özgür ve aktif roldeyken, Yunan toplumunda tam tersi bir durum söz konusudur. Antik

Yunan toplumunda eril iktidarın baskın olduğunu görmekteyiz. Burada şunu belirtmek gerekir bu çalışmanın amacı, kadınların farklı devirlerde sahip olduğu etkinlik alanlarını vermek değildir. Amaç, sosyal, ekonomik ve siyasal hayatın toplumsal cinsiyet oluşturma biçimlerine değinerek Amazon kadınlarının farklı geçmişini irdelemek ve neden böyle -erkeksiz- yaşamayı tercih ettiklerini sorgulamaktır. Ayrıca Amazonlar ışığında, günümüz kadın sorununun çözümü için metodolojik ve teorik çıkarımlar yapmayı sağlamaktır. Öte yandan anaerkil düzene sahip Anadolu Kadınları sosyal, siyasi, ticari, dini hayatta oldukça aktif rol oynarken Yunan kadını eve hapsedilmiş, çoğunlukla patriyarkal düzene hapsolmuştur. Bu açıdan, çoğunlukla Yunan vazo resim sanatında gördüğümüz ve Yunan mitolojisinde adı sıkça geçen Amazonlara bakış açısını görmemizi sağlayacaktır. Amazonları, Yunan patriyarkal düzeni gözünden yorumlamamız anlam kazanacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümde, Amazon Kadınları ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Kimdir, nerede, nasıl yaşar sorularına cevap aranacaktır. Öncelikle Amazonlar başlığı altında Amazon adının etimolojik kökenine değinilecektir. Amazon isminin literatürde farklı anlamları bulunur. Çalışmanın ilgili başlığı altında bu anlamlardan detaylı bir şekilde bahsedilecektir. Ancak literatürde en çok kullanılan ve bilinen anlamı Grekçe *A* olmayan ve *mastos* meme anlamına gelir. Sözcüğün karşılığı göğüssüz, memesiz anlamına gelmektedir. Buna göre, ok, yay gibi savaş aletlerini daha iyi kullanmak için sağ memelerini kestikleri ve bu nedenle memesiz anlamına gelen Amazon isminin verildiği birçok kaynakta ifade edilmektedir. Bu kadınların özellikle daha iyi bir şekilde savaş aletlerini kullanabilmek ve iyi bir savaşçı olabilmek için kadınlığı ifade eden bir organdan -meme- vazgeçmeleri oldukça ilginçtir. Amazonların Varoluşları Hakkında Anlatımlar başlığında altında, Amazon kadınlarının varlıklarına ilişkin anlatımlar irdelenecektir. Bu kadınlar hakkında yeteri kadar arkeolojik ve filolojik belgelerin olmaması onların varlığı hakkında söylenenleri efsane olmaktan öteye götürmemektedir. Ancak amacımız Amazonların gerçekten var olup olmadığına cevaplar aramak değildir. Amazon kadınları yaşadıkları dönemden çok sonra, birçok sanat eserine konu olmuş, birçok tarihçi, coğrafyacı onlardan bahsetmiştir. Amacımız bu kadınlarla ilgili tarihten günümüze kadar aktarılan sanat eserleri ve edebi metinler aracılığıyla ortaya çıkan savaşçı, avcı kadın imgesini, fenomenolojik olarak tahlil etmektir (Altunya, 2011:16) Ayrıca onlardan bahseden birçok coğrafyacının, tarihçinin

-erkeğin- kadın algısının nasıl olduğunu göstermek, kadın tarihi için de önem arz etmektedir.

Bu konuda onlarla ilgili anlatılan en dikkat çekici metinler şunlardır: Tarihçi Herodot Amazonların varlığını kabul edip Amazonların Kimmer ya da İskitlerin bir boyu olma ihtimalinden bahseder. Amazonların varlığını reddeden Strabon ise Amazonları tarihçilerin bir şeyleri örtbas etmek için ortaya attıklarını dile getirir. Plutarkhos *Theseus'un Yaşamı* adlı eserinde Amazonlara ilişkin çoğu destana şüpheyle yaklaşır ve Amazonların Atina seferini anlattıktan sonra onlarla ilgili anlatılacakların bu kadar olduğunu ifade eder. Platon ve Sokrates ise Amazonların Atina'ya akın etmiş olduklarını kesin bir şekilde kabul ederler. Ama yaşadıkları düşünülen dönemin karışık bir zaman olmasından dolayı Amazonlar hakkındaki bilgiler söylenceye dayalı kalmış hatta eksik bırakılmıştır (Gültepe, 2013:20). Ne var ki Antik Çağ yazarlarının hayal ürünü olan anlatılara inanmayacak kadar zeki oldukları söylenir. Bu özellikteki kadınların varlığıyla ilgili çelişkili ifadeler erkeklerin özelliklerini taşıyan bir kadın ırkının var olmadığını mı benimsetmek istiyor sorusunu da akla getirmektedir.

Yaşadıkları Zaman ve Yer Hakkındaki Anlatımlar başlığı altında, Amazonların yaşadıkları yer ve zaman hakkında bilgiler ele alınacaktır. Buna göre Amazonların Karadeniz kıyılarında Terme Çayı'nın (Thermedon) kıyısında Themiskyra şehrini kurmuş oldukları ve çoğunlukla bugünkü Ordu-Fatsa yakınlarında yaşadıkları söylenmektedir. Yaşadıkları zaman tam olarak bilinmemektedir. Tarih öncesi çağlarda; muhtemelen Bronz Çağı ve Demir Çağı arasındaki bir dönemde yaşadığı düşünülmektedir. Başka yorumda ise tarihten siliniş öyküleri, Truva savaşında Penthesilia ve Akhilleus arasında geçen savaşla sona erdiği ifade edilir.

Bu bölümün son başlığı olan Toplumsal Yaşantılarıyla İlgili Bilgiler başlığı altında, Amazonlar savaşmadıkları zaman ne yapıyorlardı, nasıl yaşıyorlardı, topluluğun kuralları ve inanç sistemleri nasıldı gibi sorular irdelenecektir. Amazonlar, sadece kadınlardan oluşan bir topluluktur. Bu kadınlar, komşu kabilenin erkekleriyle cinsel alış veriş kurup bu ilişkide doğan kız çocuklarını kendileri büyütür. Erkek çocuklarını sakat eder veya öldürürler ya da komşu kabileye bırakırlar. Alışılmışın dışında, oldukça farklı bir yaşam tarzına sahip bu kadınların erkekleri sadece üreme amaçlı kullanmaları ve toplulukta kalan erkekleri sakat bırakmaları, öldürmeleri, erkek egemen sisteme başkaldırı gibi gözükmektedir. Dolayısıyla Amazonların farklı

yaşamsal kimlikleri feminizm ve toplumsal cinsiyet bağlamında dikkat çekici yönlerini oluşturmaktadır.

Çalışmanın son bölümü olan dördüncü bölümde ise Patriyarkanın Egzotik Kadınları Amazonlar başlığı altında önce Antik Çağ yazarlarının Amazon kadınlarını nasıl konu edindiklerine bakılacaktır. Amazon izlerine Herodotos, Homeros, Platon ve Strabon gibi birçok tarihçinin, coğrafyacının, felsefecinin eserlerinde rastlamaktayız. Antik Çağ erkek hegemonyası tarafından bu kadınların nasıl tanımlandığı, nasıl anlatıldığı ele alınacaktır. Amazon Hakkında Mitolojik Olaylar Antik Yunan Vazo Sanatında Tasvirler başlığı altında, Antik Yunan kahramanı olan Herakles, Theseus, Akhilleus mücadelelerinden bahsedilecektir. Mitolojik anlatılar birçok vazo, mimari öge gibi sanat eserleri üzerinde betimlenmiştir. Bu betimlemeler ışığında Amazon Kadınlarının erkeklerin gözünde nasıl olduğu ele alınacaktır. Öte yandan Antik Yunan kadının tam tersi olan Amazonlar, Yunan dünyasının ideal kadını yaratmasındaki araç mıdır? sorusuna da cevap aranacaktır.

Bölümün son başlığı olan Erotikleştirilen ve Pazara Sunulan Amazonlar altında, yakın tarihte Amazonların konu olduğu tiyatro, sinema ve edebi metinlere değinilecektir. Amazonlar farklı kadınsı kimlikleriyle yalnızca geçmişte değil günümüzde de erkek egemen sisteme karşı bir simge haline gelmiştir. Ancak Amazonlar hakkında anlatılan hikâyeler farklı biçimlere dönüşerek günümüze aktarılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. FEMİNİZM VE TOPLUMSAL CİNSİYET

İnsanlığın tarihi milyonlarca yıl öncesine dayanır. İnsan varoluşundan itibaren kendisini, çevresini, dünyayı, tanımaya, anlamaya ve tanımlamaya çalışmaktadır. Hayatı tanımlamaya çalışan insan, yaptığı davranışlara psikolojik, sosyolojik, dini nedenler bularak yaşamı anlamlandırmak için çaba gösterir. Kadın ve erkek olarak biyolojik kimlikleriyle dünyaya gelen cinsler arasında eşitsizlik ve bir çatışma mevcuttur. Cinsler arasında olan bu çatışma da insanın anlamlandırmaya ve çözümlemeye çalıştığı konular arasında yerini alır. Kadın ve erkek arasındaki bu mücadele toplumların bulunduğu coğrafyaya, kültürlerine ve bunun yanı sıra yaşanan tarihe göre farklılık gösterir. Bu bağlamda tarihin ilk dönemleri olan ve araştırmacılar tarafından *dağınık barışçıl** olarak isimlendirilen çağlarda cinsler arasında eşitlik söz konusu iken devam eden süreçte tarımda alet kullanımının artması özel mülkiyetin gelişmesi, kadınların ikinci planda kalmasına yol açan toplumsal yapının temellerinin atılmasına neden olur (Kolay, 2015:5). Uygarlığın doğuşuyla birlikte köylerden yerleşik hayata ve oradan devletlere geçilen süreçte savaşların yaşanması, hiyerarşik düzenin oluşmaya başlaması, gelişen ticaret ağı ve askeri yapı, krallığın köleliğin kurumsallaşması bunun yanı sıra iktidar paylaşımının soydan değil babadan oğula geçmesi gibi gelişmeler, kadının statüsünü doğrudan etkileyen olaylardır. Bu anlamda özellikle mülkiyet hakkının babadan oğula geçmesine meşruiyet kazandırmak ve bu durumu güvence altına almak için kadının cinselliğinin denetimini erkeklere bırakan, ataerkil aile yapısı, devlet tarafından yasalarla güvenceye alınarak kurumsallaşır. Böylelikle ataerkil toplumsal yapının oluşması kadının toplumdaki ikincil konumu daha da pekiştirir. İlerleyen yaşamsal süreçle birlikte aile kurumunun yasalarda yer alması ve devletin güvencesine alınması, kent toplumlarının giderek karmaşık hale

* Geçmişteki insan yaşam ile ilgili bilgileri MÖ 10.000'lerden ediniriz. Neolitik Dönem olarak adlandırılan bu dönemde insanlar yaşamlarını avcılık ve toplayıcılık ve sürdürmüşler. Cinsler arasında üstünlük mücadelesinin olmadığı bu dönemde kadınların ve erkeklerin yaşama eşit olarak katıldıkları bilinir. Dönemi araştırmacılar dağınık ve barışçıl olarak adlandırmaktadır.

gelmesi, yaşam koşullarının değişmesi, nüfusun artması, tarım sınıfının oluşması ve kadınların bu sınıflardan ve belirli mesleklerden dışlanması gibi faktörler kadının toplumsal yapı içerisindeki konumunu ikinciliğe iten etkenler arasında sayılır (Karapehlivan Şenel, 2012:250). Tarihsel süreç içerisinde yaşanan olaylar kadının toplumdan dışlanmasına, eve hapsolmesine ve zamanla eğitim, iş hayatı ve siyasi hayatın dışında kalmasına yol açmış, bu durum kadını “ikinci sınıf insan” yapmıştır.

Cinsler arasındaki mücadelede erkeği üstün kılıp kadını ikinci sınıf yapan tarihsel süreç içerisinde yaşanan toplumsal değişimlerin yanı sıra, toplumların kadın ve erkek olmaya yüklediği roller ise çatışmanın diğer yönünü oluşturur. Bu çatışma, toplum tarafından cinslere yüklenen rollerden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda kadın ve erkek olarak dünyaya gelen insan, toplumun belirlediği davranışlar çerçevesinde kadınlık ve erkeklik rollerini öğrenerek büyür. Cinsiyet rolleri küçük yaşlardan itibaren ailede öğretilmeye başlanır; kadın ve erkekten kendi cinsine uygun davranışlar sergilemesi beklenir. Bir başka ifade ile cinsiyet rolleri, toplumsallığın bireyde davranışa dönüşmesidir (Vatandaş, 2007:33). Bu anlamda cinsiyet rolleri çerçevesinde oluşan toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkek olmanın biyolojik yönünü değil, cinsiyetin toplumsal olarak belirlenmesine vurgu yapar. Başka bir ifade ile biyolojik cinsiyet, bedensel özelliklerle ilgili iken toplumsal cinsiyet, toplum tarafından cinslere yüklenen beklentilerle ilgilidir. Bu anlamda kadınlar açısından temel sorun, toplumsal cinsiyet algısına göre belirlenmiş konumlandırmadan kaynaklanır. Çünkü kadın ve erkek arasındaki fark biyolojik cinsiyetten değil, toplumun cinslere yüklediği beklentilerden kaynaklanır. Öte yandan toplumsal cinsiyet, toplumların kültürel ve sosyolojik yapısına göre değişiklik gösterir. Dolayısıyla kadın ve erkek rolleri toplumun kültürel yapısına göre farklılık gösterir ancak pek çok toplumda erkek, kadından daha üstün görülür. Bu farklılıklar cinslerin yaşamını ve sorumluluklarını dolayısıyla bireylerin toplumsal olanakları kullanmalarını etkiler (Öncel, 2013:5). Cinsler arasında kurgulanan bu farklılıklar neticesinde kadının daha duyarlı, anlayışlı, ilgili, verici vs. olarak algılanmasından dolayı öğretmen, hemşire vb. olması beklenirken, erkekten kuvvetli, bağımsız ve atılgan vs. olması beklenir; bu cinsten asker, tüccar, mühendis ve benzeri olması istenir. Bu farklar anatomik özelliklerden dolayı ortaya çıkan farklar değil cinslere atfedilen, toplumun kalıp yargıları sonucu oluşmuş farklardır. Oysa çok duygusuz bir kadın olabileceği gibi duygulu bir erkek de olabilir ya da bir erkekten daha güçlü bir kadın da olabilir. Ancak toplumlarda oluşan

“kalıp yargılar, kabul görülen yaygın inançlara dönüşür ve sosyal davranışları büyük ölçüde biçimlendirir” (Dökmen, 2006 :25). Bu biçimlendirmede cinsiyetinden dolayı hakları en fazla ihlal edilen kadınlar olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet, toplumsal kategorizasyon içerisinde biyolojik cinsler arasındaki ilişkileri vurgulamak amacıyla yalnızca kadının değil erkeğin de konumunu belirler. Sadece biyolojik cinsiyetle açıklanamayan toplumsal cinsiyet aynı zamanda ataerkillik, sosyal sınıf ve siyaset gibi kavramların toplumsal yapı içerisindeki algılanışını da ifade eden bir kavramdır (Savcı, 1999:130). Bu anlamda toplumsal cinsiyet kadın ve erkek arasındaki farkların toplumsal yapı içerisindeki yönlerini vurgular. Toplumsal yapı içerisinde görülen kadın sorunu, cinsiyet ayrımına bağlı olarak ortaya çıkan ve kadının sosyal, iktisadi, eğitim, politik vb. yapılarda dezavantajlı olarak yer almasına, ezilmesine ve ikinci sınıf görülmesine ilişkin bir sorundur. Bu bağlamda cinsler arasındaki ayrıma karşı mücadele ve bu sorunun giderilmesi için düşünce ve eylemler üreten ideolojilerin başında feminizm gelir. Feminizm kadınların erkeklere göre ikincil konumda olmasından, ezilmesinden ve sömürülmesinden hareket eder. Feminizm, içerisinde farklı görüş ve savunuları barındırdığı için tek bir tanım altında toplamak mümkün değildir. Feminizmin farklı ideolojileri barındıran çeşitli tanımlamaları olmasına rağmen, bu tanımlamalardaki ortak nokta, kadınların durumunu iyileştirmek ve çözüm yolları bulmayı amaçlayan bir mücadele olmasıdır (Ataman, 2009: 2).

Çalışmanın ana konusunu oluşturan Amazon kadınları, erkeksiz yaşamalarının yanı sıra kadınlara yüklenen cinsiyet rollerinin aksine savaşçı ve avcı kimlikleriyle güçlü kadınlar olarak anlatılır. Her ne kadar yaşanılan zaman ve yaşanılan kültür farklı olsa da Amazon kadınları günümüz erkek egemen sistemin yıkılmasını amaç edinmiş feminist kadınlarla özdeşleştirilebilir. Bununla birlikte 1960’ların Avrupası’nda feminist politikanın simgesi olmuş *Amazonlaşmak* kavramı kadının özgürleşme sürecinin önemli bir hareket noktasını oluşturmuştur (Sağlam, 2007:15). Bunun dışında Antik dönemde ataerkil düzenin hâkim olduğu bilinir. Bu dönemlerde kadın ikinci plana itilmiş dahası kendi evine hapsolmuştur. Bu dönemde fiziksel yapısından dolayı erkek güçlü sayılmış kadın ikinci plana itilmiştir. Ancak Amazon kadınları, bu dönemdeki egemen toplumsal cinsiyet rollerinin aksine ok, mızrak, balta gibi savaş aletlerini iyi kullanabilmekte, bunun yanı sıra savaşçılık, avcılık gibi güç gerektiren işleri yapabilecek bir anatomik yapıya sahiptir. Bu kadınlar bu özelliklerinden dolayı

tarihteki özgür kadının yansımaları ve baskıcı toplumsal cinsiyet rollerinin karşıtı olarak düşünülür. Aynı zamanda erkek egemenliğine karşı olmaları, feminist düşünceye sahip olduklarını gösterir niteliktedir. Dolayısıyla çalışmanın daha net anlaşılabilmesi için toplumsal cinsiyet ve feminizm kavramlarına değinilmiştir. Devamında politik bir hareket olan feminist mücadelenin tarihsel süreci ve bu sürece ait kadın hareketinin farklı ideolojilerine değinilecektir.

Feminizm farklı kültür, millet, sınıf ve ırktan gelen kadınların üzerinde kurulmuş olan baskının çeşitli formlarda ortaya çıkışını gösteren çözüm yolları arayan çalışma alanıdır. Bu alan içerisinde çeşitli ideolojilerin farklı algılanması ve tüm dünyada görülen kadın hakları ihlaline karşı farklı çözüm yolları bulmayı amaç edinmiştir. Aşağıda önce genel olarak feminizm ele alınacak ve Bu bağlamda ortaya çıkan farklı feminist yaklaşımlar, kuramlar irdedecektir. Bu çeşitli kuramları hakkında ortaya koymak bu çalışmanın sınırlarını aşacağından, burada özellikle son dönem literatürde ele alınan kuramlarda başlıcalarına değinilecektir: Liberal Feminizm, Marksist Feminizm, Radikal Feminizm ve Sosyalist Feminizm.

1.1. FEMİNİZM

Kadın ve erkek arasında toplumsal yapı içerisinde bir eşitsizlik mevcuttur. Kadınlar toplumsal hayatta sadece kadın olduğu için sosyal, siyasi, hukuki, idari ve iktisadi gibi pek çok alanda hakları görünmez kılınmış ve ihlal edilmiştir. Kadınların ezilmesi baskı ve şiddet gibi farklı biçimlerde olmakla birlikte her dinde, ırkta, ulusta ve sınıfta genel olarak yaşanan ortak bir sorundur. Kadınların ezilmeleri, toplumdan dışlanmaları ve erkeklerle eşit sayılmamaları tarih boyunca görülürken, 17. yüzyıldan itibaren bu eşitsizlikler “kadın sorunu” ifadesiyle ele alınır. Kadın sorununun bir mücadeleye dönüşmesi ve bu soruna karşı çıkışın sistemli hale dönüşmesi 18. ve 19. yüzyıllarda görülmüştür. Bu bağlamda kadının toplumsal yapı içerisinde ezilmişliğini sorgulayan, eleştirilerde bulunan ve ortadan kaldırılması için mücadele eden feminizm kavramı ortaya çıkmıştır (Öncel, 2013:14). Feminizm, kadınların toplumsal, sosyal, hukuki gibi alanlarda hak ve özgürlük mücadelesini temellendirmeye çalışan kuramsal bir yaklaşımdır. Feminizm, cinsiyet ayrımcılığına karşı çıkar ve kamusal ve özel alanda kadınların ikinci sınıf olmalarının nedenlerini sorgular. Bununla birlikte kadınların maruz kaldıkları baskı ve denetimlerin ortadan kaldırılmasını savunur. Bu

açından feminizm, aynı zamanda kadınların özgürleşme mücadelesinin politik bir hareketidir (Güneş, 2017:245). Yukarıda da değinildiği üzere feminizm, kadınların cinsiyetlerinden dolayı maruz kaldıkları baskı ve denetime karşı çıkarken hem kadın hakları için mücadele eden hem de kadının özgürleşmesi için çözüm yolları arayan bir hak arayışı akımıdır.

Feminizm kavramı, Latince *Femina* kelimesinden türemiştir. Kelime kadın anlamına gelmektedir ve ilk defa Fransa’da kadının niteliklerini belirtmek için kullanılmıştır (Öncel, 2013:14). Tüm dünya dillerine literatüre Fransızcadan *Feminism* olarak geçen kelime, 19. yüzyıl boyunca “kadınların özgürleşmesi/kurtuluşu ile eş anlamlı” olarak kullanılmıştır (Şahin, 2009:31). Kadının mücadelesinin dünyadaki karşılığı olan feminizm, kadın soruna çok boyutlu bakar, dolayısıyla içerisinde farklı ideoloji ve bakış açıları barındırır. Bu bağlamda feminizmi yalnızca bir açıdan ifade etmek yetersiz kalır. Feminizmin tanımlarına baktığımızda Melisa Gilbert, “kadınlara göre, kadınlar için ve kadınlar hakkında” şeklinde tanımlamıştır (Akt. Özgüç, 1998:46). Türk Dil Kurumu, feminizm için “Toplumda kadın haklarını çoğaltma, erkeğinkiler düzeyine çıkarma, eşitlik sağlama amacını güden düşünce akımı kadın hareketi.” şeklinde tanımlama yapmıştır. Andree Michel ise feminizm akımını: “Başta bütün ülkelerin kadınları olmak üzere bütün insanları ezen, adaletsiz, bağımlılık ilişkisine dayalı, gününü doldurmuş toplumsal ve uluslararası örgütlenme sistemlerini anlamsız ve geçersiz kılacak.” şeklinde ifade etmiştir (Michel, 1993:104). Yine başka bir tanımda Feminizm, cinsiyet ayrımcılığına karşı olan, kamuda ve özel alanlarda kadınların maruz kaldığı baskıların ve denetimlerin ortadan kaldırılmasını savunan ve ataerkil yapılanmalarının önüne geçerek kadınların hak ve özgürlüklerine ulaşma mücadelesini ifade eden bir yaklaşım olarak görülür (Taş, 2016:163). Metinde geçen tanımlar ışığında feminizm özellikle, kadın sorununa farklı boyutlardaki bakış açılarıyla çözüm yolları arayan ve kadınların özgürleşmesi için mücadele eden bir akımdır.

Tarihsel süreç içerisinde yok sayılan kadınlar, kendilerini ifade etmeye ve seslerini yükseltmeye özellikle 17. yüzyılda İngiltere’de başlamışlardır. Feminizm perspektifinden yazılmış ilk eser, 1792 yılında Mary Wollstonecraft’ın *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi* isimli kitabıdır. Eser, kadınların siyaset, eğitim, hukuk gibi alanlarda erkeklerle eşit haklara sahip olması gerektiğine vurgu yapar. Bu dönemde yaşanan Sanayi Devrimi, endüstriyel kapitalizm ve siyasetin temsili

demokrasiye dönüşmesi, kadınların toplumsal, siyasi ve iktisadi alanda öneminin daha da azalmasına neden olmuştur. Dolayısıyla bu dönemde kadınlar, kendilerini ifade etmek için toplumsal ve siyasi hareketlere katılarak seslerini duyurmaya çalışmışlardır. 19. yüzyıl itibarıyla kadın hareketi kitlesel ve kamusal bir harekete dönüşmüştür. 19. yüzyıl Avrupası'nda, feminist hareket sosyalizm ve komünizm gibi ideolojilerden etkilenmiş, sol ideolojinin etkisiyle kadın sorununu "bir toplumsal devrim sorunu" olarak görmüştür. Dolayısıyla kadın sorununun nedeni de aile, özel mülkiyet ve devlet yapılarıyla/kavramlarıyla ilişkilendirilmiştir. Devam eden süreçte kadın hareketi toplumsal, dini ve akademik alanlarda kendini göstermeye başlamış, kadınlara ait dernekler kurulmuş ve dergiler yayınlanmıştır. 1869 yılında John Stuart Mill ve Harriet Taylor Mill'in *The Subjection of Women* adlı eserlerinde kadınların biyolojik yönden algılanan düşük statüleri tartışılmış ve eserde eğitimi geliştirme yolları aranmıştır. Feminist hareketin uluslararası bir boyut kazanması için de çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların yürütülmesi amacıyla 1880 yılında Uluslararası Kadınlar Konseyi kurulmuştur. Konseyin 1888 yılında Washington'daki kuruluş toplantısında kadınlar, örgütün amaçları ve ilkelerini belirlemiştir. 1899 yılında yapılan ikinci toplantıya ise farklı ülkelerden beş bin delege katılmıştır (Michel, 1993:116). Birinci Dünya Savaşı sırasında kadınlar, *Kadınların Barış Partisi*'ni kurmuştur. Bununla birlikte birbirlerini kız kardeş gibi görerek barış, yardımlaşma ve dayanışma isteğinde bulunmuşlardır (Ataman, 2009:4). Birinci Dünya Savaşı sırasında erkeklerin çoğunun savaşa katılması sebebiyle kadınlar fabrikalarda çalışmaya başlamıştır. Ancak kadınlara, aynı işi yapmalarına rağmen erkeklere göre daha düşük ücret ödenmiştir. Sürdürülen mücadele sonucunda 1918 Versailles Antlaşması ve Milletler Cemiyeti sözleşmesine *eşit işe, eşit ücret* ilkesi konmuştur (Kolay, 2015:6). Bu mücadeleler neticesinde Birinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında birçok ülkede kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. 1960'lı yıllarda ise feminizm, farklı bir boyut kazanmıştır. Bu dönemde kız kardeşlik, birleştirici ve bütünleştirici bir düşünce bütünlüğü olarak temel alınmış, bunun yanı sıra baskı ve özgürlük gibi kavramlar da dönemin siyasi gelişmeleri kapsamındaki diğer ideolojilerde olduğu gibi feminizmin de dayanak noktasını oluşturmuştur (Ataman, 2009:4). Feminizmin ikinci dalgası olarak da bilinen 1960'lardaki mücadele, tüm dünyadaki kadınlar için yapılmıştır. Yukarıda değinildiği üzere kadının özgürleşmesi için birçok girişim yapılmıştır. Ancak her ne kadar kadınların eşit olması yasalarla güvence altına alınmış olsa da yaşamsal süreçte hâlâ erkeklerden daha alt konumdadır. Kadınlar, uymaları gereken toplumsal

normların biyolojik cinsiyet kaynaklı olmadığını, ataerkil sistemden kaynaklı olduğunu fark ederler. Ayrıca ataerkil yapılanmayı yeniden üreten, kadını ikinci cins yapan ev içi alanı *kişisel olan politiktir* sloganıyla kamusal alana taşınmıştır. Bununla birlikte kadınlar, bedenlerinin erkek denetimden çıkmasını isterler. Bunun için de cinselliğin ve doğurganlığın birbirinden ayrılmasını talep ederler yine doğum kontrol yöntemlerinin yaygınlaştırılması da kadın talepleri arasındadır. Böylelikle kadın kendi bedeni üzerinde hâkimiyet hakkını elde etmiş olacaktır (Kolay, 2015:8). Öte yandan tarih, edebiyat, sanat, iktisat, sosyoloji, antropoloji, siyaset gibi bilim alanlarında da feminist araştırmalar yapılmıştır. Bu bağlamda 1970’lerden itibaren ortaya çıkan kadın hareketleriyle birlikte kadınlar tarih sahnesinde yerini almışlardır. Kadının tarihte yerini almasıyla birlikte kadının görünür kılınması yönünde ilk adımlar atılmış olur. Bunun sonucunda kadının tarihte yerini alması, yeni olayları ve olguları ortaya çıkarmış, kadına ve tarihe yeni bakış açıları kazandırmıştır. Bu yeni tarihsel bakış açısı, toplumsal cinsiyet kavramını toplumsal değişimin anlaşılmasında bir yöntem olarak görür (Karapehlivan Şenel, 2012: 246).

Feminizm, eleştirel bir açıdan kadınların ezilmişliklerinin sebeplerini ve özgürleşme süreçlerini tartışırken diğer yandan toplumsal yaşama nüfuz etmiş bütün yapı ve ilişkileri de eleştiriye tabi tutmaktadır. Dolayısıyla feminizm kavramı, tarihsel süreç içerisinde ortaya çıktığı yüzyıldan farklı ideolojik perspektiften bakmışlar. Bu süreç sonunda ortaya çıkan feminist teoriler, kadın sorununa farklı ideolojiyle bakış açılarıyla değinmiştir. Feminizm, temellendirilmiş çoğu felsefi dünya görüşü gibi altında kadın sorununu tasvir eden ve çözüm yolları arayan birçok farklı kuramı içinde barındırmaktadır. Ancak, bu kuramların birçoğu liberal, Marksist ve radikal feminizmden türemişlerdir. “*Çeşitli feminizmlerin farklı yönlendirmeleri için önemli bir başlangıç üç ana gelenek arasındaki farklılıklarda yatar. Bu gelenekler, kendilerinden sonra gelenler gibi, farklı değildir. Çoğu feminist onlardan bir kısmını ya da hepsini kullanırlar. Bunlar liberal feminizm, radikal feminizm ve Marksist/sosyalist feminizmdir*”(Beasley’den akt. Şahin, 2009 : 66).

Öte yandan patriyarkal sistem feminizm bağlamında, kuramsal ve politik yönden tartışılan konulardandır. Patriyarkal yapının ne olduğu, nasıl açıklanması gerektiği, sınırlılıklarının neler olduğu feminizm açısından önemli görülmüştür. Çünkü patriyarkal sistem kadınlar üzerinde egemenlik kurmanın etkin bir yoludur (Güneş,

2017:245). Çalışmanın konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için farklı feminist kuramlar çerçevesinde patriyarkanın ne anlama geldiği konusu üzerinde durulacaktır.

1.1.1 Liberal Feminizm

İlk feminist akım olarak ortaya çıkan liberal feminizm, kendisinden sonra gelen pek çok feminist akımın temelini oluşturur. “*Liberal feminizm, feminist düşüncenin bilinen en geniş biçimidir ve sık sık feminizmle eş anlamlı olarak kullanılır. Yani doğası gereği feminizm nedir? Ya da siz feminist misiniz? sorusuna cevap verir, bu yaygın biçimde feminist düşüncenin liberal versiyonundan kaynaklanır*” (Beasley’den akt. Şahin, 2009 : 66).

Liberal feminizm, hem tarihsel hem de pratik olarak liberalizmden etkilenmiş feminist bir kuramdır. Bu bağlamda liberalizmin eşitlik, özgürlük ilkesi liberal feminist teorinin çıkış noktasını oluşturur. Birçok toplumda kadın fiziksel veya entelektüel olarak eksik görülür. Bundan dolayı kadın, kamusal alanlardan yani eğitim, çalışma, tartışma ve pazar yeri hayatından dışlanır. Dolayısıyla liberalizmin temel vurgusu, kadının ikincil konumda olması, bununla birlikte kadının kamusal alana girmesinin ya da başarılı olmasının engellenmesi durumuna karşı çıkma şeklindedir (Tong, 2006: 10).

Feminizm tarihindeki ilk önemli çalışma 1792 yılında Mary Wollstonecraft tarafından yazılan *Vindication of the Rights of Woman (Kadın Haklarının Savunusu)* isimli eseridir. Yazar eserinde sadece cinsiyetinden dolayı kadınların maruz kaldığı şiddet ve baskıya karşı çıkar. Ayrıca kadınlara yüklenen şefkat, bağımlılık ve narinlik gibi kadınsı rolleri reddeder. Bununla birlikte Wollstonecraft, erkeklere tanınan eğitim hakkının kadınlara da verilerek yeteneklerinin geliştirmelerine izin verilmesi gerektiğini vurgular. Bu yüzden kadın özel alana hapsolmemalı, kamusal hayatın içine girmeli ve çeşitli mesleklere sahip olmalıdır. Ancak bu şekilde özgürlüklerini elde edebilir. Kadının toplumsal hayatta var olabilmesi için erkek-kadın eşitliği önemle vurgulanır. Bu eşitlik, toplumun her alanında kadının erkekle aynı haklara sahip olması şeklindedir (Donovan, 2014:34-39). Liberal feminizmin önemli çalışmalarından bir diğeri ise 1869 yılında John Stuart Mill’in (Harriet Taylor Mill) *The Subjection of Women (Kadınların Köleleştirilmesi)* adlı eseridir. Yazar, eserinde bir cinsin diğer cinse bağımlı bırakılmasını, insanlığın gelişimindeki engel olarak gördüğünü belirtir. Bu bağlamda adaletli bir toplumsal yapının olabilmesi için

cinsiyetler arasındaki güç ilişkilerinin kaldırılmasına işaret eder. Bununla birlikte kadınların oy hakkının olması, kadının kendini koruyabilmesinin zorunlu koşulu olduğunu belirtir. Bunların dışında ise kadınların erkekler gibi eğitim almalarını ve yeteneklerini geliştirmeleri için olanak verilmesi gerektiğini vurgular (Mill, 2017).

Liberal feminist yaklaşım kadın ve erkek arasında biyolojik bir fark görmez. Mevcut cinsiyet ayrımının ortadan kalkmasını eşit hak, eşit eğitim fırsatı verilmesiyle ve toplumun değişmesiyle gerçekleşeceğini söyler. Bu nedenle kadınların talepleri iş hayatında eşitlik, aile hayatında eşitlik ve sosyal hayatta eşitlik şeklindedir. Bunun yanında liberal feministlerin “*eşit işe eşit ücret*” sloganıyla kadının iş hayatında eşit konuma gelmesini talep eder. Böylece kadını ekonomik anlamda erkeğe bağımlı olmaktan kurtarır. Dolayısıyla kadın, kendi hayatını belirlemede özgürleşir ve toplumsal hayatta aktif rol oynar. Ayrıca bu yaklaşımın sonucu olarak erkeklere verilen eğitim, hukuk, politika alanlarındaki hakların kadınlara da verilmesi sağlanacaktır (Dikici, 2016:525).

Liberal feminizm 18. yüzyılda eşit oy talebiyle birlikte başlar. Değişen, gelişen teknoloji ve dünyayla birlikte kadın taleplerinin de genişlediği görülür. Liberal feministler, 19. yüzyılda oy hakkı, mülkiyet hakkı için mücadele etmişlerdir. 20. yüzyılda ise kadının iş hayatına girmesiyle birlikte doğum, çocuk emzirme gibi izin haklarının devlet tarafından verilmesi istenmiştir. Ayrıca kadınların iş hayatı içerisinde çocuk bakma yükümlülüğünden kurtulması için özel ve kamusal iş yerlerine kreş açılması talepleri arasındadır (Dikici, 2016:525).

Liberal feminizmin felsefi temeline göre cinsiyet, ırk, renk ve inanç ayırmaksızın bireyler eşit haklara sahiptir. Bu açıdan liberal feministler, kadın sorununu ele alırken ataerkil toplum yapısına karşı çıkmaktan ziyade kadın için eğitim hakkı, seçme hakkı, eşit iş hakkı gibi kamusal alanlarda hak talebinde bulunmaktadırlar (Dikici, 2016: 525).

Mary Wollstonecraft'ın yanı sıra liberal feminizm alanında önemli çalışmalar yapan kişiler arasında John Stuart Mill, Harriet Taylor Mill, Sarah Grimke, Sojourner Truth, Elisabeth Candy Stanton, Susan B. Antony gibi düşünürler yer almaktadır.

1.1.2. Marksist Feminizm

Liberal feministlerin kadın sorununa getirdikleri kadın-erkek eşitliği önerisinin uygulanıp uygulanmayacağı tartışması Marksist feminizmin oluşmasına zemin hazırlamıştır. 1960'ların sonunda ortaya çıkan Marksist feminizm kuramının savunucuları temelde Karl Marx ve Friedrich Engels'in düşüncelerinden esinlenmişlerdir. Dolayısıyla Marksist feminizm en çok kullandığı kavramlar sınıf, toplum ve ekonomidir. Marksist feministler, kadınların ezilmesinin temel sebebinin cinsiyet ayrımcılığından çok sınıfsal ayrımcılık olduğunu ifade eder. Bu nedenle kadın sorununun çözümü için sınıfsız bir toplum yapısının olması gerektiğini savunur. Sınıfsız bir toplum yapısının oluşabilmesi için kapitalist sistemin ortadan kalkması gerekmektedir (Sevim, 2005:63-64). Heidi Hartmann da Marksizmle feminizm arasındaki ilişkiyi şöyle belirler: "Marksizm'le feminizm tek bir şeydir ve o bir şey de Marksizm'dir." Şeklindeki ifadesi marksist feminizmin, kadın sorununun çözümü için öncelikle kapitalist düzeni yok edilmesi gerektiğini vurgular (Hartmann, 2012:157). Çünkü Marksist feminizme göre kadın sorununun çözümlenmesi için sınıfsız bir toplum yapısına ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun için de kapitalist sistemin ve onu yeniden üreten geleneksel ailenin ortadan kalkması gerekmektedir. Bununla birlikte Marksist feminizm, ataerki toplumsal sistemdeki aileye karşı farklı öneriler sunar. Buna göre toplumsal bütünleşmenin kan bağına göre değil iktisadi ortaklığa göre oluşturulması istenir. Ayrıca Marksizm, kadının ev içi emeğinin (ev işleri, eşine cinsel hizmet, çocuk bakmak ve doğurmak gibi) ücretlendirilmesi gibi öneriler sunar (Öncel, 2013:64). Öte yandan Hartmann ataerkinin yalnızca ailede olmadığını, toplumun diğer mevcut yapılarında da görüldüğünü söyler. Bununla birlikte kapitalist toplumlarda ataerki ve sermaye arasında bir güç ilişkisi olduğunu öne sürer (Hartmann, 2012:179). Erkeklerin erkeklere ve erkeklerin kadınlara uyguladığı egemen bir güç vardır, bu güç patriyarkadır. Dolayısıyla Marksist feminizm kadın sorununun çözümü için patriyarka kavramının çözülmesi gerektiği üzerinde durur (Güneş, 2017:252). Engels ise kadınların ev içi işlerini yapmaya devam ettikleri sürece erkeklerle eşit olmayacaklarını ifade eder. Erkeklerle eşitlik ancak kadının toplumsal hayatta aktif üretime katılmasıyla olur. Aksi durumda kadının kocasına ekonomik açıdan bağımlı olmasına ve topluma eşit birey olarak katılmasını engellemektedir (Dikici, 2016:526).

Marksist feministler, çok sayıda güçsüzün ürettiği zenginliğin, az sayıda gücün elinde kullanıldığı bir sınıf toplumunda, gerçekten eşit fırsat elde

etmenin, herkes için özellikle de kadınlar için, imkânsız olduğunu düşünürler. Friedrich Engels ile birlikte, Marksist feministler, kadınların baskı altına alınmasının, önceki dönemde insan toplumlarının ne türden bir eşitlik sistemi kullanırsa kullanmış olsunlar, bunları yok eden özel mülkiyet denen kurumun ortaya çıkması ile başladığını iddia etmişlerdir (Tong, 2006: 10-11).

Engels, *Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* adlı kitabında kadınların tarih boyunca hep aşağı bir konumda ve ikinci sınıf olmadığını ifade etmeye çalışmıştır. Çünkü Engels temel tezinde, ataerkilliğin tarih öncesi var olan anaerkilliği nasıl yok ettiği üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda kadın sorununun mülkiyet hakkının oluşmasıyla başladığını ifade eder. Bunun temel sebebi mülkiyet hakkının beraberinde güç getirmesidir (Donovan, 2014:145-146).

Daha öncede vurguladığımız gibi Marksist feminizm, kadın-erkek eşitsizliği sorununun cinsiyet ayrımından ziyade kapitalist sistemden kaynaklandığını ve bu sistemin yalnızca kadın sorunu değil, sınıf sorunu olduğunu ileri sürmüştür (Ertaylan, 2011: 682). Bu bağlamda da kadın işçilerinin çıkarları üzerine yoğunlaşmıştır.

Marksist toplum ve ekonomi kuramı gibi, Marksist feministler de kadınlar üzerinde baskı kuran güçlerden onları kurtarmaya söz veren bir sınıf analizi önermektedir. Gerçekten de, erkek ya da kadın olsun, işçiler, ilkin kendilerini bir sınıf olarak ortaya çıkarmak için mücadele ettikten sonra, kapitalizmden sosyalizme geçişi etkileyecekler ve en sonunda, tam bir toplum ve tam bir özgürlüğün olduğu komünizmi kurarlarken, Marksist düşüncenin büyük bir bölümü, kendilerini işçilere yollarını gösterecek tasarılar yapmaya adanmışlardır (Tong, 2009 : 77).

Öte yandan Marx, çalışmalarında kadın sorununu ya da feminist kuramı temel bir düşünce noktası olarak ele almamıştır. Dolayısıyla Marksizm teorilerinin kadınlar ile ilgili konulara uyarlanması sonucunda Marksist feminizm oluşmuştur (Donovan, 2014:133). Ayrıca Marksist feministler, kadın sorununun temelinin sınıf farklılığından kaynaklı olduğunu düşündükleri için ataerkil sistem üzerinde radikal feminizm kadar durmamışlardır (Dikici, 2016:527).

Karl Marx ve Friedrich Engels'den ilham alan Marksist feminizm düşünürleri Alexandra Kollontai, Clara Zetkin ve Rosa Luxemburg'dur (Sevim, 2005:66).

1.1.3. Radikal Feminizm

Radikal Feminizm, Liberal ve Marksist feminist kuramlarının kadın sorununu çözmede yetersiz kaldığını düşünen feministler tarafından 1960'ların sonu 1970'lerin başında gelişme gösterir (Sevim, 2005:75).

Radikal feminizmin ele aldığı en önemli konular ataerkillik, aile, cinsiyet ve kadın tarihidir. Bu bağlamda radikal feministler, ataerkillik sözcüğünü erkeğin kadın üzerindeki baskısını ifade etmek için kullanmışlardır (Atan, 2015:11). Ataerkil ideoloji, toplumun siyasal, politik, kültürel her alanında görülen erkek egemenliğini ifade eder. Bu erkek egemenliği, hangi çağda olursa olsun daima kadını dışlamış, ikinci sınıf yapmıştır. Bu açıdan ataerkil sistem erkeklerin kadınlara egemen olduğu evrensel bir sistem olarak kabul edilir. Radikal feministler, *kişisel olan politiktir* söyleminden yola çıkarak toplumsal yaşamın her alanında var olan kadın sorununa çözüm aramışlardır. Bu bağlamda kadın sorununun asıl nedeninin kapitalizm olmadığını, kadın sorununun temelinde erkek egemenliğinin yani ataerkinin yer aldığını ifade ederler (Donovan, 2014:266). Dolayısıyla radikal feministler kökleri tarihin derinliklerinde yatan ataerkilliğin kadın sorununun çözümü için sökülüp atılması gerektiğini savunurlar. Aynı zamanda *kişisel olan politiktir* söylemi ve *bütün kadınlar kız kardeşir* söylemleri radikal feminist hareketinin çıkış noktasını oluşturur. Buna göre kadınlar kız kardeşir çünkü kadınlar kendi bedeni üzerinde üreme, taciz, tecavüz gibi ortak bir şiddete maruz kalırlar. Erkekler kadın üzerinde benzer daha birçok alanda bir hâkimiyet kurmuşlardır. Dolayısıyla yaşanan bu ortak deneyimler onları kız kardeş yapmıştır. *Kişisel olan politiktir* söylemiyle de aile üzerinde kurulan erkek egemenliğini kamusal alana taşımak isterler. Bunun nedeni ailenin, yeniden üretim alanı olması ve erkeğin kadın üzerinde egemenliğinin en yoğun hissedildiği yer olmasıdır (Güneş, 2017:246). Başka bir ifade ile *kişisel olan politiktir* sloganı ile kadının aile içerisinde maruz kaldığı her türlü şiddet ve baskının politik alana taşınması amaçlanmaktadır.

Radikal feminizm, ayrıca kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin sadece kültürel değil biyolojik yönüne de dikkat çeker. Başka bir ifade ile kadının biyolojik yapısının, kamu ve özel alanlardaki statülerini nasıl etkilediği üzerinde durur. Buna göre kadının doğurgan özelliğe sahip olması iş hayatından dışlanmasına neden olur. Bu yüzden

kadın çocuk bakımı ve aile kurumunun bakımını üstlendiğinden özel alana mahkum edilmektedir (Öncel, 2013:59). Böylelikle erkeğin iktidarı aile içerisindeki kadın ve çocuk üzerinde devam eder. Kate Millett bu bağlamda *Cinsel Politika* adlı kitabında: “Aile ve ailenin yüklediği roller, ataerkil toplumun temel amacı ve temel birimi olmaları yönünden bir prototip niteliğindedir,” ifadesini kullanır (Millett, 2011:61). Bu açıdan aile, ataerkil düzen içerisinde kadını erkeğe hizmet etmeye zorlayan erkek hakim ideolojinin yeniden üretimini sağlayan kurum olarak görülür. Aynı zamanda radikal feministler “evlilik, kadınları ezmenin temel bir formüleştirilmesi” olduğunu düşündükleri için *bu kurumun* reddini benimserler (Donovan, 2014:269). Bu nedenle kadınların, cinsel yönden baskı altına alınmalarını engellemek için kadınların ya hiç evlenmemeleri ya da erotizm veya lezbiyenlik gibi kadınlara özgü bir cinsellik yaratmaları gerektiğine inanırlar (Tong, 2006:14).

Radikal feminist yaklaşım, kadın sorununun çözümünü geleneksel cinsiyet rollerinin ortadan kalkmasına bağlar. Bunun da kadın kültürünün inşasıyla mümkün olacağına inanır. Ayrıca biyolojik kimliğin erkek ve kadına yüklediği rollerin üstesinden gelmeyi amaç edinir. Bu amaç doğrultusunda radikal feminist yaklaşım, kadına annelik ve cinsellik konularında önerilerde bulunur. Bununla birlikte cinsellik ve doğurganlığın birbirinden ayrılmasını ister. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte çocuk doğurmanın klasik formunun dışına çıkılacağını ileri sürmektedir. Bir diğer nokta ise kadının kendi bedeni üzerinde tek söz sahibi olması gerektiğidir. Doğum kontrol yöntemleri ve ne kadar çocuk doğuracağına kadın tarafından karar verilmesi gibi konular radikal feministlerin talepleri arasındadır (Tong, 2006:12). Radikal feminizmin önemli temsilcileri Kate Millett, Dana Densmore, Shulamith Firestone, Roxanne Dunbar, Carol Hanish, Ti-Grace Atkinson ve Mary Daly gibi isimlerdir.

Radikal feminizmin değindiği konular tezin ana konusunu oluşturan Amazonlar açısından da önemlidir. Amazonlar ataerkinin, anaerkil düzeni yok etmek üzere olan bir dönemin simgesi olabilir. Bu kadınların kendi dünyalarını kurması erkeksiz bir yaşamı tercih etmesi, radikal bir tepkidir. Sadece kendi nesillerinin devamı için üremeyi tercih etmesi kendi bedeni üzerinde kurduğu hâkimiyetin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

1.1.4. Sosyalist Feminizm

Sosyalist feminist hareket 1960'ların sonu 1970'lerin başından itibaren kadın sorunları mücadelesinde etkili olmaya başlar. Sosyalist feminist kuram radikal feminizmin, marksist feminizme karşı tepkilerinden esinlenerek gelişim gösterir (Dikici, 2016:258). Feminist hareket içinde yer alan sosyalist feminist kuram "Radikal ve Marksist feminizm anlayışlarını birleştirmeye çalışmaktadır" (Stone'den akt. Şahin, 2009:69). Buna göre Sosyalist feminizm, kadın ezilmesine Marksist feministlerin ana sebep olarak sınıflı toplum yapısını göstermelerine ve radikal feministlerin ise ana sebep olarak patriyarkayı göstermelerine karşı çıkmaktadır (Şengül, 2015:18). İkisini de eşit derecede önemli bulur. Marksist feministler, işçi sınıfını ezdiği için kapitalizme karşı çıkarken, sosyalist feministler ise kapitalizmin kadınları özel alana hapsedmesine karşı çıkarlar. Sosyalist feminizm erkek egemenliğine, ataerkilliğe karşı da mücadele verir; ancak radikal feministler gibi kadın sorununda ataerkilliği tek bir neden olarak görmezler (Şahin, 2009:69). Bir başka ifade ile sosyalist feminizm, marksist feminizmin belirttiği gibi ekonomi ve sınıf kategorilerini kadının ezilmişliğinde etkili olduğunu ancak tek bir sebep olarak görülmesinin yetersiz kalacağını vurgulamışlardır. Radikal feminizm ile arasındaki fark ise patriyarkanın kadın sorunu üzerinde etkin olduğunu kabul eder ancak patriyarkayı Radikal feminizm gibi evrensel olarak daima erkeklerin kadınları baskı altına aldıkları tarihsel bir durum olarak değil, maddi temelli bir yapı görürler (Demir, 1996:61).

Sosyalist feminizm Marksist ve Radikal feminizmin eksiklerini giderebilmek ve kadınlara yönelik baskıyı, şiddeti tam belirlemek ve kadın ezilmişliklerine çözüm yolları geliştirmek amacıyla kadın sorununa iki başlık altında değinir. Birincisi ikili sistem kuramı, diğeri birleşik sistemler kuramıdır. Bu bağlamda ikili sistem kuramına göre ataerkillik ve kapitalizm farklı toplumsal ilişkilerdir, bir araya geldiklerinde ise kadını baskı altına almaktadır. Bu yüzden kadın sorunu anlayabilmek için kapitalizm ve ataerki önce farklı olaylar olarak değerlendirilmeli daha sonra ise kadın sorununun çözümü için diyalektik olarak ilişkilendirilmelidir. Birleşik sistemler kuramcılarına göre kadın sorununun çözümü için kapitalizmle ataerkilliğin birlikte değerlendirilmesi gerekir vurgular (Tong, 2006:273). Çünkü patriyarkal olarak tanımlanan birçok unsur kapitalizmin ürünüdür (Demir, 1996: 63).

Sosyalist feminizm politik alanda kadın bakanlığı kurulmasını ve kadınların evde yaptıkları işlerin ekonomik değerlerini karşılama taleb etmektedirler (Öncel, 2013:67). Sosyalist feminizm temsilcileri, Flora Tristan (1803-1844), Simone de Beauvoir, Juliet Mitchell.

1.2. TOPLUMSAL CİNSİYET

Cinsiyetler arası eşitsizlikte erkeğin egemenliği, insanlığın evrensel bir sorunudur. Bu durumun oluşması, cinslerin hem biyolojik hem de fiziksel özelliklerine dayandırılmaktadır. Fizikseldir çünkü cinsler farklı biyolojik özelliklere sahiptir. Örneğin kadının doğurgan özelliğe sahip olması dokuz ay çocuk taşıması, doğurma ve büyütme gibi etkenler kadının yaşamını sınırlamaktadır. Dolayısıyla erkek evin dışında faaliyetlerle uğraşırken kadınlar, ev işleriyle uğraşmak zorunda kalmıştır. Böylelikle erkek fiziksel açıdan kadından daha güçlü görülür ve bu durum erkeği çocuk bakımı ve yetiştirilmesi sorumluluğundan kurtarmaktadır. Öte yandan kadın doğurgan özelliğe sahip olmasından dolayı önemli görülür çünkü çoğalmanın kaynağıdır. Çoğalmanın kaynağı olan kadın bu biyolojik özelliğinden dolayı ilkel dönemlerde önemli sayılmış, hatta Ana Tanrıça inancına dönüşmüştür. Ancak tarihsel süreçte kadın ve erkek rollerinde farklılaşmalar görülür. Kadın ve erkeğe verilen cinsiyet rolleri bireyin kendi cinsine uygun davranışlarda uzmanlaşmasına ve böylelikle cinsler arasında iş bölümü oluşmasına sebep olur. Özellikle Sanayi Devrimi'yle birlikte değişen sosyal, kültürel ve ekonomik yapı cinsiyet rolleri açısından da farklılaşmayı beraberinde getirir. Bu bağlamda gelişen teknolojiyle birlikte erkek gücüne olan ihtiyaç azalır. Böylelikle kadınlar ev dışında alanlarda çalışma, iş imkânı bulurlar. Ayrıca, doğum kontrol yöntemlerinin gelişmesi ve bebek ölümlerinin azalması gibi nedenler de geleneksel cinsiyet rollerini farklılaşmasına sebep olur. Ancak ekonomik ve sosyal alanlardaki gelişmeler kadına uygun rol ve beklentileri sağlamamıştır (Demirbilek, 2007:12-17). Bu durum cinsiyete dayalı iş bölümünün yeniden şekillenmesine neden olur.

Bu bağlamda ortaya çıkan cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları kadın ve erkek arasındaki güç ilişkilerini açıklama yönünden son zamanların tartışılan kavramlarından. Çünkü cinsler arası ayrımcılık toplumsal sorunlardan birisi olarak kabul edilir. Yaşamsal döngü içerisinde kadın ve erkek olarak varlıklarını sürdüren cinsler arası bir eşitsizlik mevcuttur. Bu eşitsizlikte hakları ihlal edilen, görünmez

kılınan çoğunlukla kadın olmuştur. Kadının görünmez olması biyolojik kimliğinden değil, ona verilen toplumsal roller ve sorumluluklar çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Simone de Beauvoir'ın *kişi kadın doğmaz, kadın olur*, sözü cinsel kimliğin doğuştan değil sonradan kazanılan bir kimlik olduğunun vurgusudur.

Kadın erkek özelliklerini ifade etmek için literatürde biyolojik kimlik, cins ve cinsiyet gibi farklı anlamları barındıran kavramlar kullanılmaktadır. Buna göre İngilizcede cinsiyet için *sex*, toplumsal cinsiyet için ise *gender* kelimeleri kullanılır. Kelimelerin anlam ve kullanıldıkları yerler bakımından literatürde tartışmalar mevcuttur. Ancak genel olarak bakıldığında, cins kavramı ile kadın ve erkek olmanın biyolojik yönü, fiziksel farkları ifade edilir. Cinsiyet kavramı ise toplum tarafından bireye atfedilen roller ve sorumlulukları anlatmak için kullanılır. Bu yalnızca kadının değil erkeğin de konumunu belirten bir kavramdır. Bununla birlikte toplumsal cinsiyet kavramı, biyolojik cinsiyetten kaynaklanmayan tabakalaşma, patriyarka, politika ve toplumdaki üretim biçimiyle ilişkili bir tanıma sahiptir (Savcı, 1999:130). Bunun yanı sıra toplumsal cinsiyet, insanların eril ve dişi olarak, üremeye dayalı bölünmesi kapsamında veya bölünmeyle bağlantılı olarak örgütlenmiş pratik anlamına gelir (Connell, 1998:190-191).

Cinsiyet (sex) terimi, kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü ifade eder ve biyolojik bir yapıya karşılık gelir. Cinsiyet, bireyin biyolojik cinsiyetine dayalı olarak belirlenen demografik bir kategoridir. İnsanların nüfus cüzdanlarında yazan cinsiyet bu terimin anlamına uygundur. Toplumsal cinsiyet (gender) terimi ise kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade eder; kültürel bir yapıyı karşılar ve genellikle bireyin biyolojik yapısıyla ilişkili bulunan psikolojik özelliklerini de içerir (Dökmen, 2015:5).

Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, biyolojik kimliğimize göre ne yapmamız gerektiğini, nasıl davranmamız gerektiğini, toplumun bizi nasıl gördüğünü biçimlendiren bunlar doğrultusunda sosyo-kültürel yapı içerisindeki bireye yüklenen rol ve sorumluluklardır (Karadoğan Doruk, 2005:161). Toplumsallaşma sürecinde bireyden kendisine öğretilen kadınlık ve erkeklik rollerine uygun davranması beklenir. Cinslere yüklenen roller daha doğmadan önce cinsiyeti belirlenen birey için uygun renklerde kıyafet seçimleri ve cinsine uygun oyuncak seçimi ile yapılır. Böylelikle

kişinin kendi kimliğinin belirlenmesine eşlik eden tutum, düşünce ve istekler cinsiyetine uygun olarak daha çocukken öğretilir. Kadın ve erkek rolleri kültürel ve toplumsal yapıya bağlı olarak değişebilmektedir. Ancak daha önce de belirtildiği gibi genellikle kadınların şefkatli, verici, ilgili olmaları beklenirken, erkeklerin ise atılgan, kuvvetli, bağımsız vb. kişilik özelliklerine sahip olması beklenmektedir. Bu açıdan toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkek arasındaki farkların toplumsal alanda inşa edilen yönlerine dikkat çekmektedir.

Yukarıda da değinildiği gibi toplumsal cinsiyet kadın ve erkeğe yüklenen toplumsal rollerdir ve roller toplumdan topluma, kültürel farklara göre değişiklik göstermektedir. Bireyin doğuştan getirmediği, toplum tarafından yüklenen görev ve sorumlulukları ifade eden toplumsal cinsiyet, tarihsel olarak da değişiklik gösteren cinsiyetin konumunu da ifade eder. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet ve feminizm kuramları çerçevesinde ele alınan patriyarka ve matriyarkaya değinilecektir.

1.2.1 . Patriyarka (Ataerkillik)

İnsanoğlunun yeryüzünde var olduğu tarihten beri kadın erkek arasında bir mücadeleden söz edilebilir. Bu mücadele kimi zaman üzeri örtülü, kimi zaman apaşıktır. Tarihsel akış içerisinde, üretim ve dağıtım süreci değıştikçe, kadın erkek mücadelesinin yönü de değışiklik göstermektedir. Bazen kadınlar daha önde, erkekler daha geri planda bazen de erkekler daha önde, kadınlar daha geride kalmıştır. Yaşanan ekonomik toplumsal gelişmeler çerçevesinde kadın ve erkek cinsiyet rolleri edinmektedir. Bu bağlamda avcılığın ve toplayıcılığın temel geçim kaynağı olduğu ilk dönemlerde kadın toplayıcılık, erkek avcılık yaparak yaşamlarını devam ettirmektedir. İnsan sayısının önemli olduğu bu dönemde kadının doğurgan bir yapıya sahip olması ayrıca grup evliliklerinden dolayı babanın bilinmemesi gibi nedenler yalnızca annenin bilindiği akrabalık bağına dolayısıyla anne üzerinden soy belirlenmesine neden olur. Bu nedenle kadın önemli ve üstün görülmüştür. Bununla birlikte kadının toplayıcılıktaki rolü de kadının önemini artıran bir nedendir. Bu anlamda ilk dönemlerde iklim şartları, av hayvanlarının sınırlı sayıda olması avcılığın zor şartlarda yapıldığını göstermektedir. Toplayıcılık yapan kadın bu konuda uzmanlaşır. Öyle ki bitkiler hem besin olarak hem de yaralıların ve hastaların iyileştirilmesinde kullanılır. Bu durum kadının önemini daha da artırmıştır. Ancak devam eden süreçte üretim yapısının değışmesi paralelinde gerçekleşen toplumsal değışiklikler, her alanda olduğu

gibi kadın erkek arası ilişkilerin de farklılaşmaya sebep olur. Hayvanların evcilleştirilmesi beraberinde üretkenliği sağlamaktadır. Bu kapsamda evcilleştirilen manda, keçi gibi hayvanların etinden, sütünden yararlanıldığı gibi hayvanların yünü de iplik ve dokuma için kullanılmaktadır. Tarım, hayvancılık, ev, sanayi gibi çalışma alanlarındaki artış, üretimin artmasına, dolayısıyla insan emek gücünün artmasına ve gerekenden fazla üretimin oluşmasına sebep olmuştur. Çalışma kollarındaki bu artış toplumun daha fazla iş gücüne ihtiyaç duymasına neden olmuştur. Bundan dolayı artık savaşlarda alınan esirler öldürölmek yerine köleleştirilir. Devam eden süreçte tarihsel koşullar gereği aile yapısı da değışmeye başlar. Yeni oluşan aile yapısında erkek ön plandadır. Çünkü bu yaşamda önemli geçinme kaynağı olan hayvancılık, erkeğin hâkimiyetindedir. Erkekler tarafından hayvanlar evcilleştirilerek, sürüler oluşturulmaktadır. Bunları korumak da erkeğin görevi olmuştur. Ayrıca üretim sağlanan bütün kazanım erkeğin eline geçmiştir. Dolayısıyla mülkiyet esas olarak erkeğin elindedir (Engels, 2003:151-154).

Erkek birinci plana çıktı ve kadını ikinci plana itti. Kadın bundan yakınmazdı. Aile içindeki iş bölümü, mülkiyetin kadınla erkek arasındaki paylaşımını düzenliyordu; bu aynı kalmıştı; ama gene de, yalnızca aile dışındaki iş bölümünün değışmiş olması yüzünden, evlik ilişkiler şimdi alt üst oluyordu. Eskiden kadının evdeki üstünlüğünü sağlayan neden: kadının kendi kendini tamamen ev işlerine vermesi olgusu, şimdi, evde erkeğin üstünlüğünü sağlıyordu: kadının ev işleri, artık, erkeğin üreten emeğinin yanında hesaba katılmıyordu; önemli olan erkeğin çalışmasıydı; kadının çalışması, yalnızca önemsiz bir destektir. Erkeğin evdeki gerçek üstünlüğüyle, mutlak gücünün son engeli de yıkılıyordu. Bu mutlak güç, analık hukukunun yok oluşu, babalık hukukunun kuruluşu... (Engels, 2003: 154-155).

Bu bağlamda kadın ve erkek arasındaki eşitsiz güç ilişkisini anlatmak için ataerkillik kavramı kullanılır. Ataerkillik dar anlamıyla *babanın yönetimi* anlamına gelir yani aile içindeki kocanın-babanın eş ve çocuklar üzerinde üstünlük kurması ile ilgilidir. Öte yandan toplumun temel birimi olan aile içerisinde başlayan erkeğin üstün olması durumu; hukuk, sosyal, siyasi, dil, din ve toplumun her alanda kendini gösterir. Dolayısıyla ataerkillik hem aile içinde hem de aile dışında *erkeğin yönetimi* anlamına gelir (Heywood, 2013:239). Max Weber'e göre ataerkillik hem ekonomik hem de akrabalık temelli oluşan bir gruba (hane), belli kalıtsal kurala göre belirlenen bireyin,

yönetmesidir (Weber, 2014:348). Ataerkillik “erkeklerin kadınlar üzerinde egemen olduğu ve kadınları ezdiği ve sömürdüğü toplumsal yapılar sistemi” (Walby, 2016:39) olarak kabul edilir. Ataerkilliğin, toplumsal yapılar sistemi olması erkeğin yalnızca aile içerisinde değil toplumun sosyal, ekonomik ve siyasal birçok alanında egemen olmasını vurgular (Walby, 2016:39).

Ataerkil toplumsal yapının kökeni tarihin derinliklerinden itibaren yani mülkiyet hakkı oluşmaya başladığı dönemlere dayanır. Bununla birlikte feminizm literatüründe ataerkillik kavramı, 1970’li yılların başından itibaren kullanılmaya başlanmış, feminist kuramların gelişimiyle birlikte politik bir önem kazanmış ve bu kavram feminist kuramların temel aldığı düşüncelere göre farklı anlamlarda kullanılmıştır (Öncel, 2013:2). Buna göre radikal feministler kadınların cinselliğine, bedenlerine el konulması ve erkek şiddeti gibi konuların temel nedenini erkeğin üstünlüğü şeklinde yorumlar. Marksist feministler ataerkilliğin bağımsız bir sistem olmadığını öne sürer ve cinsiyet eşitsizliğinin sebebini kapitalizme bağlar ve kadın üzerindeki erkek egemenliğini, sermayenin emek üzerindeki egemenliğinin bir sonucu olarak görür. Liberal feministler ise kadın sorununu toplumsal yapı biçiminde bir analiz olarak değil küçük hak mahrumiyetleri olarak görür (Walby, 2016:14-17). Ataerkillik sınıf, üretim tarzı, emek, erkek şiddeti, cinsellik ve kültür gibi pek çok alanda görülen toplumsal yapı sistemidir (Walby, 2016:40).

Öte yandan ataerkillik, erkeklik olgusuyla anlatılmak istenen biyolojik anlamdaki erkeklik değildir. Burada bahsi geçen hegemonik erkekliktir. Hegemonik erkeklik, kendi cinsine dahi toplumsal roller yükleyen erkeklik olgusudur. Kate Millett, ataerkil yönetimi erkeklerin kadınlara egemen oluşu şeklinde ifade eder. Buna göre, ataerkillik hem cinsiyet hem de nesil baskısı taşıyan hiyerarşik bir toplum sistemidir (Heywood, 2013:239). Aynı zamanda ataerkil sistem kendi cinslerine toplumsal roller yüklemiştir, roller bireyin bulunduğu toplumun kültürel yapısına göre şekil alır. Örneğin; Türkiye’de hegemon erkek “maço, delikanlı, atına avradına, namusuna düşkün” rollerdir. Bu rollere sahip olmayan erkeğin toplumdaki konumu yıkılır. Kadınlar için verilen roller ise başlıca kadınlık ve annelik olmak üzere daha çok ev içi işlerdir. Her ne kadar ataerkil düzen, toplumsal yapı içerisinde erkeğe roller yüklemiş olsa da kadınlar gibi kısıtlanmış değildir. Çünkü hegemon erkekliğin rollerine sahip olmak onu politik ve ideolojik olarak üstün kılar. Başka bir ifade ile toplumsal kültürel yapıya göre erkeğe yüklenen roller farklılık gösterir. Ancak

genellikle verilen roller biyolojik döllemeyi sağlamak, kendine bağımlı olanları korumak ve ailesini geçindirmek üzerinedir. Bu bağlamda erkek tüm yaşamı boyunca çocuk ve kadınlar üzerinde otorite kurar. Ataerkil ağ erkeğin davranışlarını bu otoriteye göre belirler ve bireyin kendisi üzerindeki otoriteyi de böylece kurar (Demren, 2003:1-10).

Dolayısıyla bu sistemin kuralları erkekler tarafından belirlenmektedir. Cinsler bu sistemde yer alabilmek için ataerkilliğin belirlediği kuralları benimsemek ve bu doğrultuda belirlenen kurallara uygun davranmak zorundadırlar (Öncel, 2013:2). Aksi takdirde tıpkı Amazon kadınları gibi “barbar” olarak görülürler. Oysa Antik Çağ Yunan’da önemli kentlerinden olan Atina’nın tanrıçası Athena savaşçı kimliğiyle ön plandadır. Tanrıça Athena Yunanlar tarafından kabul edilmiş ve barbar olarak görülmemiştir. Çünkü Yunanların emrindedir yani erkeklerin belirlediği kurallar çerçevesinde yaşarsa kabul edebilir olduğudur.

1.2.2. Matriyarka (Anaerkillik)

Anaerkillik, kadının bir toplumdaki veya grup üzerindeki üstünlüğü, akrabalık bağının anne üzerinden belirlenmesidir. Kelimenin kökeni Latince *anne* anlamına gelen *mater* sözcüğünden diğer kısmı ise *archein* Yunanca *kural koymak, yönetmek* anlamına gelir. Anaerkillik kavramı Edward Burnett Taylor tarafından ilk kez 1896 yılında *The Matriarchal Family System (Anaerkillik Aile Sistemi)* adlı eserinde kullanılmıştır. Anaerkilliğin kuram haline gelmesi ise Jacob Bachofen, *Das Mutterrecht (Analık Hukuku)* adlı çalışmasıyla gerçekleştirilir (Cengiz, 2014:1).

Ana soyluluğun olduğu düşünülen zaman tarihin ilk dönemlere tekabül eder. Bu dönemler günümüzden 1 milyon ile 10 bin yıl arasında görülen avcılığın ve toplayıcılığın temel geçim kaynağı olduğu insanoğlunun yaşadığı ilk devirlerdir*. Bu dönemlerde topluluk halinde yaşayan insan için birey tek başına *hiç* ancak topluluğun *her şey* olduğu bir yapıya sahip. Bu nedenle kadının doğurgan özelliğe sahip olması kadını *yaşamın devamını garantileyen bir kimlikle algılanmış* bundan dolayı çok önemli ve değerli görülmüştür (Erbil, 2015:24). Bir bakıma topluluk varlığını kadına

* Bu dönemler üretim tekniklerine, niteliklerine ve işlevlerine göre üç kültür evresine ayrılır: Paleolitik Dönem (Kaba Yontma Taş), Mezolitik Dönem (Orta Taş Dönemi), Neolitik Dönem (yeni taş ya da cilalı taş dönemi). Belirtilen kültür evrelerinin Paleolitik dönem Neolitik dönem arasında coğrafi ve iklim şartları değişmiş dolayısıyla yaşam şekilleri farklılaşmıştır. bkz. (Erbil, 2015: 23-39).

borçludur. Çünkü bu dönemin insanının cinsel ilişki ile bebeğin dünyaya gelişi arasındaki ilgiyi kavradığı kuşkuludur. Ayrıca bu dönemde tek eşli bir evlilik anlayışı gelişmemiştir. Bu nedenle birçok kadının birçok erkekle cinsel ilişki kurduğu grup evliliğinden doğan çocukların yalnızca annesi bilinmektedir. Dolayısıyla soy anneye göre belirlenmekte ve çocuğun babası akrabası sayılmamaktadır (Erbil, 2015:24). Soyun anne tarafından belirlendiği yaşamda kadın, ana olarak yeni doğan kuşağın atası sayılmaktadır. Dolayısıyla kadın büyük bir saygınlığa sahiptir. Bachofen, bu durumun tam bir kadın egemenliği olduğunu söylemektedir (Engels, 2003:11). Ayrıca Bachofen sadece annenin bilindiği bu grup birliklerine Yunanca *hetaera* * yani *sosyete orospusu* aşaması der. Bu aşamadaki insanların *Aphroditeci arzu'yla* ** birbirine bağlandıklarını söyler (Georgoudi, 2005: 447).

Kadın doğurgan özelliğinden dolayı önemli görülmüştür ancak değeri sadece cinsel işlevinden kaynaklı değildir. Avcı ve toplayıcı olarak yaşamlarını sürdürdükleri toplulukta, çağın iklim ve coğrafi özellikleri sebebiyle her zaman avın olması mümkün görülmemektedir. Bu nedenle kadınların toplandıkları bitkiler topluluğun yeme ihtiyacını karşılaması yönünden büyük bir öneme sahiptir. Erkeğin avda getirdiği eti hazırlamak, çocuk doğurma, beslenme işleri ve günlük hayatın diğer gerekli işlerini yerine getirmektedir. Bu anlamda kadının yaşamın sürekliliği sağladığı, sorunlara çözümler üretebildiği görülür. Bunların dışında doğaya hâkim olan kadın bitkileri, bitkilerin tatlarını ve zehirli olan bitkileri bildiği için hastalara veya yaralılarına ilaç yapabilmektedir (Erbil, 2015:24). Öte yandan hem bebekleri taşımak hem de toplananların kamp bölgesine taşınmasını sağlamak amacıyla *bohça, eşeleme sopası/kazmayı* geliştirmiştir. Dolayısıyla tüm bu yaşanan gelişmelere katkısı sebebiyle bu dönemde önemli sayılmıştır. Maria Mies'e göre, “kadınların üretkenliği, diğer bütün insanlığın ön koşuludur” (akt. Karapehlivan, 2012:248). Böylece kadın doğurganlık ve beslenmeye yaptığı büyük katkısından dolayı toplumda saygın bir yer edinmiştir.

Devam eden süreçte tarımsal faaliyetlerin yoğunluk kazanması ile birlikte hem yeni üretim sürecine hem de yerleşik yaşama geçilmiştir. Her ne kadar yaşamsal

* Bachofen, hetairizm terimiyle babanın belli olmadığı cinsel ilişkileri ifade etmiştir. Bu tür ilişkilerde baba belli olmadığı için soy zinciri kadına göre yani analık hukukuna göre belirlenir. Bknz. (Engels, 2003: 11).

** Bu dönemde evlilik anlayışı henüz yoktur göçebe bir yaşam tarzı hâkimdir. Cinsel ilişkilerde karışık ilişkilerin olduğu bir dönemdir. Bknz. (Georgoudi, 2005:245).

faaliyet alanlarında yenilikler olsa da iş bölümleri değişmemiştir. Ancak evlilik olgusu oluşmaya başlamıştır. Bachofen, tarımın insan üremesine model oluşturduğunu söyler. Kadın tahıl üreten toprağın kopyası olarak görülür. Dolayısıyla bu evrede kadın önemini kaybetmez. Bu evreyi Bachofen özellikle evlilik anlayışının oluşmasından dolayı bir önceki döneme göre daha ahlaksal bulmaktadır. Bu nedenle Bachofen bu dönemi evlilik anlayışının oluşması sebebiyle *Demeter'in Jineokrasisi** olarak adlandırır (Georgoudi, 2005:448). Tek eşli evlilik anlayışının olması babanın belli olmasına sebep olur. Bu bağlam ataerki toplumsal yapının habercisidir. Ancak tek eşliliğin giderek yaygınlaştığı bu evrede kadın, önemini korumaya devam eder. Öyle ki Bachofen bu dönemi *pozitif anaerkillik* çağı olarak ifade etmektedir.

Ancak buradaki önemli nokta *Aphroditeci hetairizmden, Demeterci jineokrasiye* geçişin, neden ve nasıl gerçekleştiğidir. Bu noktada Bachofen, kadının cinselliğinin erkekler tarafından suiistimal edilmesi sebebiyle gerçekleştiğini ifade etmektedir. Çünkü kadın haklarının çiğnenmesine ve cinselliğinin denetim alınmasına isyan eder ve bu yüzden eli silahlı erkeklere direnen Amazon haline gelir. “Amazonculuk insanlığın evriminde zorunlu bir geçiş evresidir” (Georgoudi, 2005:448).

* Bachofen tarafından isimlendirilen bu dönem Tanrıça Demeter'in yönetiminde olan evlilik ve tarımı simgelediği bir dönemdir. Bu dönem, tarımın hayata girdiği ancak hala doğa kanunlarına göre yaşamlarını sürdürdükleri bir dönemdir. Yine de bir önceki döneme göre tekeşlilik, evli *analık hukuku* gittikçe yaygınlaşmıştır. Tekeşliliğin yaşamda yer alması ataerkilliğin habercisi olmasına rağmen kadın doğurgan özelliğinden dolayı önemini korumaktadır. Hatta kadın bu dönemde var olan otoritesini tanrısal olana yakınlığından, doğurgan özelliğinden dolayı almaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ANADOLU VE YUNAN KADINININ TOPLUMSAL STATÜSÜ

Tarihin her aşamasında cinsiyet rolleri görülmekle birlikte bu roller toplumsal ve kültürel yapıya göre farklılık göstermektedir. Çalışmanın ana temasını oluşturan Amazon kadınları, farklı yaşamsal kimlikleriyle kadın çalışmalarının önemli bir konusu olmuştur. Amazonların, yalnızca kadınlardan oluşması ve erkeğe ait olduğu düşünülen avcılık, savaşçılık gibi cinsiyet rollerine sahip olması, bu kadınların toplumsal cinsiyet ve feminizm gibi bilim alanlarının dikkatini çekmiştir. Dolayısıyla bu kadınların yaşam şekli ile ilgili olarak neden böyle bir yaşamı tercih etmişlerdir ve patriyarkal baskının ideal kadını yaratmadaki aracı mıdır gibi sorular akla gelmektedir. Kabul edilen görüştür Amazonların Karadeniz kıyılarında yaşadığıdır. Amazon kadınlarıyla ilgili anlatımlara Antik Yunan maddi kültür kalıntıları ve yazılı anlatılarda rastlamaktayız. Bu anlatımlardan edindiğimiz bilgiler ışığında erkeksiz yaşayan ve erkeğe atfedilen cinsiyet rollerine sahip yalnızca kadınlardan oluşan bir topluluktur. Çalışmanın bu kısmında Amazon kadınlarını daha iyi anlamak, yorumlamak için yaşadıkları düşünülen zamanın öncesinden başlayarak kronolojik olarak Anadolu ve Yunan kadınının toplumsal statüsü ele alınacaktır.

Tarihi kaynaklara dayalı bilimsel çalışmalara göre Yunan ve Anadolu toplumlarında kadınların konumu farklılık göstermektedir. Söz konusu kültürlerde yer alan kadının toplumsal statüsü belirli örnekler ışığında irdelenecektir. Amaç her iki toplum yapısındaki kadının statüsünü inceleyerek Amazon kadınlarını daha iyi yorumlamak ve aktarabilmektir.

Anadolu, coğrafi konum olarak Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında bağlantı sağlayan bir geçit olma özelliği taşımaktadır. Bu özelliğinden dolayı kıtalar arası geçişte köprü vazifesi görür. Ancak Anadolu sadece kavimlerin geçişini sağlayan bir coğrafya değil, toplulukların yerleştiği, medeniyetlerin kurulduğu, bir coğrafya

olma özelliği de taşımaktadır. Diğer taraftan Anadolu'nun kıtaları birbirine bağlaması özelliği, değişik kültürlerin etkileşimi, farklılaşması ve yeni kültürlerin oluşmasını sağlamaktadır. Çeşitli yerlerden yapılan göçler farklı kültürlerin oluşmasına neden olmakla birlikte bu kültürlerle ait değerlerin daha hızlı yayılmasını da sağlamıştır. Öte yandan yeryüzü şekilleri de medeniyetlerin birbiriyle ve komşularıyla olan iletişimini etkileyen unsurlardandır. Anadolu'nun, Karadeniz ve Akdeniz kıyılarında yer alan sıradağlardan dolayı kıyıların iç kesimlerle iletişimi sınırlıdır. Bu durum, Anadolu'nun yalnızca kıyı kesimlerinde değil iç kesimlerinde de görülmektedir. Yeryüzü şekilleri, kültürler arası etkileşimin sınırlı olmasına ve özgün kültürlerin oluşmasına zemin hazırlarken yerleşmelerin konumunu da belirler. Yerleşmeler kuruldukları bölgenin yakınlığına göre komşu uygarlıkların etkisi altında kalmıştır. Bu etki siyasi, dilsel, kültürel ve etnik alanlarda kendini göstermektedir. Bu bağlamda eski çağlardan itibaren Anadolu; Mezopotamya, Orta Asya, Akdeniz, Mısır, Batı Hellen-Roma uygarlıklarının etkisi altında kalmıştır (Çoban, 2013:28). Bu etki sonucu tüm uygarlıklardan ilham alan karma bir kültür ortaya çıkmıştır.

Yunan coğrafyası genel anlamda Ege Denizi'ne kıyısı olan coğrafi alanları kapsamaktadır. Yunanistan, yeryüzü şekilleri bakımından dağlık bir bölge olduğu için yerleşim şekli insanları daha çok kıyı kesimlere yerleşmeye zorlamıştır. Bu nedenle Yunanlıların en önemli faaliyeti denizcilik olmuştur. Bununla birlikte denizcilik faaliyetleri sonucu oluşan göçler ve koloni hareketleri sebebiyle Yunan dünyasının sınırları, Ege dünyasının sınırlarından daha geniş bir alana yayılmıştır. Bu bağlamda Yunan etkisi, Anadolu'nun kuzey ve güney kıyıları, Güney İtalya, Sicilya, Güney Fransa, İspanya kıyıları, Kuzey Afrika ve Büyük İskender'in doğu seferi sonucunda da Hindistan'a kadar uzanan geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Yukarıda da değinildiği üzere amaç, Yunan ve Anadolu dediğimiz alanın neresi olduğunu belirtirken, Anadolu ve Yunan kadınının toplumsal hayatta var olan statülerine irdelemektir.

2.1. ANADOLU'DA KADIN

Çok eski bir tarihe sahip olan Anadolu toprakları, Antik Çağ'da *Asia* ya da *Küçük Asia* adıyla bilinmektedir. Bu adın ilk kez ne zaman ortaya çıktığı ve tam olarak nereyi tanımladığı açık bir şekilde ifade edilmemiştir ancak eski çağlarda kullanılan *Küçük Asia* ifadesi bugünkünden farklı çok daha dar bir alanı Batı Anadolu topraklarının bir kısmını kapsamaktadır. Bugün Küçük Asia yerine kullanılan Anadolu

adı ise çok daha geniş bir mekânı tanımlamaktadır. Genelde Anadolu olarak adlandırılan bölge kuzeyde Pontus, güneyde Toros dağlarının kıvrımıyla çevrili Akdeniz ve Karadeniz arasında çıkıntı yapan büyük bir yarımadadır (Sevin, 2001:2). Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında köprü vazifesi gören Anadolu toprakları birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, günümüzden 10.000 yıl öncesine kadar yerleşim alanı olarak kullanılmıştır. Bu anlamda Anadolu toprakları insanlık tarihi için de büyük öneme sahiptir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Anadolu, tarih boyunca farklı kültürlerle sahip medeniyetlerin yerleşim ve gelişim alanı olmuştur.

Bu büyük, zengin ve güzel ülkenin doğusunda Hattiler, Urartular; güneydoğusunda Sümerler, Elamlar, Akatlar, Asurlular; ortasında Hititler (Etiler), Galatlar, bugünkü Akdeniz ve Ege denizi sahilleri boyunca Lidyalılar, Mysialılar, İskit (Skyth)’lerin bir boyu Alazonlar (Borysthenes ırmağının öte yakasında), Lykialılar, Trakyalılar (Sintiler/Sintler/Sailer), Brygler (Phrygler), Kilikyalılar, Kapadokyalılar, Torialılar (Truvalılar), Mysler (Maisonlar/Meonesler), Kelkitler (Appaitler), kıvrık yaylı Lelegler, Kaukonlar, Karialılar, Galaktophaglar (İskit ülkesinde yaşayan göçebe bir halk), Amazonlar vb. gibi pek çok, Hellenler’e göre “barbar” (bizden olmayan) kavimler yaşamıştır. Türk soyundan olan Kimmerler, İskitler/Sakalar’ın en büyük boyu Partlar, Sarmatlar (Sauramatlar), barbar Aspurgianlar, Pisidialılar, Katanneler, Toroslar’ın tepesinde oturan Selgeliler, gezici bir kavim olan kıvrık yaylı Lelegler, kıvrık yaylı Paionialılar, [Orta Asya’daki KAY ‘yılan’ kabile adında olduğu gibi] “yılan” kabilesine mensup Ophiogen’ler, Trakyalı Kebrenler de Anadolu’da yaşamış olan kavimlerdenidir (Gülensoy, 2014: 8).

Anadolu coğrafyası kültür tarihinde kadının konumuna baktığımız zaman Paleolitik Dönem (Yontma Taş Devri ya da Eski Taş Devri MÖ 60.000-10.000) ve Mezolitik Dönem (Orta Taş Devri MÖ 10.000-8000) bize kadınlar hakkında yeterli bilgiyi vermemektedir. Neolitik Dönem (Cıvalı Taş ya da Yeni Taş Devri MÖ 8.000 - 5000) kadınları hakkındaki bilgileri ise Anadolu topraklarında bulunan Çatalhöyük (Konya), Hacılar (Burdur) ve Can Hasan (Karaman) gibi yerleşim yerlerinde yapılan arkeolojik kazılar neticesinde öğrenmekteyiz. Bu yerleşim yerlerinde ele geçen dolgun vücutlu kadın heykelcikleri ve bunun yanı sıra duvar fresklerinde rastlanan kadın tasvirlerinin yorumlanması sonucunda belirtilen tarihlerde bir Ana Tanrıça inancının ihtimali ve bununla birlikte matriyarkal (ana soylu) bir toplumsal yapının söz konusu

olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra Kalkolitik Dönem (Maden-Tunç Devri MÖ 3500-2000) ve daha sonra Eski Tunç Dönemi (MÖ 3000-2000) arkeolojik buluntuları ışığında Anadolu'nun Tunç Çağı başlarına kadar anaerkil bir aile yapısına sahip olduğunu daha keskin olarak söylemek mümkündür (Karasu, 2006:48). Tarih öncesi dönemlere ait bu arkeolojik buluntuların doğru yorumlanması kadının tarihteki konumunun bilinmesine önemli bir katkı sunar. Yazının kullanılmadığı dönemlerden kalan bu nesneler konuşamazlar. Bu nesneler bulunduğu mekâna ve buluntunun konumuna göre anlam kazanırlar. Bu bağlamda buluntularla yapılan değerlendirmeler kadın tarihi için oldukça önemlidir.

Çalışmanın bu bölümünde yer alan Anadolu'nun ilk dönemlerinde kadın, başlığı altında Anadolu'da Anaerkillik, Ana Tanrıça ve ilk çağlarda oluşan toplumsal cinsiyet rolleri ele alınacaktır. Daha sonra Hitit Öncesi Döneminde Kadın, Hitit Dönemi Kadını ve Urartu, Frig ve Lidya kültürlerdeki kadınların toplumsal statüleri irdelenecektir. Amaç erkeksiz yaşayan, sadece kadınlardan oluşan bir topluluk olan dolayısıyla anaerkil yapıya sahip diyebileceğimiz Amazonları anlamak ve Amazonların yaşadığı düşünülen topraklarda kadının toplum yaşantısını öğrenmek, bir sürekliliğinin olup olmadığını sorgulamaktır. Bu bilgiler ışığında, diğer topluluklar da mı anaerkil yapıya sahipti, öyle değilse neden bu kadınlar farklı bir yaşam tarzı seçmiş, neden kendilerini diğer topluluklardan soyutlamışlardır gibi sorulara cevap aranacaktır.

2.1.1 Anadolu'nun İlk Dönemlerinde Kadın: Matriyarka, Ana Tanrıça

İlk insan topluluklarının anaerkil bir yaşantısının olup olmadığı 19. yüzyıldan günümüze kadar tartışılan bir konudur. Yazının henüz kullanılmadığı bu dönemlerde yaşayan insanlar hakkında bilgileri ürettikleri eserlerden edinmekteyiz. Bu bağlamda, arkeolojik kazılar neticesinde ele geçen maddi kültür kalıntıları bulunduğu coğrafyada yaşayan insan topluluklarının dünyayı algılama, adlandırma ve yorumlama biçimleri hakkında bilgi vermektedir. Bununla birlikte kalıntılar, insan davranışlarının yansıtıldığı ve insan davranışlarına yön veren araçlardır. İlkel toplumlarda insan davranışının amacını belirleyen en önemli etken ise üretim faaliyetleridir. Bu nedenle insanın yaşam sürecini, üretim öncesi dönem (Paleolitik Dönem), üretim dönemi (Neolitik Dönem) ve yoğun üretim dönemi (Kalkolitik Dönem) diye sınıflandırılarak incelemek konunun daha detaylı anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu dönemler

ayrıntılarıyla değil yalnızca toplumsal cinsiyet bakış açısıyla cinsiyet rolleri üzerinden anlatılmaya çalışılacaktır.

Paleolitik Dönem'de* ilk alet yapımı başlamış, boynuz, kemik, fildişi gibi malzemeler alet yapımında kullanılmıştır. Bu dönem insanları, beslenme ihtiyaçlarını toplayıcılıkla ve bitki köklerini çıkararak karşılamıştır. Avcı-toplayıcı olarak göçebe yaşayan Paleolitik dönem insanı kaya sığınaklarını, mağaraları yaşam alanı olarak kullanmıştır. Bununla birlikte hem avcılık hem toplayıcılıkla geçimini sağlayan insanlar grup halinde yaşamaya başlamış, bir grup olmanın gerekliliklerinden dolayı kadınların toplayıcılık, erkeklerin ise avcılık yaptıkları birinci toplumsal iş bölümü oluşmuştur. Toplumsal iş bölümü ile birlikte kadın ve erkek yalnızca koruma ve üreme alanında değil beslenme alanında da birbirine bağlı kalmışlardır (Şenel, 1995:15).

İlerleyen süreçte** nüfusun artması, yiyeceklerin sınırlı olması, yeni besin kaynaklarına ihtiyaç duyulmasına neden olur. Bununla birlikte alet teknolojinin gelişmesi ve yaygınlaşması, insan yaşamında değişim ve gelişim yaşanmasına neden olur. Bu duruma paralel olarak Neolitik* dönemde üretime geçilmiş, hayvan ve bitkilerden bazıları evcilleştirmeye başlanmış ve ilk yerleşim yerleri oluşmaya başlamıştır. Hayvanların ve bitkilerin evcilleştirilmesi, ürünlerin hasat edilmesi, bir sonraki üretim için ayrılması kısacası bu yoğun üretim evresi iktisadi hayatı oldukça geliştirmiştir. Üretim sürecine geçişle birlikte insanın kültür dünyası değişmiş ve yaşamın ana kaynağı artık insanın kendisi olduğu fikri önem kazanmıştır (Göğebakan, 2011:507). Uygarlığın dönüşümünün yaşandığı ve günümüz uygarlığının temellerinin

* Paleolitik Çağ, Eski Taş ve Yontma Taş devrini içine alan bu dönem MÖ 60.000-10.000 tarihleri arasında kapsar. İnsanlar bu dönemde fildişi, boynuz ve kemik gibi malzemelerden alet yapmaktadırlar. Öte yandan bu dönemde Venüs adı verilen geniş kalçalı ve iri memeli kadın heykelcikleri bulunmuştur. Bu heykelciklerin verimlilik simgesi ve dinsel törenlerde özel bir anlamı olduğu düşünülmektedir (Güvenç, 1979:175).

** Avcılık, toplayıcılık, göçebilik, çiftçilik şeklinde birbirinden ayrı düşünülen sıralama, birbirinden ayrı dönemler değildir. Tarıma geçildiğinde yiyecek toplanması ya da avcılık balıkçılık devam etmiştir (Baskıcı, 1998:73)

* Cilalı taş dönemi olarak da bilinen Neolitik dönem büyük bir devrim olarak görülür. Özellikle bitki ve hayvanların evcilleştirilmesi besin sorunun çözülmesi anlamına gelir. Bu bağlamda avcılığın yerini hayvancılık, toplayıcılığın yerini de tarım almıştır. Öte yandan hayvan ve bitkilerin evcilleştirilmesi onlara yön verme anlamına gelir ki bu insanın neyi ne kadar yetiştireceğine karar vermesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu dönem uygarlığın en büyük aşamasını oluşturur. Bununla birlikte sulu tarımın hayat girmesi beraberinde kentlerin oluşması, iş bölümleri, dokumacılık, çanak çömlek yapımı, düşünce ve inanç sistemleri, mülkiyet hakkı, hukuk gibi alanların ilerleyen süreçle oluşmasını sağlamıştır (Güvenç, 1979:181-184).

atıldığı bu dönemde, iktisadi hayatın değişmesi ikinci toplumsal iş bölümü oluşmasını sağlamıştır (Şenel, 1995:22). Bu toplumsal iş bölümünde kadın tarımda yer alır. Bu bağlamda *küçük sulama tarımında*** kadının rolü, onun toplumsal yapı içerisindeki saygınlığını artırmıştır.

Olasılıkla soy çizgisi anaya göre hesaplanmaya başlanmıştır. Ancak, ana soy çizgili (matrilinear) toplulukların aynı zamanda topluluğu kadınların yönettiği anaerkil (matriarkal) topluluklar olacakları sanılmamalı. Geçim alanında kadının önemi artmış olmakla birlikte savunma alanında erkeğin önemi sürmektedir, hatta ambarları yağmalamak, toprağı ele geçirmek için yapılan sistemli saldırıların başlaması üzerine, savunmanın, dolayısıyla erkeğin önemi daha da artmıştır (Şenel, 1995:22).

Bununla birlikte kadın tarihine ilişkin bilgiler, arkeolojik bulgular neticesinde kadınların toplumdaki yerine ilişkin farklı verileri ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada tarih öncesi dönemlere ait figürinlerin kadın gövdesi veya kadını temsil etmesi mitolojik, antropolojik, etnolojik ve arkeolojik veriler birlikte değerlendirildiğinde ilk insan topluluklarının anaerkil bir düzene sahip olup olmadığı veya Ana Tanrıça kültü gibi sorunsalları ortaya çıkarıyor (Tekin, 2006:112). Bu bağlamda, insanlar önce yaşamın temel ihtiyacı olan beslenme, barınma gibi sorunlarına kısa ve pratik çözümler üretmişler, sonra hayatı anlamlandırma çabası içine girmiş ve inancını en yakında bulunan kadınla ilişkilendirilmiştir çünkü kadının doğurgan olması ve göğsünden mucizevi bir şekilde süt gelmesi, belirli bir dönemde kanamasına rağmen ölmemesi, onun kutsal sayılmasına yol açmıştır (Darga, 2015:45). Tarih öncesi döneme ait kadın gövdesi ya da kadını temsil eden figürinler, Paleolitik Dönemden itibaren Orta Avrupa, Balkanlar, Güney Asya, Avustralya, Büyük Okyanus Adaları, Akdeniz bölgesi, Ortadoğu, Japonya, Latin Amerika gibi dünyanın birçok yerindeki kazılarda ortaya çıkarılmıştır (Tekin, 2006:114). Abartılmış cinsel organları ve göğüsleri bulunan *Venüs* olarak adlandırılan kadın heykelciklerinin dünyanın birçok yerinde ele geçmesi, bu kadar geniş bir coğrafyaya yayılmış olması, birbiriyle benzerlik göstermesi, ilk insanların inanç ve sosyal sistemlerini anlamamıza yardımcı

** İlk tarım kadınlara tarafından nehir kenarlarındaki yumuşak topraklara çapayla yapılan tarımdır. Küçük çapta sulamaya dayanan bu tarıma *küçük sulama tarımı* adı verilmektedir. Bu tarımsal faaliyetteki rolünden dolayı kadın saygınlığı artmıştır (Şenel, 1995:22).

olur. Bu bağlamda çok sayıda ele geçen çıplak kadın figürinler tarih öncesi anaerkilliğin göstergesi olarak yorumlanmaktadır (Roller, 2004:33). Bununla birlikte *Venüs* olarak adlandırılan kadın heykelcikleri Paleolitik Devirlere aittir. Bu durum Ana Tanrıça inancının, insanlığın yerleşik hayat geçmesinden çok daha önceleri de var olabileceğini göstermektedir (Özmen, 2016:382).

Anadolu'da en eski tanrıça buluntuları MÖ 7000'lere tarihlenir. Çayönü'nde (Diyarbakır) bulunan hamile kadın heykelcikleri, Nevali Çori'de (Şanlıurfa) bulunan bir kap bezemesi üzerindeki el ele tutuşmuş hamile kadın ile erkek bezemesi ve MÖ 6000'lerde Anadolu'da Catalhöyük (Konya) ve Hacılar (Burdur) yerleşim yerindeki duvar resimleri ve heykelcikler Ana Tanrıça kültünü çağrıştıran buluntulardır (Özmen, 2016:382). Bunun dışında Anadolu'nun Kuruçay, Köşk Höyük, Höyücek, Badem Ağacı, Çukurkent, Düden, Alıçlı Höyük gibi birçok yerinde Ana Tanrıça kültü ile ilişkili bulgulara rastlanır (Kıyar, 2012:357). Söz konusu yerleşme yerlerinde ele geçen kadın figürinleri şişman, kolları göğsünde birleştirilmiş, büyük cinsel organları, kucağında çocuk emzirirken, ayakta durur veya uzanır biçimde ya da yanında hayvanlarla birlikte betimlenmiştir (Darga, 2015:51). Bu kadın betimlerinin yanı sıra cinsiyetsiz ve eril betimler de Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki yerleşimlerde ele geçmiştir. Ele geçen buluntular arasında erkeklik organı belirginleşmiş heykelcikler veya kireç taşından yapılmış erkeklik organı biçimdeki nesneler bulunmaktadır. Bu bulgular, erkek tanrı var mıdır sorusunu akla getirmekle birlikte bulunduğu bölge itibarıyla Mezopotamya kültürü etkisinde de kalmış olabileceğini düşündürmektedir (Darga, 2015:47).

Anadolu'da MÖ 6000'lere tarihlenen Catalhöyük yerleşim yerinde yapılan kazılarda resimli odalar, sıva kabartmaları, şematik figürler, insan ve hayvan heykelcikleri bulunmuştur. Bu malzemenin işlevi ile ilgili yorumlar buluntu yerine göre yorumlanmıştır çünkü eşya-insan arasındaki ilişki toplumsal yapı sisteminin üretilmesinde bir hareket noktası oluşturmaktadır. Bu nedenle arkeolojik kazılar sonucunda çıkan nesnelerin işlevinin doğru tanımlanabilmesi için buluntu yeri (oda, mezar, alan, çukur vb.) önemlidir (Hodder ve Hutson, 2003:31). Catalhöyük yerleşim yeri mimarisi taş temeller üzerine kerpiçten birbirine bitişik evlerden oluşmaktadır. Kapı ve pencerenin olmadığı bu mimari yapı sistemi içerisinde ulaşım ise damlardan sağlanmaktadır. Bu yapılar birbirinin benzeri olup bir statü belirtisi olan daha büyük ve farklı yapılara rastlanılmamıştır. Ancak yaşam alanı ve depo gibi alanlara büyüklük

bakımından benzer olup dekorasyonu ve içerdikleri malzeme bakımından farklı işlevlere sahip dinsel tören amacıyla kullanılan yapılar mevcuttur. Yerleşmede ele geçen kült heykelcikleri olduğu düşünülen doğum yaparken vahşi hayvanlarla birlikte betimlenen kadın heykelcikleri, çoğunlukla bu yapıların içerisinde bulunmuştur (Roller, 2004:47). Bu heykelciklerin tapınak olarak tanımlanan mekânlarda bulunması figürinlerin koruyucu güç anlamına geldiği ifade edilir (Tekin, 2006:115). Aynı zamanda betimlemelerde yer alan hayvan tasvirlerinde gerçekçi olmaya çalışılırken, kadın figürinlerinin simgesel oldukları görülür. Bu anlamda kadın heykelciklerinin gerçekçi olmaması dinsel amaçlı üretildiklerini kanıtlar niteliktedir (Çevik, 2016:337). Diğer taraftan Ana Tanrıçanın güçlü, vahşi hayvanlarla birlikte olması, onun toplum içinde saygın yeri olan kadınları temsil ettiği şeklinde yorumlanabilir (Roller, 2004:56). Ayrıca ilkel toplumlarda nüfus sayısının fazla olması önemlidir. Bu sebeple kadın heykelciklerinin doğumları artıracaklarını düşündükleri için heykelciklerin nüfus artırıcı sihir (muska) görevi gördüğü yapılan yorumlar arasındadır. Bu bağlamda Şenel'e göre bu görüş benimsenir ise erkeğin geçim ve savunma alanında kazandığı önemi, kadının da üreme alanında sahip olduğu önemle dengeler (Şenel, 1995:18).

Bu dönemde yapılan heykelciklerin kadının doğurganlık gücüne vurgu yapması, bu doğurganlığın tanrının kadına sunduğu *tanrısal bir gücün yansıması* olarak da yorumlanır (Oral, 2014:156). Ancak patriyarkal yapı bu kadınları seks sembolü olarak tanımlamaktadır. 1913 yılında Hermann Klaatsch heykelciklerle ilgili olarak, o dönem erkeklerinin et tüketiminden dolayı seks güdülerinin arttığını, bu yüzden kalçalı ve iri göğüslü kadın heykelcikleri yonttuklarını ifade etmiştir. Oysa bu heykelciklerin kadın mı erkek mi tarafından yontulduğu bilinmemektedir. Bu açıdan bakıldığında bahsedildiği dönemde yaşayan kadınların da kesici aletleri kullanmayı bildikleri yapılan yorumlar arasındadır. Antropolog Dale Gurthrie de kadın heykelciklerinin diğer özellikleri ve bulundukları yere bakılmaksızın, onların pornografik amaçlı yontulduklarını ifade eder. Başka bir ifade ise şöyledir, 2005 yılında Almanya ve Danimarka'da açılan *100 bin yıl Seks* isimli sergide *Venüs* heykelciği, seks sembolü olarak sunulur ancak sergi kataloğunda verimlilik sembolü olabileceği vurgulanır (Tekin, 2006:116). Söz konusu figürinin verimlilik sembolü olması durumundan bahsederken, seks sembolü olarak sunulması, kadın üzerinde farklı bir algı yaratılmak istendiğini gösterir niteliktedir. Bazı yorumlarda ise bu

heykelciklerin, yetişkinlerin çocukları eğitmek için kullandıkları oyuncaklar oldukları ifade edilmektedir (Kıyar, 2012:358).

Anadolu'da MÖ 3000'li (Tunç Devri başlangıcı) ve MÖ 2000'li Hitit Devleti döneminde de Ana Tanrıça inancı devam etmektedir. Ancak ele geçen heykelcikler Neolitik heykelciklerden şekil bakımından farklı olmakla beraber simgesel olarak dişil gücün devam etmiş olduğunu gösterir (Özmen, 2016:382). Anadolu'nun daha sonraki dönemlerinde Geç Hitit, Frig, Urartu kültürlerinde de Ana Tanrıça inancına rastlarız. Ayrıca Grek ve Roma kültürlerinde Ana Tanrıça kültüne rastlansa da bu kültürün menşeinin Anadolu olduğu kabul edilir. Bu bağlamda Anadolu'da yaşamış farklı medeniyetlere ait kültürlerde Ana Tanrıça, Kubaba (Kültepe tabletlerinde), Kybebe (Lydia), Hepat (Hitit kaynaklarında), Kybele (Frig kaynaklarında) adıyla bilinir. Ana Tanrıça bu kültürlerde farklı isim ve şekillerde tasvir edilmiştir. Anadolu'da Ana Tanrıça inancının son halkası (Efes) Artemis'tir (Ersoy, 2013:2). Efes Artemis Tapınağı Amazonlar tarafından yapılmıştır.

Diğer taraftan Yazılıkaya (Çorum) kabartması üzerinde yer alan Tanrıça Hepat silindirik yüksek poloslu bir başlıkla betimlenir ve bu poloslu başlıklı tanrıça betimi Kybele'nin betimleri ile de benzerlik gösterir. Hitit kabartmalarında Ana Tanrıça'nın başlıkla gösterilmesi anaerkilliğin bir işareti olarak kabul görmektedir (Metin, 2009: 63). Bu noktada Hitit kabartma tasvirlerinde yer alan Ana Tanrıça'nın başındaki kule biçimli başlığın Amazon betimlerinde yer alan başlığa benzer olması dolayısıyla Amazonların, Anadolu'da binlerce yıl süren anaerkilliğin simgesi olabileceği düşünülür. Ancak konuyla ilgili somut bir kalıntı yoktur (Sağlam, 2007:10).

2.1.2. Hitit Dönemi Öncesi Dönemde Kadın

Anadolu'nun ilk yazılı belgeleri MÖ 2000-1750 yıllarına ait Asur Ticaret Kolonileri Çağı olarak adlandırılan döneme aittir. Aynı zamanda bu dönem Erken Hitit Dönemi* olarak adlandırılır (Darga, 2015:72). Bu dönemde Anadolu ve Mezopotamya'nın kuzeyinde Dicle nehrinin kıyısında yer alan Asur Krallığı arasında bir ticaret ağı bulunur. Bu ticaret ağının işlevi Anadolu'dan bakır, gümüş bazen de altın gibi ham maddeleri alarak Asur'a götürmek, Mezopotamya'dan ise işlenmiş olarak kalay ve dokuma ürünlerini Anadolu topraklarına getirmek şeklindedir. Bundan

* Kayseri Kültepe'de ele geçen tabletlerden çoğunlukla burada bulunanların Hititler'in olduğu arkeolojik verilerde kanıtlanmıştır. Dolayısıyla Asur Ticaret Kolonileri Çağı Erken Hitit Dönemi olarak kabul edilir (Darga, 2015:72).

dolayı Anadolu kentlerinin yakınlarına Asurlu tüccarlar tarafından büyüklerine *karum*^{**} küçüklerine ise *wabartum* adı verilen pazar yerleri kurulmuştur. Bu ticaret ağının ana merkezi Kayseri-Kaniş'tir. Bunun haricinde Yozgat-Alışar Höyük, Çorum-Boğazköy (Hattuşas) gibi Anadolu kentlerinde de ticaret ağını gösterir belgeler bulunmuştur. Devletler arasındaki bu ticaret ağında gelen-giden malları soygunlara karşı korumak, malların güvenliğini garanti altına almak amacıyla tüccarlar geçtikleri yerlerde belirli oranlarda vergi vermektedirler. Ticari ilişkiler sonucu yapılan ticaret kontratları ve yazışmalar kalıcı olan kil tabletlere yazılır. Tabletlerde yeterince yer kalmazsa ekler yapılır ve üzerine kanunun geniş özeti yazılıp tanıkların adları ve mühürleri basılırdı (Karasu, 2006:48). Öte yandan Kültepe tabletlerinin çoğunluğu ticari kontratlar, borç senetleri, iş mektupları, teslimat belgeleri, masraf listeleri gibi ticaret belgesi olmasına rağmen, tabletlerin bir kısmı evlenme, boşanma, miras, evlatlık alma gibi sosyal ve hukuki konuları içermektedir (Öz, 2008: 47).

Anadolu'da ticaret kolonilerinin merkezlerinde yapılan kazılar neticesinde yaklaşık 20.000 tablet bulunmuştur. Bu tabletler her ne kadar Asurlu kolonistlere ait olsa da, Anadolu insanının yaşamı hakkında da bilgi almamızı sağlar. Anadolu ve Asurlu kolonistler arasındaki ilişkiler sadece ticaretle kalmamış evlenme, boşanma gibi sosyal ilişkiler de yaşanmıştır. Ancak bunlara ilişkin belgeler çok azdır. Dolayısıyla Anadolu halkının bu dönemde patriyarkal veya matriyarkal yapıya sahip olup olmadığını saptamak zordur (Kınal, 1956:355). Öte yandan ele geçen metinlerden Anadolu kadınlarının iş hayatında aktif rol oynadıkları görülmektedir. Bu bağlamda Anadolu kadınları tahıl, gümüş, gayrimenkul ve köle alım-satımı gibi ticari belgelerde karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında kadın, yürüttüğü işlerle ilgili senet düzenleyebilmekte ve çeşitli konularda dava açabilmektedir. Dahası kendi adına borç alabilir ve borç verebilir, ayrıca kadının imza yetkisi de bulunur. Bazı metinler üzerinde kadınların mühür baskıları bulunmaktadır, bu durum kadınların şahsi mülkiyet haklarının olduğunu gösterir (Kınal, 1956:358). Tüm bunlar sonucunda Anadolu kadınının ticari hayatta oldukça etkin olduğunu söylemek mümkündür. Anadolu kadınının iş hayatındaki yerini gösteren örneklerden birisi Madawa isimli kadına aittir.

^{**} Anadolu'da Asurlu tüccarlar tarafından kurulmuş olan bağımsız ticaret merkezleri. Karum Asur dilinde liman anlamına gelmekte, wabartum ise Asurlu tüccarlar tarafından mal depolamak ve konaklamak amacıyla kurulmuş olan istasyon (Tekçam, 2007:112).

Madawa, Hu(w)ialka'yı Dilina ve karısından satın aldı... ilgili satırlardan Madawa'nın köle satımıyla uğraşan bir tüccar olduğu görülür. Başka bir metin Madawa'nın gümüş ve tahıl ticareti ile uğraştığını gösterir niteliktedir. Başka envanter numaralı metinde ise Madawa'nın kendine ait ölçü kabının olduğundan bahsedilir. İlgili metin şöyledir.

Madawada ve İddi(n)-Aşşur, Perua'dan yarısı buğday, yarısı arpa (olmak üzere) 6 çuval ve 3 kap tahıl alacaklardır. Hasat zamanında Madawa'nın kabı ile ölçülecek...(Öz, 2008:54).

Madawa köle, buğday ve gümüş ticaretiyle uğraşmıştır ve kendine ait bir ölçü kabının olması ticarete iyi bir yer edindiğini gösterir. Bunlar dışında yerli tüccar erkeklerin başka bir yere ticaret amacıyla gittiklerinde işlerin takibinin eşleri tarafından yapıldığı bilinmektedir. Ayrıca kadınların eşleriyle ortak iş yaptıkları da bilinir. Bu bağlamda yerli bir kadın olan Tupezialga isimli kadının, kocası İlališka(n) ile birlikte tahıl işine girdiğini gösteren metin bulunmaktadır:

160 çuval arpayı, İlališka(n), Tupezialga, Galazu, Uşnama, Haştali, Bulina, Hanu, Aşuaşşu, Takšana, İrişunu; Higişa ve Samila'nın rahibi Şiwasmei(ye), bira ekmeği borçludurlar. Hasat zamanına kadar ödeyecekler...(Öz, 2008:55).

Borçlu kişilerin isimlerinin de bulunduğu metinde kadın ve kocasının adının geçtiği görülmektedir. Bu açıdan Tupezialga'nın kadın olarak ticarete yer almasının yanı sıra hem kocasının hem de kedisinin adının geçmesi eşinin referansı olarak değil kendi başına hareket edebildiğini gösterir niteliktedir. Yalnızca ilgili metinlerdeki kadınlar değil bunun dışında da Anadolu'da birçok kadının ticari hayatta etkin bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Ticari hayatın yanında kadınların siyasi hayatta da rol oynadıkları ele geçen tabletlerden öğrenilmektedir.

Erken Hitit Dönemi'nde Anadolu'nun siyasi yapılanması yerel beyliklerden oluşur ve yönetimde kralların yanında kraliçelerin de bulunduğu bilinmektedir. Bu dönemde kraliçelerin de ticaretle uğraştıkları bilinir. Tabletlerde, kraliçelerin tekstil ürünleri, bakır ve gümüş alacaklılarıyla ilgili bilgiler mevcuttur. Ancak bu metinlerdeki isimlerin kraliçenin kendi alacaklıları mı, yoksa sarayın alacaklıları mı oldukları bilinmemektedir (Kuzuoğlu, 2007:799). Konuyla ilgili satırla şöyledir: ⅓

mina gümüſü Kuburnat'a getirdiler. ½ mina gümüſü kraliçeye verdin, 4 mina gümüſü memleketin beyine tarttın (Kuzuoğlu, 2007:799). Başka bir belge ise kraliçenin kendi emrinde çalışanlarının olduğunu gösterir. Metin şöyledir, *⅓ mina kalayı kraliçenin kılavuzuna ödedim* (Kuzuoğlu, 2007:800). Ayrıca kral ve kraliçenin adının birlikte geçtiği borç senetleri de bulunmaktadır. Kültepe tabletlerinde ele geçen başka bir metin kraliçenin idari ve hukuki kararlar alabildiğini ve yönetimde doğrudan söz sahibi olduğunu gösterir nitelik taşır:

onun kaçak malını Irrā'nın oğlu Puſuken'e gönderdi ve onun kaçak malı yakalandı ve saray Puſuken'i hapse attı. Nöbetçiler güçlüdür. Kraliçe, Luhuzitta, Hurama, Šalahšua ve ülkesinde ki (her yere) kaçakçılıkla ilgili (mektup) yazdı. Gözlerinizi açın! Lütfen hiç bir şeyin kaçakçılığını yapmayın (Kılıç, 2013:59).

Metin kraliçenin kaçakçılık yapan Puſuken'i hapse attırmasından bahseder. Ayrıca diğer tüccarları dikkatli olmaları ve kaçakçılık yapmamaları konusunda uyarır. Bu belgelerdeki metin kraliçenin statü sahibi olduğunu gösterir. Aynı zamanda kendi ülkesinin çıkarlarını koruması açısından da oldukça önemlidir. Kraliçenin idari yetkilerinin olduğunu gösterir metinler de vardır. Örneğin:

Sizin bana gönderdiğiniz 25 parça kutānu-kumaſı Luhuzattia'da alı kondu. (Bu nedenle) saraya çıktık ve kraliçe şöyle dedi: Kumaſlar kalay için tutulmaktadır. (Kalayı) buraya getirin (Kuzuoğlu, 2007:805).

İlgili metinde geçen Luhuzattia şehri Asurlu tüccarların yurtlarına dönerken kumaſ aldıkları yerdir. Kraliçe olasılıkla Asurlu tüccarlardan kalay istemiſtir. Kalayı getirmeyen Asurlu tüccarların kumaſlarına kraliçe tarafından el konulduğu anlatılmıſtır. Söz konusu metin kraliçenin yine ülkenin çıkarları doğrultusunda hareket ettiği ve kraliçenin idari alanda söz sahibi olduğunu kanıtlar niteliktedir (Kuzuoğlu, 2007:806).Yine Kültepe tabletlerinden öğrendiğimiz gibi Erken Hitit dönemi kraliçeleri ticarete etkin olmuſ, bunun yanı sıra yönetim, hukuki ve idari alanda söz sahibi olmuſtur.

Asurlu tüccarlar ile yerli halk arasında sadece ticari iliſki değil, iki toplum arasında sosyal iliſkiler de geliſmiſtir. Bu bağlamda Kültepe tabletleri arasında az da olsa evlilik sözleşmesi, boşanma ve miras paylaşımıyla ilgili bilgilerin yer aldığı

metinlere de rastlanmaktadır. Söz konusu metinlerde evlilik ile bilgiler oldukça az ve birbirinin tekrarı şeklinde olup, evlilik bir sözleşme ile şahitler huzurunda gerçekleştirilmektedir. Sözleşmeler çoğunlukla Asurlu erkekler ve Anadolu kadınlar arasında olsa da Anadolu halkı arasında yapılan sözleşmeler de mevcuttur (Mandacı, 2015:84). Metinlere göre, Asurlu tüccarlarla Anadolu yerlileri arasında yapılan evlilikler Anadolu'da var olan adetlere göre yapılmıştır (Kınal, 1956:359). Bu dönemde yapılan evliliklerin satın alma sistemine dayanmadığı söylenir (Kınal, 1956:35). Ancak ele geçen metinde yerli bir ailenin, kızlarını Asurlu bir erkeğe satmış oldukları görülür: (x) *hamananika'nın bedeli olan 15 şegel gümüşü Aşşur-malik, onun annesi Şupilka'ya ödedi. Sonra ki satırlarda ikinci bir eş almayacak...* devam eden sözleşme metnindeki farklı bir ibare ise şöyledir: *O (Auşşur-malik), karısını gönülünün istediği yere götürecektir* (Mandacı, 2015:84). Metinde yer alan ifadelerden, yerli ailenin kızına verilen düşük bir bedel dikkat çekicidir. Bu açıdan kızın *amtum** mu yoksa *aşşatum* mu olarak alındığı bilinmemektedir. Ancak alınan düşük bedelden anlaşılacağı üzere *amtum* olarak alındığı söylenebilir. Metnin sonunda yer alan eşini istediği yere götürebileceği ifadesi eşlerini bir yere götürmek istediklerinde sorun çıkmaması için baştan alınan tedbir olarak düşünülmektedir (Mandacı, 2015:84). Bunun yanı sıra bu dönemde tek eşlilik kabul görülmekle birlikte erkek cariye alabilmektir ama sadece ilk eş meşru kılınmıştır (Kınal, 1956:360). Asurlu tüccar ile yerli bir kadının evlenme sözleşmesinde: *Memlekette ikinci bir eş (ile) evlenmeyecek! Eğer evlenirse ve onu boşarsa 5 mina gümüş tartacak...* ifadesi yer almaktadır. Öte yandan buna benzer ifadeler birçok metinde geçmektedir. Ancak Asurlu bir tüccar yerli bir kadınla evlendiğinde Anadolu sınırları içinde ikinci bir kadınla evlenmemesi istenmiştir. Ancak Asurlu tüccarlar kendi yurtlarına gittikleri zaman *hafif meşrep* bir kadınla evlenebilecekleri de kaydedilmiştir (Mandacı, 2015:83). Tek eşliliğin kabul görmesi ve bunun yasalarla güvence altına alınması kadının cinsel obje olarak görülmediğini kadına önem verildiğini gösterir niteliktedir.

Belirli şartlar altında erkeğin cariye almasına izin verilmiştir. Cariye alımı kadının iki veya üç yıl içerisinde çocuğunun olmaması durumunda eşine cariye alabileceği yönündedir. Bu açıdan çocuğun olmaması ayrılık sebebi olarak

* Asurlu tüccarlar, Anadolu'da pazarlama ve ticaret işlerinde yardımcı olsunlar diye yerli kadınlarla evlenmekteydiler bu kadınlara *amtum* kadın hizmetçi, köle olarak söz edilirken, *assatum* ise Asur'da evli olan tüccarların yerli bir kadınla yaptığı evlilikteki kadın eş, zevce anlamına gelmektedir (Albayrak, 2000:36)

görülmemiştir (Mandacı, 2015:83). Başka bir evlilik sözleşmesinde çiftlerin birbirlerini terk etmeyeceği böyle bir durum yaşandığında ise terk eden tarafın gümüş ödeyeceği kaydedilmiştir. Bu durumda ödenecek gümüş aynı miktarda olup, cinsiyete göre değişmemektedir. Bazı metinlerde de iki Anadolu insanı arasındaki evlilik sözleşmesinde eşit mal paylaşımından bahsedilir. Metinde, çiftler fakir ve zengin olduklarında, evin her ikisine ait olduğu ve boşanma durumunda da evin eşit şekilde paylaşılacağı ifadesi yer almaktadır (Mandacı, 2015:84). Boşanma metinlerinde ise hangi sebeple boşandığı belirtilmemiş kadına boşanma hakkı tanınmıştır. Ayrıca boşanma durumunda mal paylaşımı eşit şekilde gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte, kadına çocuklarının vesayetini alma hakkı tanınmıştır. Kadın vesayeti aldığı takdirde koca tarafından kendisine nafaka ödenmektedir. Boşanma metinlerinde yer alan bir ifade ise *anlaşmalı ayrılık* olarak adlandırabilecek bir özellik göstermektedir. Söz konusu sözleşme Asurlu bir tüccar ile yerli kadın arasında geçmektedir. Boşanma sırasında çiftlerin birbirinden bir şey istemeyeceği kaydedilmiştir. Ayrıca, metinde kadının boşanmadan sonra istediği biriyle evlenebileceğinin belirtilmesi oldukça önemli bir noktadır. Günümüzden 4000 yıl önce yapılmış metinde ayrılık esnasında ve sonrasında çıkacak sorunların düşünülmüş olması toplumda kadına verilen değeri göstermek açısından önemlidir (Mandacı, 2015:85). Bir başka boşanma metni de oldukça dikkat çekicidir. Kadına verilecek nafaka her yönüyle düşünülmüştür. Öyle ki, kadının aylık ve yıllık ihtiyaçları belirlenmiş bu doğrultuda ne kadar ödeneceği metinde açık bir şekilde belirtilmiştir. İlgili metin; Pilah-İstar'ın hanımı tarafından aldırılmış olan mahkeme kararıdır ve çiftler bir süre Wahşuşana'da yaşamışlardır. Pilah-İstar şehri terk etmiş ancak eşi yaşadıkları yerde kalmıştır ve mahkemeye nafaka davası açmıştır:

... *kārum Wahşuşana karar verdi. Tatana Agiya'nın kızıdır, Pilah-İstar'ın da eşidir. Burada beklemektedir. (Wahşuşana). Ülkenden çıkmamıştır. Pilah- İstar Kaniş'e gittikten sonra onun babasının firması, onun mobilyaları ve onun belgeleri(senetleri) korunmuştur. Sekizer mina kırık bakırı onun yiyeceği için, yağı için ve yakacak odun için Pilah- İstar karısı Tatana'ya verecek. Ayrıca yıllık olarak yün verecek...* (Mandacı, 2015:86).

Metin, kadın haklarını koruma açısından oldukça önemlidir.

Kültepe- Kaniş'te ele geçen kil tabletler neticesinde öğrendiğimiz Erken Hitit Döneminde kadın sosyal ve iktisadi hayatta etkin roldedir ve hemen her alanda erkeğe eşittir. Erken Hitit Dönemi sonrasında gelen Hitit Döneminde ise aile hukukunda ve toplumsal hayatta patriarkal izler görülmeye başlanmaktadır. Bu izlerin Hint-Avrupa kavimlerinin istilasından kaynaklandığı kabul görür. Öte yandan Hitit döneminde az da olsa anaerkil izler görülür (Kılıç, 2005:38).

2.1.3. Hitit Döneminde Kadın

Hititlerin, MÖ 1750 yıllarda tam olarak nereden geldikleri bilinmemekle birlikte Kafkaslar üzerinden Anadolu'ya geçtikleri düşünülür (Stone, 2000:121). Anadolu'da yaklaşık 600 yıl hüküm süren Hitit Devleti başkenti Hattuşaş'tır (Boğazköy). Sınıflı bir toplum yapısına sahip olduğunu bildiğimiz Hitit devletinde kadınlar da özgür ve köle olarak iki sınıfa ayrılmıştır. Bu bağlamda özgür kadını kraliçeler temsil etmektedir (Kınal, 1956:360). Hitit kraliçeleri hakkındaki bilgileri mühürler, kaya anıtları, kabartmalar, çanak çömlek gibi buluntulardan ve Hattuşaş vesikalarından öğrenmekteyiz. Vesikalar, saray tarafından yazılan belgeler olduğu için daha çok saray kadını hakkında bilgi edinmemizi sağlarlar. Hitit toplumundaki halk kadını ise kanun metinleri ve az sayıdaki arazi bağış belgelerinde verilen bilgiler neticesinde tanımaktayız. Bu bulgu ve belgelerden farklı sınıflı bir toplum yapısı olduğunu görmekteyiz.

Hitit kanunları genel olarak değerlendirildiğinde toplumun patriyarkal bir yapıya sahip olduğu görülür. Bunun en önemli göstergelerinden biri, evlilikte kadının satın alınması yani babaya gelin karşılığında *kušata* adı verilen bir ağırlık parası ödenir. Kıza ise baba evinden ayrılırken, baba mirasına karşılık olarak *iwaru* adı verilen bir çeyiz parası verilmektedir. Her ne kadar evlilik erkeğin üstünlüğüyle başlamış olsa da bu üstünlük kayıtsız şartsız bir üstünlük değildir (Kılıç ve Duymuş, 2007:87). Ancak babanın otoritesinin oldukça etkin olduğu görülür. Bu açıdan baba isterse çocuklarını satabilir ya da tazminat olarak verebilmektedir (Kılıç, 2005:39). Patriyarkanın önemli göstergelerinden biri de kadın kocasını aldatırsa koca onları öldürebilir ve bunun karşılığında kocaya hiçbir ceza verilmemektedir (Kınal, 1956:365). Hukuksal metinlerle, kanunlarla belirlenmiş bu durum erkeğin kadın üzerindeki hegemonyasının bir ifadesidir. Boşanma durumunda ise çocuklar, her zaman babaya verilmekte olup anneye sadece bir çocuk verilmektedir. Ancak bu ifade,

çocukların maddi bakımdan güçlü olanın yanında kalmasının daha doğru olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Öte yandan kadına boşanma hakkı tanınmıştır (Kılıç ve Duymuş, 2007:87). Bu noktada kadına boşanma hakkı verilmiş olması dikkat çekicidir. Hitit toplum yapısında erkeğin kadın üzerindeki hâkimiyeti, Antik Yunan'daki gibi sınırsız değildir. Kanun metinlerinde kısmen de olsa kadının haklarından bahsedildiğini görmekteyiz. Diğer maddeler de eril güç görülmektedir. Dolayısıyla kısmen bazı alanlarda kadınlara hak verildiği görülür.

Daha önce de vurgulandığı gibi farklı sosyal sınıflara ayrışan Hitit toplumsal yapısı içerisindeki evliliklerde kadının statüsü kocasının statüsüne göre belirlenir. Bu anlamda eğer özgür bir kadın, koyun çobanı veya köle ile evlenirse kocasının sınıfına geçeceği belirtilmiştir. Ancak erkeğin özgür, kadının cariyeye olduğu durum ise açık ifade edilmemiştir. Ancak yakın coğrafyalardaki benzer kültürlere bakıldığında kadının toplumsal sınıfının kocasının ifadelerine göre belirlendiği görülür. Yani koca resmi makamlar huzurunda bu benim karımdır veya bu benim karım değildir şeklinde ifade vermelidir (Kılıç, 2005:39). Diğer taraftan evlilik yapısının monogami olduğu konusunda bir açıklık yoktur ancak resmi kayıtlarda kocanın evlendiği ilk eşi, meşru eş sayılmıştır. Ama kocanın birden fazla kadın alabildiği de metinlerde yer alır. Örneğin: Hitit Kralı I. Şuppilima'nın cariyelerinin yanı sıra üç karısının daha olduğu bilinir (Kılıç ve Duymuş, 2007:88). Bu dönemde, bir önceki döneme göre toplumsal hayatta Hitit kadınına verilen değerin azalmaya başladığı görülmektedir.

Hitit kanun metinlerinden edindiğimiz ilginç bir madde ise *levirat* uygulamasıdır. Bu uygulama kocası ölen çocuksuz bir kadının kayınbiraderi veya kayınpederi ile evlilik gerçekleştirilmesi durumudur. İlgili kanun metni şöyledir:

Bir adamın karısı varsa ve adam ölürse, erkek kardeşi dul kadını eş olarak alır. (Erkek kardeş ölürse) kadını kayınpederi alacaktır (Kılıç ve Duymuş, 2007:88). Söz konusu evlilik kadın üzerindeki eril gücün başka bir göstergesidir.

Hitit kanun metinlerinde veraset sistemi hakkında bilgi verilmemektedir. Ancak Telipinu Ferman'ında geçen *kralın oğlu yoksa kızına koca alsınlar ve kral o olsun!* şeklinde ifade sonucunda erkeğin tercih edildiği anlaşılmaktadır (Kinal, 1956:365). Her ne kadar belirtilen maddelerde Hitit toplumunda patriyarkal yapı görülse de bazı kanun maddelerinde matriyarkal yapının izleri de görülmektedir. Bu doğrultuda, bir annenin oğlunu evlatlıktan reddinin mümkün olabileceği

kaydedilmiştir. Ancak babanın reddedebilmesi ile ilgili söylenen bir şey yoktur. Ayrıca kocası ölen kadına eşinin mirasından yararlanma hakkı tanınır (Kinal, 1956:366).

Hitit kanun metinleri dışında Hitit toplum statüsünde kadının yerini öğrendiğimiz diğer belgeler ise arazi bağış belgeleri, adak vesikaları ve birkaç dini metindir. Bu belgeler bize kadın meslekleri hakkında bilgi vermektedir. Kadın mesleklerinin başında rahibelik gelir. Bu mesleğin üst sınıfına *Tanrıların Anası* unvanı verilmektedir. Rahibeler önemli bayramlarda ve kutlama törenlerinde birinci sırada yer alır. Bununla birlikte dinî ritüellerde şarkı söyleyen kadınlar, çalgıcılar ve dans eden kadınlar olduğu bilinmektedir (Kılıç ve Duymuş, 2007:88). Bundan başka falcı ve büyücü kadınlar, ihtiyar kadınlar tarafından yapılan ölü yıkama işi ve ebelik söz konusu dönem kadınının meslekleridir. Ayrıca kanun metinlerden öğrendiğimiz bir diğer nokta ise kadın ve erkek arasındaki ücret farklarıdır. Buna göre kiralanan bir kadının ücreti bir erkeğin ücretinin yarısı kadardır (Kinal, 1956:365). Ücret farklılığı daha önce değindiğimiz liberal feminizme göre kadını ekonomik anlamda erkeğe bağımlı kılar. Dolayısıyla kadının aynı işi yaptığı halde ücretin yarısını aldığından erkeğin çalışması süreç içerisinde daha uygun görülür ve kadın çalışma hayatında soyutlanır. Böylelikle ev işleri çocuk bakmak gibi toplumsal roller kadına yüklenmektedir. Dahası bu durum kadının sosyal, siyasal hayattan soyutlanmasına yol açacaktır. Bu nedenle dönemin kadını bu haksızlığa Amazonlaşarak tepki verir.

Hitit toplumunun sosyal kategorizasyonu içerisinde özgür kadını temsil eden kraliçeler hakkındaki bilgileri Hattuşuş saray vesikalarından öğrenmekteyiz. Bu belgeler ışığında kraliçelerin ülke yönetiminde oldukça etkin rol oynadığı görülmektedir. Kraliçeler dini törenlerde ve bayramlarda kralla birlikte yer alabildiği gibi yalnız da katılabilmektedir (Kinal, 1956:361). Bunun yanı sıra saraydaki resmi kabullerde yer alabilen, iç ve dış siyasette, hukukta söz sahibi olabilen kraliçe, krallığın bağımsız bir temsilcisidir. Hitit’de *Tawannanna* (*Egemen Kraliçe- Büyük Kraliçe*) adı verilen bu kraliçeler, özellikle Hitit imparatorluk çağında Mısır ve Mezopotamya kraliçeleri ile mukayese edildiğinde onlardan daha etkin rollerde yer aldıkları ve aktif bir konuma sahip oldukları görülür. Ayrıca ele geçen arkeolojik buluntular arasında Hitit kraliçelerinin yetki ve sorumluluklarını gösteren mühür baskılarının bulunması kraliçelerinin etkin rollerde olduğunu kanıtlamaktadır (Karasu, 2006:48). Ancak Eski ve Orta Hitit devlet zamanında kraliçeler yönetiminde çok etkin

değillerdir. Hatta bu dönemlerde kadın problem olarak görülmüştür. Şöyle ki Kral I. Hattuşili'nin vasiyetnamesinde taht kavgası sebebiyle kendi karısı, kızı ve kız kardeşlerinden acı dolu sözlerle bahsetmiştir. Kadınların tahtta söz sahibi olabilmeleri oğullarının başa geçmesiyle ilgilidir. Çünkü Tavananna adı verilen kraliçelerin unvan ve mevkilerini korumaları oğullarının tahta geçmesiyle devam eder. Bu durum kadınların kraldan sonra yönetimde söz sahibi olmak istediklerinin bir göstergesidir (Kılıç ve Duymuş, 2007:91). Bu dönemde kraliçeler, saraylardaki kutlamalarda ve bayramlarda kralın yanında yer almaktadır. Örneğin: önemli bir bayram olan *Pırasa* bayramında kral ve kraliçeye eşit davranılmaktadır (Kınal, 1956:365). Orta Hitit Döneminde erkek egemenliği daha ön planda tutulmuştur. Böylesi bir durumu dengelemek için kadınların dolaylı olarak taht kavgalarıyla söz sahibi olmaya çalıştıkları görülmektedir.

Yeni Hitit Devleti dönemiyle birlikte Hitit kraliçelerinin iç ve dış siyasette etkin olduğunu krallık arşivleri dışında kendi adlarına bastırmış oldukları mühürlerden, devletlerarası kralî yazışmalardan öğrenmekteyiz. Boğazköy arşiv metinlerden edindiğimiz bilgilere göre bir vakıf protokolünde kraliçenin, kralla eşit seviyede yer aldığı görülmektedir. Başka bir metinde ise Kraliçe Aşmunikal tarafından bizzat yazdırılmış olan bir yönetmelik yer almaktadır. Bu yönetmelik, kralların küllerinin saklandığı mekânın bekçilerinin uyması gereken kuralları içerir. Bu bağlamda kraliçelerin adları birçok vakıf vesikalarında vb. metinlerde geçmektedir (Kılıç ve Duymuş, 2007:88).

Yeni Hitit Döneminden sonra Mitanni Devleti'nin yıkılmasının ardından Hitit Devleti imparatorluk haline gelmiştir. Dolayısıyla MÖ 1375-1250 yılları arasındaki bu çağa Büyük İmparatorluk dönemi denilmektedir. Bu dönemin en önemli isimleri arasında Hitit kralı III. Hattuşili'nin eşi Kraliçe Puduhepa yer almaktadır. Kraliçenin ismine mühürde, birçok mektup ve adak vesikasında rastlanmaktadır. Bunun dışında Puduhepa'nın, on yedi yıl süren ve tarihin bilinen ilk yazılı antlaşması olan Hitit - Mısır antlaşma metninde mührünün bulunuyor olması Hitit Kraliçelerinin mevkilerini belirtmesi açısından oldukça önemli bir belge niteliği taşımaktadır. Ayrıca yapılan antlaşma sonrası Mısır firavunu II. Ramses, kraliçe Puduhepa'ya on üç, krala ise yirmi altı mektup yollamıştır. Barış antlaşmasında yer alan Puduhepa'nın mühründe şu ibare bulunmaktadır:

Hattuša ülkesinin prensesi, yeryüzünün efendisi Arinna'nın Güneş Tanrıçası'nın gözdesi, Tanrıça'nın hizmetkârı, Kizzuwatna ülkesinin kızı Pudupeda'nın mührü (Kılıç ve Duymuş, 2007:95).

Hurruli bir rahibenin kızı olan Puduhepa kraliçelik unvanının yanı sıra *Kizzuwatna ülkesinin kızı* lakabını kullanmıştır. Kizzuwatna Puduhepa'nın evlenmeden önce yaşadığı kentin ismidir. Bu açıdan kraliçenin kendi öz kimliğini kullanabiliyor olması oldukça önemlidir.

Hitit kralının Puduhepa ile evlenmesi bir politika gereğidir. Mısır ile yapılacak olan Kadeş Antlaşması öncesi Kral Hurri desteği almak için, Hurri asıllı Puduhepa ile evlenmiştir. Bu tarz evlilikler farklı dönemlerde de yaşanmıştır. Bundan dolayı kadının dış siyasette dostluk ve barış aracı olarak görüldüğü yapılan yorumlar arasındadır. Ayrıca çok geniş bir coğrafyaya yayılmış imparatorluğu elinde tutmanın yollarından bir tanesi akrabalık bağı kurmaktır. Bu nedenle Hitit kral ve kraliçeleri evlilik bağıyla akrabalık kurmayı uzun yıllar kullanmışlardır (Kılıç ve Duymuş, 2007:95). Söz konusu metinler ışığında Puduhepa'nın kendisine verilen görevleri en iyi şekilde yaptığı kralla eşit ve hatta bağımsız bir şekilde hâkimiyet hakkı olduğu bilinmektedir. Bunların yanında Kraliçe Puduhepa, Kıbrıs kralı ve Mısır kraliçesi Neptera ile mektuplaşmıştır. Bu durum kraliçenin politik alanda etkin ve bağımsız rol aldığına açık ifadesidir. Kraliçe Puduhepa aynı zamanda çocuklarını komşu ülkelerdeki prens veya prenseslerle evlendirmiş ve savaşmadan başarı kazanmıştır. Bu durum da diplomatik bir başarısı sayılır. Kraliçe Puduhepa eşi öldükten sonra küçük oğlu büyüyene kadar Hitit Devleti'ni idare etmiştir (Kılıç ve Duymuş, 2007:94). Yeni Hitit Döneminde kraliçeler, devlet yönetiminde oldukça aktif, siyasette ve devletlerarası ilişkilerde söz sahibi olmuştur. Kraliçe Puduhepa'nın diğer kraliçelerden daha çok öne çıkmasının sebebi bu kraliçeyle ilgili ele geçen metinlerin fazlalığından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Puduhepa'yla ilgili kaynaklar, diğer kraliçelerin devlet yapısındaki etkinliğini de anlamamıza yardımcı olur (Kılıç ve Duymuş, 2007:94).

Sonuç olarak, Erken Hitit Çağı'nda (Asur Ticaret Kolonileri Çağı) kadının sosyal hayatta, aile hukukunda ve ticari hayatta sahip olduğu haklar düşünüldüğünde dönemin günümüz koşullarında bile medeni bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca bu dönemdeki anlayış Anadolu'daki matriyarkal geleneklerin devam ettiğinin bir göstergesidir.

Hitit Döneminde halk kadını patriyarkanın gücünden kurtulamazken, özgür kadın kraliçeler iç ve dış siyasette oldukça etkin rollere sahip olmuşlardır. Mısır ve Mezopotamya'da ise kraliçeler, sadece kralın eşi rolüneyken, Tavanannalar, Hitit krallarıyla eşit haklara sahip kendi adına bir mührü olan bağımsız bir temsilci rolündedir.

Hitit Döneminde halk kadınıyla saray kadınına verilen haklar çelişkiler barındırır. Bununla birlikte Hint-Avrupa* kavimlerinin göçlerinin denk geldiği dönemde Eski ve Orta Hitit Devleti zamanında kraliçeler daha çok saray entrikaları ile ön plana çıkarlar. Öte yandan Yeni Hitit Çağ'ında kraliçelerin, iç ve dış siyasette etkin olması dönemi kadının ikinci sınıf olmadığının kanıtıdır. Bu dönemde Kraliçe Puduhepa hakkında kayıtlı metinlerin fazla olması yalnızca Puduhepa'nın değil söz konusu metinler ışığında diğer kraliçelerin de toplum ve devlet yapısındaki hâkimiyetleri hakkında bilgi edinmemizi sağlamıştır.

2.1.4. Urartu, Frig ve Lidya'da Kadın

Urartu, Frig ve Lidya kültürlerinin olduğu dönem Anadolu'nun Demir Çağı'na denk gelmektedir. Amazonların ise Bronz Çağı ile Demir Çağı arasındaki bir dönemde yaşadığı düşünülmektedir (Sağlam, 2007:10). Bu kültürlerin, Amazonların yaklaşık olarak yaşadığı düşünülen zamana denk gelmesi ve coğrafi konumlarının Anadolu'da olması sebebiyle ele alınacaktır.

Anadolu Demir Çağı MÖ 1200-330 dönemlerini kapsar. Dönemin sosyal yapısı hakkındaki bilgilerimiz, yazılı belgelerin az olmasından dolayı sınırlıdır. Bu dönem hakkında edindiğimiz bilgileri daha çok arkeolojik bulgular neticesinde öğrenmekteyiz. Bununla birlikte MÖ 1. bin yıldan itibaren erkek egemen toplumsal yapı ortaya çıktığı için kadın hakkındaki bilgiler oldukça kısıtlıdır (Darga, 2015:243). Dolayısıyla bu dönem kadının toplumsal hayattaki yeri pek belirgin değildir.

Urartu Krallığı, MÖ 9. yüzyıldan itibaren Doğu Anadolu, İran ve Kafkasya coğrafyasında ortaya çıkan merkezî bir devlet yapısına sahiptir. Demir teknolojisini kullanımındaki ustalıkları, kayaya şekil vermeleri ve kayayı mimari öge olarak çok iyi kullandıkları bilinmektedir. Bu dönem yazıt ve kitabeleri kaya üzerine yazılmış metinleri kapsar. Urartu metinleri, daha çok kralın politikaları ve faaliyetlerini anlatan

belgelerdir. Bu açıdan sosyal yaşama dair bilgi veren yazıt bulunmamaktadır. Ancak yazıtların birkaçında kadına dair çok az bilgi bulunur (Darga, 2015:246).

Urartu Devleti'nde krallar için özel olarak düzenlenmiş, bağ veya botanik bahçeleri bulunur. Bu bahçelere ait Menua Kanalı olarak adlandırılan sulama kanalının çeşitli yerlerinde inşa yazıtları bulunur. Bu yazıtlarda kralın iki eşi ve kızının ismi bulunmaktadır. Kanalin Kadembastı bölümündeki bir yazıtta Menua'nın karısı veya kızı için bağ yaptığı yazmaktadır. Başka bir ele geçen buluntu olan ve yelpaze sapı olduğu düşünülen nesne üzerinde kraliçenin ismi geçmektedir. Urartu sefer yazıtlarında ise kadınların esir ya da ganimet olarak alındığı bir kısmının erkeklerle beraber savaşçılara dağıtıldığı geçer. Bununla birlikte Urartu döneminde Kral Menua, haremde çok kadın bulunduğu için övündüğü bilinir (Çevik, 2012:68-69).

Urartu sosyal yaşamında kadına dair bilgileri kemerlerin üzerinde yer alan anlatımlarda da öğrenmekteyiz. Kemerler üzerinde genellikle tekrarlanan konular vardır ve işlenen konular arasında kadınlar, hediye, yiyecek içecek taşırken, dans eder şekilde ya da akrobatik hareketler yaparken veya çalgı çalarken anlatılmıştır. Bunun dışında uzunluğu 79,2 cm ve 7 cm kalınlığında yatay olarak ikiye bölünmüş bir kemer üzerinde sahnenin neredeyse tamamında kadınlar yer alır. Kemer üzerinde bir düğün veya ziyafet sahnesinde kadınlar betimlenmiştir. Kompozisyonda yer alan kadınlar temizlik işleriyle, ellerinde gelin hediyesi taşırken, devam eden betimde yatak hazırlarken tasvir edildiği gibi sunu yapan, dokuma yapan, dans eden veya akrobatik hareketler yapan kadınlarda anlatılmıştır (Çevik, 2012:72). Ancak bunların sarayda çalışan hadım ağalarının olabileceği de yapılan yorumlar arasındadır. Genellikle işlenen konularda ve sahnelerde kadınlar benzer şekilde anlatılmıştır. Bu doğrultuda, Urartu kadının kamusal hayatın çok içinde yer almadığını görmekteyiz. Ayrıca betimlenen bu kompozisyonlarda kadınların cinsel kimlikleri ön planda değildir. Kadınlar oldukça kapalı ve uzun kıyafetler giymişlerdir. Aristokrat aileye mensup kadınların, kral eşleri ve tanrıçaların başları kapalıdır (Darga, 2015:248).

Meher Kapı yazıtında, Urartu kültüründeki tanrı ve tanrıçalara kurban edilecek hayvan sayısı da belirtilir. Burada yalnız üç tane tanrıçanın ismi görülmektedir. Anlatımlarda tanrıçaların belirgin özellikleri veya atribüleri bulunmamaktadır. Bu bağlamda Urartu panteonunda, Frig ve Lidya'da olduğu gibi Ana Tanrıça veya kadını kutsal gören bir inanç bulunmamaktadır (Çevik, 2012:69-74).

Anadolu’da Neolitik Dönemi takip eden süreç içerisinde azalmaya başlayan Ana Tanrıça inancı, Frigler ile tekrar önem kazanır. Friglerde, kadın hakkındaki bilgileri kaya anıtları ve yontular üzerinden öğrenmekteyiz. Bu açıdan yontular, doğrudan insan yaşamı hakkında bilgi veren kaynaklar olmamakla birlikte insanların doğal çevreleri, ataları, inanışları ve sosyo-kültürel yapıları hakkında çıkarsama yapmamızı sağlar. Ana Tanrıça inancının doğrudan kadının toplumsal rolleri hakkında bilgi verdiği yorumuna bazı araştırmacılar tarafından karşı çıkılır ancak çoğunluklu görüş kadının toplumsal rolleri hakkında bilgi alabileceğimiz yönündedir. Bu bağlamda Kybele tasvirlerinin Frig dönemi kadını hakkında önemli bilgiler verdiği öne sürülür (Darga, 2015:257-258).

Anadolu’da MÖ 6. binyıldan itibaren Ana Tanrıça kültü farklı kültürler tarafından benimsenir ve farklı isimlerle *Kubaba*, *Kybebe*, *Kubile*, *Matar Kubile*, *Nana*, *Marienna*, *Dindymene*, *Sipylene* temsil edilir (Oral, 2014:157). Frigler Döneminde ise Ana Tanrıça Frigce “anne” anlamına gelen *Matar* ya da “dağ” anlamına gelen *Kibele* ismiyle bilinir (Darga, 2015:255).

Friglerde Ana Tanrıça tasvirleri yüksek kayalara, kapı olduğu düşünülen yapıların niş kısımlarına betimlenmiştir. Bu betimlemeler, Ana Tanrıça’nın kentin koruyucusu özelliği taşımasından dolayı önemlidir. Bunun dışında Ana Tanrıça bazen aslan, boğa gibi koruyucu hayvanlarla bazen ise yanında çalgıcı çocuklarla resmedilmiştir. Ana Tanrıça’nın hayvanlarla birlikte anlatılması Frig toplumunda onun saygınlığını ve gücünü gösterir. Bununla birlikte Ana Tanrıça’nın bazı betimlerde aslan demonlarıyla birlikte tasvir edildiği de görülür. Bu açıdan Mezopotamya ve Anadolu’da aslan, tanrısal bir gücün simgesi ve doğaüstü bir varlık olarak bilinir. Tanrıça’nın da böyle betimlerinin bulunması tanrısal bir özelliği barındırdığını göstermesi açısından önemlidir (Oral, 2014:158).

Tarım toplumu olarak bilinen Friglerde, kadının üretim sürecindeki katkısı önemlidir. Bu bilgiler ışığında Frig toplumunda kadın, üretim sürecinde önemli bir konumda iken sosyal statü konusunda daha geri planda yer alır. Ancak doğurganlığından dolayı toplumsal önemini ve kutsallığını koruduğu bilinir. Bu çerçevede Kibele kültürünün Ana Tanrıça inancının devamı olarak düşünüldüğünde Ana Tanrıça, Friglerde anıtsal bir görünüme kavuşur. Bu anlamda Ana Tanrıça inancının resmi bir unvan aldığı anlaşılr (Darga, 2015:256-257).

Frig toplumsal yapısı içerisinde kadının, çevre kültürlerde yer alan kadınlara göre daha aktif durumda olduğu görülür. Çünkü çevre kültürlerde Ana Tanrıça tasvirleri daha küçük kişisel takılarda, kabartmalarda betimlenirken, Frig kültüründe ise daha anıtsal boyutlarda, kaya anıtlarında ve kapı girişlerinde anlatılır. Bu da Ana Tanrıça kültünün Frig döneminde devlet ideolojisi bağlamında korunmuş ve topluma sunulmuş olduğunu gösterir (Darga, 2015:258).

Lidya, Anadolu'nun batı kıyısında yer alması sebebiyle çoğunlukla da batı kültürlerinin izlerini taşır. Bunun yanı sıra Lidyalılar, Anadolu'nun birçok kültürel özelliğini İon (İyon) uygarlıklarına aktarmıştır. Başkenti Sardes, önemli bir ticaret merkezi olmanın yanında endüstriyel anlamda da oldukça gelişmiştir. Bu bağlamda altın, çanak-çömlekçilik, dokuma gibi üretim alanlarının var olması farklı meslek gruplarının ortaya çıkmasına ve kentte iş bölümü oluşmasına neden olmuştur. Bu noktada Lidya kadınının da bu iş bölümü içerisinde kendine yer edindiğini görmekteyiz. Lidya kadının toplumsal statüsü hakkında özellikle Herodotos ve Aristophanes gibi antik yazarların eserlerinden bilgiler ediniriz (Darga, 2015:259).

Lidya toplumunda kadının, günlük yaşamın ticaret sayesinde canlı olması sebebiyle toplumsal hayatta aktif roller edindiği görülür. Bu açıdan bakıldığında farklı bölgelerden zanaatkâr, tüccar ve paralı asker vb. meslek gruplarının kente gelmesi, bu gibi meslek gruplarında kadınların da çalışmasına neden olmuştur. Ayrıca kadınların, kozmetik ve süs eşyası yapımında başarılı olmaları kadının ekonomideki ve toplumsal hayattaki yerini belirtmesi açısından da oldukça önemlidir. Bu bilgiler dışında maddi kültür kalıntıları da kadının sosyal durumu hakkında bilgi almamızı sağlayan kaynaklardır. Örneğin Karun hazinesi olarak adlandırılan buluntu grupları içerisinde çıkarılan takıların zenginliği, mezar sahibinin soylu bir kadın olabileceği şeklinde yorumlanır. Bunun yanında duvar resminde elinde zeytin veya ılgın ağacı tutmuş olarak betimlenen kadın ise dönemin kılık kıyafeti hakkında bilgi verir (Darga, 2015:262).

Ana Tanrıça inancı Lidyalılarda da görülür ve bu dönemde Ana Tanrıça "Kubaba" ismiyle bilinir. MÖ 6. yüzyıla ait mermer tapınak üzerinde Ana Tanrıça betimleri yer almaktadır. Eser üzerinde yer alan Ana Tanrıça'nın iki tarafında tasvir edilen aslanlar ve duruş özellikleri bakımından Aslankaya ve Aslantaş kaya kabartmaları ile benzerlik gösterir (Oral, 2014:162).

Antik Çağ yazarı Herodotos'un Lidya kadınları hakkında ilginç söylemleri bulunmaktadır:

Şunu da belirtiyim, Lidyalı halk kızlarının hepsi de kocaya varıncaya kadar kendilerini satarlar, çeyizlerini bu zanaatla yaparlar, zaten kocaları bile bu kızları ancak kızın kendi isteğiyle yanlarında tutabilirler...(Herodotos, 2002: I 93).

Darga, Herodotos'un bu söyleminin yazarın abartı huyundan kaynaklandığını ifade eder. Bununla birlikte aynı abartının Lidya Krallığı'nın yönetiminin Kandaules'ten Gyges'e geçme olayını, Kandaules'in karısının Gyges'i çıplak görmüş olmasına bağlar. Diğer taraftan tümülüs yapımına katkı sağlayanların arasında hayat kadınlarının olduğunu da Herodotos'un anlatımında görmekteyiz.

...Küçük esnafın, el işçilerinin ve aşk satıcısı küçük kızların topladıkları paralarla yükseltilmiş bu anıt...(Herodotos, 2002: I 93).

Lidya kadınının sosyal statüsü, Anadolu'nun 1. binyıl toplumlarındaki kadının konumuna göre daha belirgindir. Şüphesiz ki yaşanan coğrafyanın ve iktisadi hayatın gelişmiş olması kadının aktif hayatta rol almasını sağlayan en önemli etkenlerdendir. Bununla birlikte erkek egemen güce Herodotos'un birçok söylemlerinde rastlamak mümkündür.

Genel olarak Demir Çağı Anadolu kadınının, toplumsal statüsünün belirlenmesinde yaşadığı bölge, kültürel, siyasi ve ekonomik etmenler etkili olmuştur. Bu bağlamda Urartu gibi dışa kapalı toplumlarda kadın pasif durumda iken, Lidya gibi dışa açık toplumlarda kadın daha aktif rollerde yer almaktadır. Bunun yanında Urartu'da çıplak tanrıça betimlerine yer verilmezken, Doğu Akdeniz toplumlarında tanrıçalar daha özgür betimlenmiştir. Friglerde ise Ana Tanrıça daha anıtsal özellikler taşımaktadır (Darga, 2015:162).

2.2. YUNANDA KADIN

Çalışmanın bu bölümünde Yunan coğrafyasının sınırları belirtildikten sonra, Eski Yunan Kadını, Antik Yunan Kadını ve Antik Çağ Yazarları Gözünden Kadın başlıkları altında kadının sosyal statüsüne değinilecektir. Bu coğrafyadaki kadının sosyal statüsü hakkında edindiğimiz bilgiler ışığında Amazon kadınlarının patriyarka

bakış açısıyla nasıl anlatıldığı görülecektir. Çünkü Amazon kadınlarını bize anlatan Antik Çağ Yunan yazarları ve sanatçılarıdır. Bu nedenle bu coğrafyadaki kadının sosyal statüsü hakkında edindiğimiz bilgiler ışığında Amazon kadınlarını yorumlamamız anlam kazanacaktır.

Eski Yunanlılar, Ege Havzası'nda yaşamaktadır ve Ege sözcüğünün kökenini birkaç mitolojik öyküye dayandırmaktadırlar. Bunların en bilineni, Atina kahramanı Theseus'un babası Aigeus'la ilgili olandır. Buna göre Theseus Girit'te yaşayan boğa başlı Minotauros canavarını öldürmek için yola çıkar. Babasına, canavarı öldürdüğünde gemisine beyaz yelken çekerek döneceğini söylemiştir. Ancak canavarı öldürdükten sonra beyaz yelkeni çekmeyi unutur ve siyah yelkenle döner. Bunun üzerine babası siyah yelkeni görünce oğlunun öldüğünü düşünür ve baba Aigeus denize atlayarak intihar eder. Böylelikle Ege Denizi'ne *Aigaios Pontus (Aigaion Pelagos yani Ege Denizi)* adı verilir (Tekin, 1995:11). Antik Yunan sınırları, göçler, kolonizasyon hareketleri, Büyük İskender'in Doğu seferi gibi tarihsel olaylar sebebiyle Ege Havzası'ndan daha geniş bir alanı kapsar ancak en basit tanımıyla Ege Havzası denilen yer, kuzeyde Makedonya ve Trakya, batıda Yunanistan, doğuda Batı Anadolu kıyıları, güneyde Girit Adası'nı sınırlayan alana verilen isimdir. Kıta Yunanistan ise üç yanı denizlerle çevrili yarımada şeklindedir. Kıta Yunanistan'ının kuzeyini Balkanlar çevreler, batısında İon Denizi, doğusunda Ege Denizi, güneyinde ise Akdeniz yer alır. Kıta Yunanistan'a en yakın olan büyük adalar ise güneydoğusunda yer alan Girit Adası ve Kyklad Adası'dır.

Ege Havzası'nın tarih öncesi dönemleri ile ilgili bilgileri ise Homeros, Herodotos, Thukydides gibi Antik Çağ yazarlarından öğrenmekteyiz. Bu yazarlar bölgenin en eski halklarının Pelasglar, Karlar ve Lelegler olduğunu belirtmektedirler. Ancak bunların dışında halklar hakkında çok fazla bilgi yoktur (Tekin, 1995:20).

Ege dünyasını çevreleyen coğrafi alanlara genel olarak baktığımızda, Yunanistan'daki ilk yerleşim yerlerinin izine yontma taş devrinde rastlanmaktadır. Bu devrin bölgedeki en önemli temsil edildiği yer Argolis Bölgesindeki Frankthi Mağara'sıdır, mağara Neolitik Dönemde de yerleşim merkezi olmuştur. Bunun dışında Yunanistan'daki Neolitik Dönem yerleşim merkezleri Teselya Bölgesinde bulunmaktadır. Teselya bölgesinin tarihi en geç MÖ 7000'lere kadar uzanırken, Kyklad Adaları'ndaki en eski yerleşim yerinin tarihi ise MÖ 5. binyıla kadar

uzanmaktadır. Bu bağlamda yapılan araştırmalar, Neolitik Çağ insanının Yunanistan'a ve Kyklad Adaları'na Anadolu'dan göç ettiklerini göstermektedir. Girit Neolitik kültüründe Anadolu'yla benzer yanları bulunur. Bu nedenle Anadolu'nun Girit Neolitiğinin öncülü olduğu düşünülmektedir (Tekin, 1995:20). Öyleki yapılan araştırmalar, Neolitik Çağ insanının Yunanistan ve Kyklad Adaları Anadolu'dan geldikleri yönündedir.

Aiolos, Ion, Dor gibi Hellen boylarından gelme göçmenler MÖ 1000-750 arasında Anadolu'nun Ege Denizi kıyı bölgelerine yerleşmeye başlamışlardır. Hellen boyları ticaret amaçlı Anadolu'nun kıyı kesimlerinin yanı sıra iç kısımlara kadar kolonilerini kurmuşlardır. Ancak Lydia Krallığı'nın güçlenmesi ve krallığın kıyıdaki kolonileri tehdit olarak görmesi üzerine Hellen boyları, Anadolu'nun farklı bölgelerine ve Karadeniz kıyılarına kentler kurmuşlar ve dolayısıyla gittikleri bölgelere kendi kültürlerini taşımışlardır (Umar, 2000:16).

Yunanistan'ın bu dönemlerdeki ismi *Hellas*'tır, halkı da *Hellenler (Hellenoi)* olarak bilinir. Romalılar, bu ülkeyi *Graecia*, halkını ise *Graeci (Grekler)* olarak adlandırmaktadır. Yunanlar ise Yunanca konuşmayan kendileri dışındaki kavimleri ya da ulusları *barbaros, barbaroi* (dili yabancı olan, anlaşılamayan) olarak isimlendirmişlerdir (Tekin, 1998:15).

Yunan kadını hakkında bilgileri, kazılar sonucu çıkmış arkeolojik eserler, antik çağ yazarları ve edebi metinlerden (tiyatro, şiir, hikâyeler) öğrenmekteyiz. Hellenler, MÖ 6. binlere kadar uzanan bir tarihe sahiptir. Bu dönemlerde Ege Havzası'nda anaerkil yaşamın izleri görülürken, MÖ 13. yüzyıldan itibaren yaşanan göç hareketleri ile birlikte ataerkil düzen kendini göstermeye başlamıştır (Akalın, 2003:17).

2.2.1. Eski Yunan'da Kadın

Antik Yunan, sert ve katı bir biçimde erkek egemen toplum yapısına sahiptir. Ancak tarihin ilk dönemlerinde ilkel Yunan toplumlarında böyle bir durum söz konusu değildir. Erkeğin avcılık yaptığı ilkel dönemlerde kadın, hem çocuklarını büyütmede hem de yabani hayvanların insanlara alışmasını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra şifalı bitkiler toplamakta ve toplayıcılık görevini de üstlenmektedir. Bu bağlamda doğal yaşamla sıkı bir ilişki içerisinde olan kadına önem verilmiş ve saygı gösterilmiştir. Dolayısıyla yaşamak için topluluğun saygı göstermek zorunda olduğu kurallar, kadın

tarafından belirlenmiş olup ilkel dönemlerde çiftler arasındaki ilişkide de kadın üstün kılınmıştır. Ancak tek eşlilik söz konusu olmayıp geçici birlikteliklerin olduğu bu dönemde erkek, kadın tarafından seçilmektedir (Bonnard, 2004:163). Bu dönemdeki toplumsal yaşam biçiminin daha önce değindiğimiz Anadolu'nun Anaerkillik dönemiyle benzerlik gösterdiği açıkça görülmektedir. Bunun dışında da elde edilen bilgiler, yukarıda değinildiği üzere Ege Havzası'nda ilkel dönem insanının Anadolu'dan geldiğini göstermektedir.

Yunanlılar, Balkan yarımadasının güneyi ile Ege'nin Asya kıyılarını parça parça istila ettikleri zaman çoğu anaerkil düzende yaşayan birçok toplulukla karşılaştılar. Bu topluluklarda ailenin başı annedir. *Mater familias* ve akrabalık kadının soyundan hesaplanıyordu ve en büyük tanrıları da doğurganlığından dolayı kadın tanrılarıydı. Yunanlılar da *Tanrıça* ya da *Kybele* ile adı *Toprak Ana* ya da *buğdayın anası anlamına gelen Demeter*'i benimsediler. Bu durum yani iki tanrıçaya tapınma, ilkel dönemlerde Yunanlarda kadının üstünlüğünü çağrıştırmaktadır. Bununla birlikte Girit toplumunda da kadın büyük saygınlık görmekteydi (Bonnard, 2004:163). Girit ve Kyklad Adaları'nda yapılan arkeolojik kazılar sonucunda ele geçen kadın figürinleri, Grek kadınına ait en eski bilgilerin MÖ 6000- 3000'lere ait olduğunu göstermektedir. İdol olarak adlandırılabilir olan bu figürinlerin birçoğu mermerden yapılmış olup kalça ve üreme organları ön plana çıkarılarak tasvir edilmiştir. Bu görünümleriyle kadınların doğurganlığı, doğa ile özdeşleştirilerek bereketin simgesi olduğu kabul edilir. Bununla birlikte MÖ 2. binyıllarda Minos Uygarlığı'nın ana merkezi Girit'te ve Kykladlar'da ele geçen kalıntılarda kadınların dini ritüellere eşlik ettiğini görmekteyiz. Bu anlatımlarda kadınlar göğüsleri açıkta bırakan elbiseler giymişler, genç rahibeler uzun saçlı, makyajlı, safran toplayan genç kızlar olarak tasvir edilmişlerdir (Akalin, 2003:18). Bu noktada özellikle kadının doğurganlığının doğayla özdeşleştirildiği ve bereket simgesi olabileceği anlatımlara Anadolu'nun Neolitik Dönemi'nde de rastlanmıştır.

Ayrıca Girit'teki yaşamda boğa çok önemli bir simge olarak karşımıza çıkmaktadır. Boğanın tarihi önemi, *boğa üzerinden atlama* sporunun anlatıldığı duvar resminde açıkça görülmektedir. Anlatımda, atlayıcıların boğanın boynuzundan tutarak başının üzerinden takla atıp sırtına binmeleri betimlenmiştir. Anlatımın en dikkat çekici yönü atlayıcılardan ikisinin kadın olmasıdır (Sowerby, 2012:3). Bu anlamda en erkeksi görülebilen uğraşlarda kadınların olması, erkek egemen toplumda kadınların

dışlanmadıkları ve kendilerini kanıtlama çabası içerisinde girdiklerinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. İkinci binyılın ikinci yarısından itibaren, Minos kültürünün yanında Mykenai kültürünün izleri görülmeye başlanmıştır. Ayrıca bu alanlarda ele geçen buluntularda da kadın betimlemeleri görülmektedir. Bu anlatılarda kadınlar uzun elbise giymiş, ellerini yukarı kaldırmış bir şekilde tasvir edilmiş ve birçok anlatıda olduğu gibi göğüsleri özellikle belirtilmiştir. Bir başka anlatıda ise yan yana oturmuş vaziyette iki şişman kadın kucaklarında bir erkek çocuğuyla betimlenmiştir. Mykenai duvar resimlerinde yine göğüsleri açıkta olan, makyajlı, bakımlı kadınlar, rahibe olduğu düşünülen kadın betimleri karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu tasvirli sanat eserlerinde yer alan kadınların kısmen de olsa dışarıdaki hayata katıldıkları söylenebilir. Tasvirlerde anlatılan kadınlar kutlamalarda görev almış, rahibelik yapmış, ritüellerde bulunmuş ve akrobatik yapmışlardır. Öte yandan tasvirlerde sıkça görülen göğsü açıkta bırakan, beli sıkarak kalçayı ortaya çıkaran ve günlük pratikte kullanılmayan elbiseler tanrıça betimlerinde de görülür. Bunları giyen kadınlar, Ana Tanrıça kültüne hizmet eden rahibeler midir yoksa ritüellere katılan sıradan kadınlar mıdır? Söz konusu betimlerde kadının tanrıçadan pay biçilerek canlı idol olduğu mu vurgulanmak istenmiştir? Akla gelen bu sorulara henüz cevap verilemiyor (Akalin, 2003:20-21). Ancak Girit, Kyklad ve Hellas'ta bulunan figürinler, mühürler ve duvar resimleri üzerinde kadın tasvirlerinin yer alması, bu dönemde Ege Havzası'nda da Anadolu'da olduğu gibi anaerkil bir yapı veya anaerkil ağırlıklı bir inancın olduğunu gösterir niteliktedir, ayrıca tasvirlerde yer alan kadınların sosyal hayatta etkin rollerde görülür.

İlkel toplumlarda kadın bu kadar önemliyken neden aşağı görülmeye başlandı? Kadının bu tarihsel yenilgisi ne zaman oldu? Durumun böyle olmasına alet endüstrisinin gelişmesi ve buna paralel olarak savaşların yaşanmasının neden olduğu düşünülür. Bu bağlamda bakırın bulunması, işlenmesi ve devamında kalayla karıştırılarak tunç silahların elde edilmesi, ilerleyen süreçte demirin hayata girmesi ve daha sağlam silahların yapılması. Bununla birlikte savaşın kârlı bir araca dönüşmesi, yağmaların olması ve değişen toplum anlayışı beraberinde kadını dışlamıştır. Buna paralel olarak tek eşli aile düzeni oluşmaya başlar. Tek eşlilik, savaş beyi, erkeğin babası olduğundan emin olduğu çocukların belirlenmesine ve zenginliğini bunlara aktarabilmesini sağlar. Böylelikle tek eşlilik, yasal kadını bir dölleme aracı, diğerlerini haz aracı haline getirir (Bonnard, 2004:163-167). Öte yandan MÖ 13.

yüzyıllarda Balkanlardan gelen yoğun göçler (dor göçleri) halkların yer değiştirmesine neden olmuştur. Göçlerle birlikte kültürler birbirine karışmış, birbirini etkilemiş, göç hareketi kültürlerin yaşam tarzlarını büyük ölçüde değiştirmiştir. Göçlerin bıraktıkları etkiyi daha iyi anlamak için dindeki yansımalarına bakıldığında, tanrılar ve tanrıçalar arasında geçen mücadelelerin ataerkil toplum düzenin, anaerkil toplum düzeni üzerine çıkma mücadelesi olduğu kabul edilen yaygın bir görüştür (Akalın, 2003:17-41).

2.2.2 Antik Yunan’da Kadın

Antik Yunan olarak isimlendirilen dönem MÖ 776-146 dönemlerini kapsamaktadır (Kocabaş Atılğan, 2013:16). Bu dönemin toplumsal ve sosyal yapısı içerisindeki kadın hakkındaki bilgileri, arkeolojik verilerin yanı sıra antik yazarlar ve edebi metinler gibi kaynaklar aracılığıyla öğrenmekteyiz. Söz konusu metinler ışığında Antik Yunan Dünyası kadını, yurttaşların eşi, anneleri ve kızları olmaktan daha ötesi değildir (Akkaya Kia, 2015:7). Ataerkil toplum düzenine sahip Antik Yunan kadını varsa babasının veya oğlunun, yoksa da en yakın erkek akrabasının koruması altındadır. Toplumsal ve siyasal yaşamda var olmayan kadın evinde de kendine ayrılmış *gynakion* adı verilen bir bölümde yaşar. Kendi evinde dahi dışlanan kadının sokağa çıkması ise nadir görülen bir şeydir. Öyle ki; eski bir atasözünden: “Caddede bir kadın görürsen kendine sorman gereken bunun kimin ninesi olduğudur, kimin karısı ya da kimin kızı değil” (Demiralp, 2008:5). Dolayısıyla yaşlı kadın daha rahat bir şekilde sokağa çıkarken genç kadın için bunun zor olduğunu görmekteyiz. Ancak fakir ailelere mensup kadınlar, çarşıda pazarda çalıştıkları veya alışveriş yaptıkları için sokağa daha rahat çıkmaktadır. Varlıklı ailelerin kadınların ihtiyaçları ise köleleri veya kocaları tarafından karşılanır bu yüzden daha az sokağa çıkmaktadırlar. Kadının dışarıya rahat çıkabildiği zamanlar belirli dini kutlamaların olduğu günlerdir, sadece kadınların katıldığı Thesmophoria bayramı bu kutlamalardan biridir. Gymnasion adı verilen mekanlarda yapılan olimpiyat oyunları ise yalnızca erkeklerin katılımıyla gerçekleşir ve erkeklerin çıplak olarak katıldığı bu etkinliğe kadınların girmesi yasaktır (Kocabaş Atılğan, 2013:16).

Böylesi sosyal koşullarda Yunan kadının, ikinci sınıf olması kaçınılmaz bir durumdur. Ayrıca Antik Yunan söylencelerinde kadın, ceza ve bela olarak görülür. Hesiodos; tanrının kadını yaratmış olmasını sevimsiz bir armağan olarak adlandırır. Antik Yunan Çağı’nda Hesiodos’un *Theogonia*, *İşler ve Günler* isimli efsanelerinden ilk

kadının yaratılış öyküsü olarak bildiğimiz *Pandora*, insanlığa bir ceza olarak gönderilmiştir. Tanrıların babası olarak bilinen tanrı Zeus insanlar arasında yaşayan Prometheus'a kendisini kandırdığı için intikam olarak Pandora'yı yollamıştır. Bunun en büyük ceza olacağını düşünen Zeus, oğlu Hephaistos'tan bir kadın yaratmasını ister. Yaratılan bu kadın, bütün tanrılar ve tanrıçaların yardımıyla süslenir ve ona armağanlar verilir, güzelliğini Aphrodite'ten alırken Tanrı Hermes tarafından kalbine hıyanet, merak gibi kötülükler yerleştirilir. Pandora bir gelin gibi giydirilir, kuşak ve duvak da takan Pandora'nın eline Zeus tarafından ağzı sıkıca kapalı bir kutu * hediye olarak verilir. Zeus, Pandora'dan bu kutunun ağzını açmaması ister; ancak Pandora merakına yenik düşer ve kutunun kapağını açar. Kutunun içerisinde yer alan tüm kötülükler -ızdırıp, keder, acı, yalan, ölümcül hastalıklar- hepsi dışarı çıkar. Yaptığı hatanın farkına varan Pandora, kutunun ağzını kapatır ve kutunun içerisinde yalnızca *umut* kalır. Böylelikle Zeus intikamını almış olur. Pandora hikâyesi, her ne kadar mitolojik bir anlatım olsa da dönemin toplumsal yapısı içerisinde kadının durumunu erkeğin bakış açısından da görmemizi sağlar. Bununla birlikte Pandora gelin olarak tanrıların en büyüğü ve babası olan Zeus tarafından verilmesi kadının her zaman başka bir erkek tarafından verilmesi olayı Yunan toplumsal hayatında karşımıza çıkmaktadır. Diğer önemli bir nokta ise Pandora'nın elindeki kutu Yunan toplumunda gördüğümüz gelinin de babası tarafından verilen mirasa benzerlik göstermektedir. O dönemlerde toplumda kadın, karşılıksız bir hediye idi ve kocasının evine hediyeler taşıyarak gelirdi. Öte yandan hediye, meşru evliliğin somut bir göstergesiydi, hediye verilmeden gönderilen kadın, cinsel bir nesne görevi görmekten çok daha öteye gidemezdi ve doğan çocukları da meşru sayılmazdı. Bunun yanı sıra evlilikte verilen karşılıklı hediyeler kadın aracılığıyla yapılan iki aile arasındaki ittifakın da göstergesidir (Leduc, 2005:247).

Antik Yunan Çağı'nda evlilik, monogamik bir yapıya sahiptir. Evlilik, bir anlaşma ile başlar, çiftlerin aileleri arasında olan bu anlaşmada kadın ve erkeğin babaları yoksa vasilerinin şahitlerin huzurunda gerçekleştirilir. Bununla birlikte aileyi bir arada baba tutar ve babanın izni olmadan evlenilmez, baba ata olarak kabul edilir. Evlilikte temel amaç çocuk doğurmak olduğu için kadının ilk görevi bunu gerçekleştirmektir. Ancak çocuk sayısı ve çocuğun büyütülüp büyütülmeyeceği babanın vereceği bir karara bağlıdır. İstenmeyen çocukların var olduğunu bildiğimiz

* çeyizi simgelediği düşünülebilir.

bu dönemde, kız çocuklarının ekonomik bir kazanç sağlamadığı ve evlenirken çeyiz verildiğinden masraf olarak görülmüştür. Bu sebeple varlıklı aileler dışında ikiden fazla kız çocuğu sahibi olan aile azdır. Öte yandan doğan çocuğa isim baba tarafından verilmektedir yani kimlik kazanmak bir ada sahip olmak baba tarafından kabul edilme ile başlar, bu aynı zamanda kölelik sistemiyle de bir paralellik arz eder, çünkü bu dönemde kölenin bir adı yoktur. Kölelere geldikleri yerlerin veya efendilerinin adıyla hitap edilmektedir bu da baba ile kimlik kazanıldığının bir göstergesidir. Çocuk doğurmak, kadın için çok önemli bir görev olarak görülmüştür. Sparta'da yalnızca doğum sırasında ölen kadınların adları mezar taşlarına yazılmıştır. Atina'da ise doğum esnasında ölen kadınların mezar taşlarında doğum yapan kadın kabartmaları yer almaktadır. Öte yandan hamilelik ve çocuk doğurmak bu kadar önemliyken, kadınlar hamilelikleri döneminde ve doğum yaptıktan bir süre sonra daha kirli sayılmaktadırlar. Bu yüzden de bu kadınların hamilelikleri ve lohusalık dönemi boyunca tapınaklara girmeleri yasaktır (Demiralp, 2008:7). Hesiodos evliliği, iki kötü seçimden biri olarak görür. Ya evlenecek yaşlanınca ona bakacak eşi ve çocukları olacak - böyle bir durumda dert tasa (kadın) sahibi olacak ya da evlenmeyecek bu durumda ona bakacak kimse olmayacak ve ölünce mirasını akrabaları paylaşacaktır (Payam, 2014:14). Dolayısıyla erkek hem mallarını bırakacak biri olması hem de kendi bakımı için zorunlu olarak bir kadına ihtiyaç duyar. Aksi halde evlenmemeyi seçmesi durumunda yaşlandığında ona bakacak kimse olmayacak yalnız ölecektir. Her iki şartta da cezalandırılanı erkek olarak görülür.

Antik Yunan toplumunda kadın, oldukça zayıf ve güçsüz olarak görülmüştür, kadına toplum tarafından verilen değerler ev işleri ve çocuk bakımından daha ötesine gitmemiştir. Öte yandan kadın sadece toplumdan dışlanmak ile kalmamış, toplum için bir tehlike olarak görülmüştür. Örneğin dönemin toplum yapısında önemli bir cins olan genç erkeğin kadın tarafından yetiştirilmesi, onu zehirlemek olarak görülür. Bu yüzden genç erkekler, yetişkin erkekler tarafından yetiştirilmiştir. Yetişkin erkek, genç erkeğe hayata dair her bilgiyi vermekte genç erkeği, iyi bir savaşçı ve vatandaş olarak yetiştirmektedir. Birçok Antik Yunan vazosu üzerinde genç ve yetişkin erkeklerin birbirine hediye verirken, kur yaparken, birbirlerini kucaklarken ve dahası cinsel faaliyet içerisinde gösterildiği sahneler betimlenir. Toplumda meşru yeri olan bu eğitimde, yetişkin erkeğin otuzlu yaşlarda, örnek teşkil edebilen özelliklere sahip olması, genç erkeğin ise kendini geliştirmeye istekli ve uyumlu olması beklenir. Bu

eğitim, genç erkeğin sakalları çıkana kadar sürmektedir. Genç erkek yetiştiriciliğindeki bu birleşmelerde yetişkin erkeğin, genç erkeğe erkeklik spermi aktarıldığına inanılır. Böylesi bir ilişki sayesinde erkeğin iyi bir baba, iyi bir eş, iyi bir vatandaş olacağına inanılmaktadır (Kocabaş Atılgan, 2013:16). Bu durum kadının tamamen soyutlandığından hatta güvenilmez görüldüğünün göstergelerindendir.

Antik Yunan demokrasisine baktığımızda ise tüm yurttaşların yönetimde söz sahibi olduğunu görmekteyiz. Ancak köleler hiç bir zaman, kadın ve çocuklar ise bazı durumlarda yurttaş sayılırlar. Bu durum gösteriyor ki Yunan Antik Çağ'ında sadece erkeklere verilmiş bir demokrasi anlayışı mevcuttur (Güzel, 2015:509). Öte yandan mahkemelerde de kadınlar kendi adlarına işlem yapamazlar, gerektiğinde onları erkekler temsil etmektedir. Dahası mezar yazıtlarında bile kadınların isimleri yerine eşlerinin veya babalarının adı yazılmaktadır (Özgenel, 2001:131).

Bu görünmezliklerine rağmen Yunan toplumunda sosyal yaşamda önemli bir yere sahip olan *Hetere* adı verilen kadınlarla karşılaşırız. *Hetere*, *arkadaş/refika*, *fahişe*; *zevk ve mutluluk veren kız* anlamına gelmektedir. MÖ 7. yüzyıldan itibaren görülen bu kadınlar üst tabaka fahişeler olarak bilinir. Yunan erkeklerine arkadaşlık ederler. Birçok araştırmacı tarafından *Hetere*'lerin erkeklere arkadaşlık etmelerinin sebebinin Yunan kadınlarının ev dışına çıkamamasından kaynaklandığı yönündedir. Ayrıca bu kadınların dans, edebiyat ve müzik gibi alanlarda eğitim aldıkları bilinir (Darga, 2015:280). *Hetere*'ler arasında bilgeliğinden dolayı öne çıkmış kadınlar da bulunmaktadır. Bunlar arasında en önemlilerden birisi, Atinalı lider Perikles'e iki erkek çocuk doğuran Aspasia'dır. Aspasia, siyaseti iyi bilen donanımlı bir kadın olarak anlatılır. Hatta Sokrates'in öğrencilerini alarak onun ziyaretine gittiği, dahası bazı erkeklerin eşlerini alarak onu dinlemeleri için getirdiği bilinir (Sowerby, 2012: 90). Diğer ünlü *Hetere* ise Phryne'dir. Phryne, ünlü heykeltıraş Praxteles ve ressam Apelles'e modellik yaptığı bilinir. Varlıklı bir kadın olan Phryne, Büyük İskender tarafından yıkılan bir şehrin surlarını yaptırmak istemiş ancak ne kadar zengin olursa olsun bir *Hetere* olduğu için bu isteği şehir meclisi tarafından kabul edilmemiştir (Darga, 2015:281). Yukarıdaki bilgiler ışığında görülüyor ki *Hetere*ler cinsel bir partnerden çok daha fazlasıdır.

Kadının ne yapması ve nasıl davranması gerektiği, Antik Yunan edebiyat ve sanatında kadın rollerine ilişkin önemli ibareler bulunmaktadır. Bu bağlamda edebi

metinler (söylenceler, anlatılar, tiyatro oyunları gibi) ve sanat eserleri (vazo, parfüm şişesi, resim gibi) toplumu etkileyen, toplumsal cinsiyet rollerine yön veren araçlar olarak insanlara nasıl davranması gerektiğini öğretmektedir. Bu durumun örneklerini Antik Yunan'ın önemli anlatılarında görmekteyiz. Homeros *İlyada* ve *Odyseia* adlı eserinin birçok yerinde yün eğiren, dokumayla uğraşan kadınlardan bahsederek kadının toplumsal yerini betimlemektedir. Bununla birlikte benzer bir yaklaşım Ksenophon'un, *Oikonomikos* adlı eserinde de görürüz. Bu eserler, yukarıda da değinildiği üzere, kadınların toplum içindeki yerlerinin nasıl olduğu ve nasıl olması gerektiği öğretilir. Bir *Epinetron** üzerinde betimlenen kadınlar, bu duruma örnektir. Bu çan biçimli yün eğirme aletinin bir tarafında günlük işlerle uğraşan mutlu Grek kadınları, diğer tarafında ise asık suratlı, savaşçı üç Amazon kadın betimlenmiştir. Bu alet üzerindeki betimler, ideal kadın nasıl olmalıdır veya nasıl olmamalıdır, onu anlatmaktadır (Kimball, 2013:153). Diğer taraftan sanat aracılığıyla kadın ve erkeğe toplumsal cinsiyet rolleri öğretilirken, aynı zamanda bir toplumun anlayış, algılayış, gelenek ve görenekleri hakkında bilgi edinilmektedir. Dolayısıyla Antik Yunan toplumunun, sanat eserleri ışığında ataerkil bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkün gözüküyor.

Antik Yunan coğrafyasındaki kadının, toplumsal ve sosyal statüsü hakkında bilgi edindiğiniz bir diğer kaynak ise tiyatro oyunlarıdır. Oyunlar önemlidir, çünkü bu dönem kadınları ancak bu şekilde kendilerini ifade ederler. Ancak şunu unutmamak gerekir ki kadınlar, yine erkekler aracılığıyla hatta erkeklerin gözünden anlatıldılar, tıpkı Amazonların da anlatıldığı gibi.

Aristophanes'in MÖ 411 yılında sahnelenen *Lysistrata* oyunu dönemin kadını hakkında bilgi almamızı sağlayan önemli bir bilgi kaynağıdır. Oyun, MÖ 430-404 yılları arasında Atina ve Sparta devleti arasındaki Pelopennes Savaşı'nın uzun sürmesini (27 yıl) Atinalı ve Spartalı kadınların isyan etmelerini konu edinir. İsyanın sebebi, kadınların eşlerinin, çocuklarının ve babalarının uzun süredir cephede olmasıdır. İsyan, Atinalı Lysistrata adında bir kadın tarafından başlatılır. Oyun iki mekânda geçer, ilk mekân Lysistrata'nın evinin önü diğeri ise kadınların istedikleri

* Yün eğirmede kullanılan Epinetron adı verilen bu alet çan biçimindedir ve üzerinde Attika siyah figür tekniğiyle yapılmış kadınlar anlatılmıştır. MÖ 5. yüzyıl aittir (Kimball, 2013:152).

zaman giremeyecekleri akropolistir** . Oyunun ilk sahnesinde Lysistrata kadınları bir araya getirmeye çalışmaktadır ancak kadınlar geç kalır ve Lysistrata söylenmeye başlar. Diğer bir karakter olan Kleonike: “*Sabret, şekerim gelirler. Kadın kısmının evden çıkması kolay mı? Kimi kocasına bakacak, kimi çocuğunu yatıracak, yıkayacak, yedirecek.*” (Aristophanes, 2000:12). Diyalogdaki söylemden kadının toplumsal rollerinin, ev işleri ve günlük rutin işlerden ileri gitmediği görülür. Oyunun devamında yavaş yavaş kadınlar Lysistrata’nın evinin önünde toplanırlar ve Lysistrata amaçlarının devlet işlerini ele geçirmek olduğunu belirtir. Kleonike’nin cevabı ise patriyarkanın kadını nasıl konumlandığını gösterir niteliktedir.

Böyle parlak işleri kadınlardan nasıl beklersin? Akıllı kişilerin işleri bunlar. Bizim işimiz gücümüz boya sürmek, takıp takıştırmak,sarı fistan, süslü pabuç edinmek (Aristophanes, 2000:13).

Kadınlar patriyarkal söylemleri, kendilerine verilen toplumsal cinsiyet rollerini iyice öğrenmiş ve bu rolleri görev olarak kabul etmişlerdir. Dahası erkek her zaman akılla özdeşleştirilirken, kadın doğa ile özdeşleştirilmiştir Bu yüzden düşünce gerektiren işler kadına göre değildir. Benzer ifadeler, Antik Yunan anlatılarında rastlamak mümkündür. Örneğin, Hesiodos: “Takıp takıştırp, kıcını sallayıp, aklını çelmesin kadının biri. Gözü ambarındadır diller dökerken sana, ha kadına güvenmişsin ha bir hırsıza” (Gezgin, 2013:88). Tiyatro oyununda ve anlatıda görüldüğü üzere kadının işi takıp takıştırmak, süslenmek ve erkekleri kandırmaktır

Oyunun devamında kadınlar harekete geçer amaç Akropolis’i ele geçirmektir. Planları ise yaşlı kadınlar, Akropolis’e kurban kesme bahanesiyle girecek arkasından diğer kadınlar geleceklerdir. Ancak Atinalı kadınlar bunu tek başlarına yapamazlar. Sparta kadınlarıyla birlikte hareket etmeleri gerekmektedir (Güzel, 2010:513). Bu açıdan kadının özgürleşmesi için birlik olmak, toplu hareket etmek şart gibi gözüküyor. Bununla birlikte kadınların Akropolis’i ele geçirme isteği erkek egemen gücü alaşağı etmek anlamına da gelmektedir. Yunan kadının yeri evidir, erkeğin ki ise polistir. Bu durum ayrıca toplumsal cinsiyet rollerinin (kadın özel alana hapseden)

** Akropolis Antik Yunan kentlerinin en yüksek yerine kurulan, etrafı surlarla çevrili, suların içinde önemli yapıların ve tapınakların bulunduğu yukarı şehir, savunmaya elverişli yerdir (Tekçam, 2007: 20). Yunan kadının yeri evidir, erkeğinki ise polistir. Bu bağlamda kadın özel alan ile erkek ise kamusal alanla özdeşleştirilmektedir. Çünkü agora, gymnasion, stoa, meclis ve sokak gibi mekânlar para kazanmakla yükümlü, yurttaş olan ve siyasi aktivitelerden sorumlu erkeklerin kullanımındadır (Özgenel, 2001:130)

değiştirilmesini hedeflenmektedir. Çünkü yukarıda değindiğimiz gibi kadın özel alan ile erkek ise kamusal alan ile özdeşleştirilmektedir. Bu açıdan Akropolis'i ele geçirmek kadınlar için önemliydi. Toplumsal yaşantıdan dışlanan Antik Yunan kadınının, evinde bile kendine ayrılmış bir mekânda yaşamakta iken Akropolis'i ele geçirmiş olmaları erkekleri oldukça sinirlendirmiştir. Bu durumu duyan erkekler öfkelenir, Akropolis'in yolunu tutar ve yaşlı erkekler şu sözleri söylerler:

- *Hey gidi dünya*

- *Kim derdi ki kadınlar,*

- *Evimizde oturan, ekmeğimizi yiyen bu cadılar*

- *Koca Akropolis'i alacaklar, tanrıçayı ele geçirecekler* (Aristophanes, 2000:13).

Akropolis, yaşlı erkekler tarafından ateşe verilir. Akropolis dışına çıkan kadınlar ve erkekler arasında karşılıklı atışmalar başlar. Bu diyaloglar, cinslerin birbirine karşı düşüncelerinin dışa vurumu şeklindedir. Oyun boyunca erkekler, kadınları aşağılamakta, onlara hakaret etmektedir. Kadınların söylemleri ise erkeklere ve ataerkil yönetime isyan şeklindedir. Kadınlar, oyun boyunca erken evlenmelerine, sokağa çıkamamalarına, toplum tarafından kendilerine verilen rollere isyan ederler. Bu açıdan Antik Yunan'da sahnelenen bu oyun, toplumda kadının konumunun nasıl olduğunu, kadına yüklenen rollerin ev işleri ve çocuk doğurmaktan ötesi olmadığını gösteren önemli bir kaynaktır (Güzel, 2015:505-522). Aynı zamanda kadınlara verilmiş rollere karşı çıkmamanın kadın direnişin önemli bir simgesidir.

Aiskhylos, Sophokles ve Euripides gibi şairlerin tragedyaları, Antik Yunan kadının toplumsal statüsü hakkında bilgiler bulduğunuz diğer kaynaklardır. Bu anlatımlarda kadınların kendi ağızlarından yaşamları anlatır. Euripides'in *Medeia* adlı oyununda kadının evlilik müessesinde erkeğe göre daha zor boşandığından şikayet ederler (Sowerby, 2012:88). Aiskhylos'un *Agamemnon* isimli oyununda kadını yok gösterir. Oyunda Klytaimnestra'nın kızı babası tarafından tanrılara kurban edilir. Bunun üzerine Klytaimnestra kocasını öldürür. Metinde, kadının kendini savunması yer alır. Antik Yunan yaşantısı içerisinde istenmeyen kız çocuklarının olduğu bilinmektedir. Kız çocuklarının istenmeme sebebi, aile bütçesine katkı sağlamayacağı, fazladan çeyiz masrafı olacağı düşüncesidir. Bu oyunda ve birçok "Hektor'un karısı Astyanaks'ın annesi", "Trakya kralı Tereus karısı. Itys'in annesi" gibi oyunlarda da benzer konular işlenmiştir (Demiralp, 2012:1-5).

Oyunlar, Grek toplumunda kadının önemli olmadığını ve ötekileştirildiğini kanıtlar niteliktedir. Ancak söz konusu tiyatro oyunlarında anlatılan kadınların güçlü rollerde de bulunduklarını görmekteyiz.

2.2.2. Antik Çağ Yazarları Gözünden Kadın

Antik Yunan'da ataerkil toplum düzenin olduğuna yukarıda değindik. Bu bağlamda Antik Çağ'ın önemli düşünür ve filozoflarının kadın-erkek ilişkileri üzerine söylediklerinden kadının daha doğumdan önce uğursuz sayılması düşüncesi karşımıza çıkmaktadır. Daha önce değindiğimiz Pandora söylencesi, bu duruma örnektir. Aristoteles ve Platon gibi Antik Çağ'ın en önemli düşünürlerinin kadın hakkındaki ifadeleri, Patriarkal söylemin dışına çıkmamıştır. Platon'un kadınlar hakkındaki görüşlerini *Devlet* adlı çalışmasında yer alır. Bu yapıtta devleti oluşturan yurttaşların nasıl olması gerektiği, kadın ve erkeğin rolleri üzerinde durulmuştur.

Platon'un devlet modeli üç sınıftan oluşur, en alttaki sınıf çiftçiler ve zanaatçılardan oluşmaktadır bu sınıfta yer alanların siyasal hakları bulunmaz, bunlar yasalara ve törelere uymak zorundadır. Orta sınıfta yer alanlar ise savaşçılardır. Görevi, devleti korumak olan savaşçı sınıfın da siyasal hakları bulunmamaktadır. Birinci sınıfta ise önderler (koruyucular) yer alır bu sınıfın görevi ise devleti yönetmek ve adaleti sağlamaktır (Kocabaş Atılğan, 2013:18). Bu sınıfta yer alanlar, yurttaşların içerisinde en erdemli ve en yetenekli olanlardır. Platon'un ideal devlet anlayışında kadın, koruyucular sınıfında yer alır ve bu sınıfta kadına verilen roller erkeklerle benzer işi yapabilecek niteliktedir. Öyle ki Platon, koruyucu sınıfta yer alan kadının savaş için eğitilebileceğini, doğum ve doğumdan sonra çocuk emzirmenin ve çocuk bakımının kadın için engel olmayacağını bu sorunun bakıcılarla çözülebileceğini ifade eder (Arıtürk, 2017:32). Bu bağlamda Plato'nun ideal devletinde koruyucular sınıfında yer alan kadının, Yunan toplumunda eve hapsedilmiş, görünmez kılınan kadının tam tersidir. Platon, kadın-erkek arasındaki biyolojik farkları sorun olarak görmemiştir. Ona göre kadın ve erkeğin rolleri, bulunduğu sınıfa göre farklılık göstermektedir. Platon, her iki cinsin aynı işleri yapabileceğini savunur. Kadının erkeklerle aynı eğitimi aldığı tıpkı Amazon kadınları gibi silah kullanıp ata binebileceğini örneğini verir (Arıtürk, 2017:33).

Antik Yunan Çağı düşünüldüğünde Platon'un, ideal devlet düzenindeki kadının konumu devrim niteliğindedir. Koruyucular sınıfında ki yer alan kadınlar

erkeklerle eşit haklara ve yönetimde söz hakkına sahip olan aktif kadınlardır. Ama her ne kadar Platon, eserinde kadını toplumsal hayatta var etmeye çalışıyor gibi görünse de yalnızca üst sınıfta yer alan kadından bahseder (Boyacı, 2014:205). Bunun yanı sıra Platon, *Devlet* adlı kitabında kadınları aşağılayıcı ifadelerle de yer vermektedir. Öyle ki kadın taklidi yapan bir erkeği, sarhoş ve benzeri birinin taklidini yapmaya eşdeğer sayarken kadının erkek taklidi yapması söz konusu olduğunda bir eleştirisi olmaz. Platon'un kadın hakkındaki olumsuz düşünceleri ve aşağılayıcı ifadeleri kendi içinde çelişkiler barındırır. *Devlet* adlı esrinde erkek, yaşamı boyunca adaletsiz olur ve erdemli bir yaşam sürmezse bir daha dünyaya geldiğinde kadın olarak geleceğini ifade eder. Dolayısıyla dünyaya kadın olarak gelme aşağı bir seviye kabul edilmektedir ve ayrıca bunun bir alt aşaması ise dünyaya hayvan olarak gelmektir. Bu ise Platon'un, kadını erkekten daha aşağı gördüğünün emaresidir. Platon bir yandan ideal devlet anlayışında kadına eşit haklar vermesi söz konusu olurken diğer yanında cinsiyetçi, erkeği kadından üstün gören anlatımlarından da vazgeçmez. Koruyucu sınıfındaki kadına verilen işler ve erkeğe verilen işler farklılaşır bu yüzden kadın, aktif olarak bu sınıfta yer alabilir. Ancak burada bir iş bölümü mevcuttur hafif işler kadına verilmiştir. Bu da aslında geleneksel yaşamda olduğu gibi erkek kadından üstün görülmüştür. Öte yandan Platon'un paradokslarının farklı yorumlarından bir tanesi ise onun kadına bakış açısının kötü olması, toplumun ona yüklediği rollere yönelik olmasından kaynaklanmaktadır; çünkü koruyucu sınıfın mülkiyet hakkı yoktur, mülkiyet hakkı olmamasının nedeni kadının bu mülkiyetle nesne haline dönüşecek olmasıdır (Arıtürk, 2017:38).

Aristoteles ise *Politika* adlı eserinde kadını, erkekten daha aşağı bir varlık olarak görmüştür. Aristoteles'e göre cinsler aynı doğal yapıya sahip değildir, kadın veya erkek olmak içerisinde farklı özellikleri barındırır. Buna dayanarak erkeği daha üstün tutmuş, kadını zekâdan yoksun varlıklar olarak nitelendirmiş, yoksunlukları dolayısıyla da kadının farklı alanlarda eğitim görmesi gerektiğini savunmuş ve kadını aşağı bir konuma hapsedmiştir. Bunun dışında devlet yapısının en küçük birimi olan ailede erkek ve kadını yöneten-yönetilen kavramı ile ilişkilendirir. O, erkeğin iktidardaki gücünün aile içerisindeki kadını ve köleyi yönetmesi ile başlayacağını savunur. Cinsiyetçi bakış açısına sahip Aristoteles hane içerisindeki yaşamda erkeğin kadın üzerindeki hâkimiyetini “devlet adamı yönetimi”, köle üzerindeki hâkimiyetini “efendi-köle” ve çocuk üzerindeki hâkimiyetini ise “kralcı bir yönetim” olarak ifade

eder. Bu bakımdan hane içerisinde yönetici erkektir; çünkü erkek kadından daha üstündür ve aklını kullanabilir. Yalnızca bu açıdan değil, Aristoteles birçok toplumda geleneksel olarak doğumda kutsal sayılan kadının bu doğasına dair farklı bir yorum getirir. Buna göre kadın, sadece taşıyıcı görevindedir. Erkek düzenler, formüle eder ve spermini fırlatır, kadın ise yalnızca bu tohumu alır. Aristoteles, doğumundan itibaren erkeği üstün gören bir düşünceye sahiptir. Aristoteles'in yukarıda anılan düşüncelerini başka düşünürlerde de görmekteyiz. Bunlardan anmak istediklerimizden ilki Hipokrat'tır. Hipokrat, kaliteli spermin üremesi sonucunda erkek cinsinin dünyaya geldiğini, kalitesiz spermin üremesi neticesinde de kadın cinsinin meydana geldiğini vurgular. Yine Empedokles ve Parmenides gibi filozoflar da vücudun sağ tarafından gelen spermde erkek, sol tarafından gelen spermde ise kadın cinsinin olduğunu ifade eder. Sol taraftan gelen spermde meydana gelen kız çocuklarının toplumda uğursuz sayılması, dini açıdan sol tarafın uğursuz sayılması inancıyla bağdaştırılmaktadır (Kocabaş Atılgan, 2013:18-20). Görüldüğü gibi kadınlar hakkındaki söylemlerini kuvvetlendirmek amacıyla "bilimsel" düşüncelere yer verilmiş ve dini inanışlara da vurgu yapılmıştır.

O kadın dediklerimizin belalı soyu, o ölümlü insanların baş belası. Fukaralığa bir türlü alışamaz kadınlar, Hep bolluktur onların özledikleri. Nasıl ki arı oğullarının sığındığı yerde, hep beslerse verimli bal arıları, işi gücü kötülük olan yaban arılarını, bal arıları her gün güneş batıncaya dek bembeyaz petekleri öredururken, ötekiler sığınıp kovanların içine başkalarının emeğiyle beslenirler. İşte bunun gibi...(Payam, 2014:13) .

Hesiodos kadını tüm kötülüklerinin sebebi olarak görür.

Bu düşüncelere göre kadının iyi veya kötü olarak nitelendirilmesi görevlerini yerine getirmesine ve erkeklerin kadınlar hakkındaki düşüncelerine bağlanmıştır.

2.3. ANADOLU VE YUNAN KADINININ KARŞILAŞTIRILMASI

Erken Hitit Çağı Anadolu'sunda ticaret yapabilen, tarlada çalışan kadınların olduğunu bilmekteyiz. Bu dönem halk kadınının, sosyal ve hukuki alanda hakları olduğu bilinir. Bunun yanı sıra Ön Asya ve Yunan gibi çevre kültürlerle bakıldığında Anadolu kadınının hemcinslerine göre daha ileri sosyal statüye ve kişisel özgürlüğe sahip olduğu görülür. Bununla birlikte MÖ 2. binyılda Asur Ticaret Kolonileri

Çağı'nda şehir devletlerinin bir kısmının, kraliçelerin yönetimde olduğunu bilmekteyiz. Ayrıca bu dönemde kadının medeni hukuk kuralları açısından erkeğe eşit olduğunu görmekteyiz. Bu açıdan evlenme ve boşanmanın resmi kayıtlara göre yapılması, boşanma hakkının kadına da verilmesi yanında çocuklarının vesayetini alabilme hakkına sahip olması eşit hakların var olduğunu gösterir niteliktedir. Öte yandan boşanma sonucunda mallar eşit paylaşılmakta ve eşin nafaka ödemesi gereken durumlarda istenebilmektedir. Özellikle boşanma hakkının kadına verilmesi, kadının özgürlüğünün olduğunu kesin göstergesidir. Evlilik müessesesi ise satın almaya dayanmamaktadır. Ancak çocuk olmadığı zamanda bir cariye alınır, cariye çocuk doğurduktan sonra geri bırakılır. Bu durumun kadının annelik yapma hakkının elinden alınması sebebiyle kadın hakları açısından bir çelişki barındırmaktadır. Bunun dışında kadınların mühür baskılarının bulunması, mülkiyet hakkının olduğunu göstermektedir. Tüm belgeler ışığında Erken Hitit Çağı'nda Anadolu kadının önemli sayıldığı görülür. Bunun sebebinin, Anadolu'da görülen anaerkinin izlerinin varlığını sürdürmesi olarak yorumlanabilir.

Anadolu'da Hitit döneminde ise özgür kadını kraliçeler temsil etmektedir. Kraliçelerin kendilerine ait mühür baskıları bulunmaktadır. Kraliçelerin mühür baskılarında da kralın mührüne benzer olarak üzerinde kanatlı güneş kursu bulunur, bu durum, kraliçenin krala eşit konumda bulunduğunu gösterir. Bunun yanı sıra kraliçeler dini bayramlarda ve resmi törenlerde kralın yanında yer alır. Bununla birlikte kraliçe, devlet sorunlarında bağımsız karar alabilme ve bunları uygulama yetkisine sahiptir. Kraliçe Puduhepa döneminden kalan yazıtlar bunu desteklemektedir. Ayrıca Hitit yapılanmasında prensesleri çevre devletlerin prensleriyle evlendirilerek akrabalık bağı kurulur. Bu durum kadınların politik yaşamı güçlendirmenin bir ögesi olarak kullanıldığını gösterir. Aynı zamanda Hitit kraliçelerinin öldükten sonra Hitit kralları gibi Tanrı katına yükseldiğine inanılmaktadır. Bu dini inanç da kraliçenin krala eşit sayıldığına başka bir kanıttır.

Hitit toplumunda halk kadınında ise patriyarkanın izlerini görmek mümkündür. Öncelikle aile kurma yani evlilik satın almaya dayanır. Evlilikte kıza bir başlık parası ödenir ve kız da babası evinden mal mülkü temsilen bir çeyiz alır. Bu çeyiz kadının erkeğe karşı ekonomik garantisidir. Bunun yanı sıra evlenmek için aile büyüklerinin kararına uyulduğu görülür. Hitit toplum yapısı içerisindeki kadının boşanma hakkı bulunmaktadır. Böyle bir durum yaşadığında ise en az bir çocuğun annesine verildiği

bilinmektedir. Bu durum kadının erkeğin tutsağı olmadığını gösterir ve destekler niteliktedir. Ayrıca kadın, veraset sisteminde boşanma halinde veya kocası öldüğünde mirastan eşit hak alabilmektedir.

Sonuç olarak Eski Anadolu topraklarında daha önce de değindiğimiz üzere patriyarkal izler görülmektedir. Ancak dönemin şartları düşünüldüğünde kadın haklarının ve kadın özgürlüğünün korunduğunu söylemek mümkündür. Kadın hukukta ve siyasette var olmuştur aktif roller edinmiştir.

Yunan dünyasında ise kadının yaratılış hikâyesi cezaya dayanır. Pandora insanlığa ceza olarak gönderilmiş ve dünyaya tüm kötülüğü getirmiş olarak anlatılır. Homeros'un *İlyada* adlı eserinde ise kadın ev içinde evdeki görevleri ve rolleriyle anlatılır. Söz konusu eserde kadınlar, yün eğirmek, kumaş dokumak, ev işleri yapmak, çocuk bakmak gibi işleri yaparken karşımıza çıkar. Toplumsal hayat içinde kadınlar ev içerisinde erkekler ise dışarıda anlatılmıştır. Yunan kadını ev içerisinde anlatılmasına rağmen evin içinde kendisine ayrılan bir alanda yaşamak zorunda bırakıldığı bilinmektedir.

Ksenophon'un *Oikonomikos*'adlı eserinde de benzer ifadelere yer verilir. Kadının ev işleri, erkeğin ise dışarı işleri için yaratıldığı söylenir. Bu bağlamda kadına biçilen roller hasta bakıcısı, sadık bir eş, iyi bir anne, şefkatli bir kadın olmasıdır.

Yine birçok tiyatro eserinde söylemlerde kadına biçilen rol annelik ve ev işleri yapmaktan ileri gidememiştir. Kadınlardan sürekli evliliklerine sadık, namuslu birer eş olmaları beklenir. Yunan toplumsal yapısında amaç devletin devamlılığını sağlamaktır. Bu sebeple erkek çocukları daha fazla önemsenmiştir diğer yandan kız evlenebilmek için çeyiz parası ödemek zorundadır bundan dolayı da kız çocukları pek istenmemiştir. Kızlar onbeş yaşlarında erkeklerde ise otuz yaşından sonra evlenmektedirler. Kadına, zina yaptığında yurttaşlıktan çıkarma ve ölüm gibi cezalar verilirken erkek zina yaptığında ceza verilmemektedir. Kadının boşanma hakkı vardır ancak çocukları varsa çocukların vesayet hakkı babaya verilmektedir. Ayrıca kadınlar gerekli olmadıkça sokağa çıkamazlar dini günlerde ise törenlere erkeklerden ayrı olarak katılmaktadırlar.

Anadolu kadını sosyal, siyasal, hukuksal alanda erkeğe eşit olmuş son dönemlerde eşit olmasa da asla görünmez olmamıştır. Yunan toplumu erkek egemen

bir toplum özelliği gösterdiği için bu dönem kadını sosyal, siyasal, hukuksal alanda görünmez kılınmış, ikinci sınıf olarak kabul edilmiştir.

Çalışmanın ana konusu olan Amazon kadınlarının yaşadığı bölgenin Anadolu toprakları olduğu en çok kabul edilen yorumdur. Bununla birlikte Amazonlar hakkındaki bilgileri Yunan söylenceleri ve sanat eserleri üzerinden öğrenmekteyiz. Bu açıdan düşünüldüğünde Anadolu’da bulunan kadınlar tıpkı buradaki diğer kadınlar gibi özgürdür. Bunun yanı sıra erkeğe özgü olan birçok işi -savaş ve avcılık- yapmaktadırlar. Yunan toplumu, Anadolu’da bulunan anaerkil izleri yanlış algılamış ve hayranlık duymuş olmalı ki bu kadınları kullanarak ve onları kendi kahramanlarıyla savaştırarak güçlü kadın olmayacağı vurgusu yapmışlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AMAZONLAR

MÖ 1200-600 yılları civarında Balkan yarımadası ve Ege Denizi ve adalarında çoğunlukla güneye doğru (Anadolu'ya) yönelmiş büyük bir göç hareketi yaşanmıştır. Yüzyıllarca süren bu göç durumu oldukça büyük bir hareket haline gelir. Göç yerli halkları da yerinden söküp atarak onları da sürüklemiştir. Bu göç hareketi büyük yıkımlara sebep olur, öyle bir yıkım ki kültürlerin kazınmasına, değişmesine yol açar. Hatta Anadolu'nun bazı bölümlerinde kullanılan yazı dahi unutulmuş ve yüzyıllar sürecekle ilkel bir yaşantı biçimine yeniden dönülmüştür. İşte Amazon kadınlarının da yaklaşık olarak bu dönemlerde Anadolu'nun karanlık dönemlerinde Karadeniz kıyılarında yaşadığı düşünülmektedir. Onlarla ilgili bilgileri bize aktaran Hellen yazarları, düşünürleri ve sanatçılarıdır. Bunlar yapıtlarında Amazonlara ilişkin çok söz söylerler, destanlar anlatırlar ama onların kökeni üzerine hiç bilgi vermezler. Ancak Amazonların, Hellen kahramanlarına yenildikten sonra başlarına gelenler üzerine yazılan destanlar, gerçeğe uygunluğu araştırılmaksızın aktarılır (Umar, 2000:10-11).

Amazon kadınlarına ilişkin bildiklerimiz bu destansı öykülerin bölümleri ve Antik Yunan Çağı yazar ve düşünürlerinin anlatılarıdır. Tüm bunlar göz önüne alındığında, Amazonların, yaşadıkları yer, toplum düzeni, yaşantı biçimleri üzerine aşağıda ele alacaklarımız çıkmıştır.

Antik çağın savaşçı kadınları Amazonlar, savaş tanrısı Ares ve Harmonia'nın soyundan gelirler ve savaşçı özellikleriyle bilinir. Ok ve yay gibi savaş aletlerini daha rahat kullanabilmek için bir göğüslerini yok etmişlerdir. Bu yüzden Amazon isminin memesiz anlama geldiği literatürde en yaygın kabul edilen görüştür. Çok iyi ata binen, avcılık yapabilen, dans eder gibi savaşan güçlü, sadece kadınlardan oluşan bir topluluk. Yazının henüz kullanılmadığı dönemlerde yaşadığı düşünülür. Bu nedenle Amazon kadınları hakkında bilgileri daha çok, patriyarkal yapıya sahip Antik Yunan toplumu yazarlarından daha öncede belirttiğimiz gibi -Homeros, Herodotos, Strabon

anlatılarından, Antik Yunan maddi kültür kalıntıları üzerinde betimlenen tasvirlerden edinmekteyiz.

Daha önce de sık sık vurguladığımız gibi Anadolu topraklarında kısmen olsa da patriyarkal yapı görülürken, Antik Yunan’da keskin bir patriyarkal yapıdan bahsetmek mümkündür. Patriyarkal yapı kadını sadece dışlamakla kalmaz aynı zamanda kadın ve erkeğe toplumsal cinsiyet rollerini öğretir. Bu rolleri öğretirken kullandığı araç ise dildir. Dil sayesinde edebi metinler ayrıca sanatsal ürünler ortaya çıkar ve ortaya çıkan bu materyaller, ataerkil ideolojiye yön vererek toplumsal cinsiyet rollerini öğretir, benimsetir ve cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesini sağlar. Şöyle ki çalışmanın başından beri değindiğimiz gibi cinsiyet rolleri, daha küçük yaşlardan itibaren farklı biçimlerde öğretilmeye başlanmaktadır. Bu anlamda özellikle hikâyeleri küçük yaşlardan itibaren duymaya başlarız, duyduklarımızı algılarımızın daha açık olduğu çocukluk, ergenlik döneminden itibaren belirli şekilde kavramaya başlar. Çeşitli anlatım araçları ve söylemler aracılığıyla koşullandırarak algılama biçimimize yön veririz. Davranış biçimlerimizi, tutumlarımızı bunlara göre şekillendiririz hatta örf, adet, gelenek, görenek, ahlak anlayışımız dahası şaka anlayışımız, duyduğumuz bu anlatılara göre gelişir ve ortaya çıkar. Dolayısıyla edebi metinler toplumun sosyo-kültürel yapısı hakkında da bilgiler edindiğimiz kaynaklardır. Bu metinler sayesinde tarihsel süreç içerisinde kadının toplumsal, sosyal, siyasi gibi birçok haktan mahrum bırakılmış ve ikinci sınıf olduğunu görmekteyiz.

Diğer taraftan kadının ikinci sınıf olmasında etkili olan patriyarkal anlatımı sadece tarihteki geçmiş uygarlıklarda değil günümüzde bile birçok metinde görürüz. Tekrar vurgulamak gerekirse ataerkil yapı toplumsal cinsiyet ilişkilerine yönverme de dil üzerinde oldukça etkindir. Geçmişten günümüze aktarılan metinler, erkek egemen güç tarafından şekillenmiştir. Bu metinlerde yer alan kadınları, erkeklerin anlatımlarından tanımaktayız. Bir başka ifade ile efsanelerde, tarih kitaplarında, sanat ve edebiyat eserlerinde bize, “kadın değil, erkeklerin kadın imgesi” ileilmektedir. Aynı zamanda metinler aracılığıyla kadına toplumsal roller yüklenmektedir. Bu bağlamda anlatılan ne olursa olsun (şiir, hikâye, roman) kadına verilen roller günlük işlerden daha fazlası değildir. Örneğin, Antik Yunan’a ait aşağıdaki ifadeler kadın algısını özetlemektedir:

Haz için hafif meşrep kadınlara, günlük bakımınız için metreslere, yasal bir soyumuz ve yuvamızın sadık bekçisi olması için de karılara sahip olmak gerekir (Gezgin, 2013:87).

Yukarıdaki ifadede görüldüğü üzere bir yandan kadınlar arasında bir ayırım söz konusuyken, diğer yandan da kadınların görev ve sorumlulukları da belirtilmiştir: haz sağlama, günlük işleri yapma ve çocuk doğurma. Dahası bu görevler sadece Antik Yunan'da değil yakın tarihte yazılmış olan Rousseu'nun ve Emile'inin beşinci kitabında kadın karakter olan Sophie'ye verilen görevler “erkekleri memnun etmek, tavsiyede bulunmak, hayatı onlar için hoş ve kabul edilebilir hale getirmek” tüm kadınlardan beklenir. Her iki örnekte de görüldüğü üzere kadına verilen görevler özel alanla (ev içi alan) kısıtlıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu tür anlatımlar toplumsal rollerin belirlenmesinde aracı görevi görmektedir.

Bu noktada, tarihte, yukarıda değinilen kadın imgelerinden farklı olarak tarihsel, sanatsal ve edebi anlatılarda başka bir kadın imgesiyle karşılaşırız, Amazonlar.

Amazonların erkeksiz yaşamaları, sadece kadınlardan oluşması yani homososyal yaşam tarzları, hem kendi yaşadıkları dönemlere yakın zamanlarda birçok anlatıma konu olmuş hem de yaşamlarına dair anlatımlar, günümüzde de kadın çalışmalarının dikkat çeken konularından birisi olmuştur. Ayrıca tarihte, birçok anlatıda olduğu gibi Amazonlarla ilgili anlatılanlar da erkek imgesinden kurtulamamıştır. Özellikle Yunan anlatılarında ve sanatında sıkça adı geçen ve betimlenen bu kadınlar Antik Yunan'ın patriyarkal söylemleriyle ifade edilmiştir. Öyle ki Antik Yunan yazarları onlardan erkek öldüren, barbar kadınlar şeklinde bahsetmiş ve ideal kadın tipi yaratmada araç olarak kullanmışlardır. Dahası Patriyarkal söylemde Amazonların varlıklarına ilişkin bilgiler karmaşık hale getirilmiştir. Bazı metinlerde efsânevi kadınlar olarak geçerken, bazı metinlerde ise varlıklarına ilişkin bilgiler oldukça ilginç bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Devam eden süreçte onlarla ilgili anlatılanlar toplumun yapısına göre değişiklik göstererek günümüze kadar gelmiştir. Ayrıca Amazonların yaşadıkları zaman ve toplumsal yapıları farklı olsa da *Amazonlaşmak* baskı altında kalan, görünmez olan kadına çıkış noktası oluşturmuştur. Çünkü Amazon kadınları, tarihteki özgür kadının en önemli temsilcilerindendir.

Çalışmanın bu bölümünde Amazon kadınlarının kim oldukları, nerede yaşadıkları ve nasıl yaşadıkları hakkında bilgi alıp onları tanıyacağız ve çalışmanın başından itibaren sorduğumuz soruların cevaplarını bulmaya çalışacağız.

Patriyarkal tarihin içine sıkışıp kalan bu ayrıksı kadınların yaşadıkları coğrafya ve tarih net olarak bilinmemektedir. Ancak ünlü tarihçi Herodotos ve Coğrafyacı Strabon, onların Anadolu'nun Karadeniz kıyılarında yaşadıklarını söylerler. Ancak literatürde geçen Libya Amazonları olarak bilinen yalnızca kadınlardan oluşan topluluk daha vardır ve bunlar Libya bölgesinde yaşamışlardır. Libya Amazonları ve Anadolu Amazonlarının birbiriyle ilişkileri hakkında bilgilerimiz oldukça sınırlıdır. Kaynakların çoğunda ve destanlarda adı geçen Amazonlar, Anadolu'da yaşadığı düşünülen Anadolu Amazonları'dır. Bu nedenle biz de bu çalışmada önce Libya Amazonlarına kısaca değindikten sonra daha ayrıntılı olarak Anadolu Amazonlarını ele alıp irdedeceğiz.

3.1. Libya Amazonları

Libya Amazonlarından Sicilyalı Diodoros bahsetmiştir. Anadolu Amazonları'ndan çok önce** yaşayan topluluk, Libya'da Tritonis diye isimlendirilen verimli bir bataklık üzerinde yaşamışlardır. Sicilyalı Diodoros'un anlatımından öğrendiğimiz kadarıyla Libya Amazonları, tüm devlet yetkilerini ellerinde bulundururlar. Öyle ki kadın ve erkeğin bilindik cinsiyet rolleri burada yer değiştirmiştir. Kadınlar devlet yönetiminde bulunurken, erkekler evde çocuk bakmaktadırlar. Çocuklar doğar doğmaz onları yaşlarına uygun süt veya besinle doyurmak erkeklerin görevidir. Ayrıca erkeklerin toplumsal bir güce sahip olmasını engellemek için savaş hizmetlerinde ve devlet hizmetlerinde yer almasına izin verilmemiştir (Stone, 2000:65).

Libya Amazonları, kadınlarca yönetilen bir ulustur. Askerlik görevini genç kızlar yapar ve ancak görevini yerine getiren kadının çocuk sahibi olmasına izin verilir

** Libya Amazonlarının yaşadığı belirtilen bir tarih aralığı yoktur. Ancak Libya Amazonlarının yaşadığı tarih ile ilgili olarak, Sobol "dünya genç olduğu ve Zeus'un tanrıların krallığı ve cennetin tahtı için devletlerle savaştığı zamanlar da" söz eder (Sobol, 1999:18). Libya Amazonlarını daha çok Sicilyalı Diodoros anlatımlarından bilmekteyiz. Merlin Stone'nun anlattığı üzere Sicilyalı Diodoros "İsa'nın doğumundan kırk dokuz yıl önce Roma Sicilya'sından bir adam, Kuzey Afrika'yla yakınoğu ve doğu ülkelerinin bazılarında yaptığı yolculukları yazmış ve yolda karşılaştığı halklarla ilgili gözlemlerini kaydetmiştir." (Stone, 2000:65). Bir başka anlatımda ise Sicilyalı Diodoros MS 1. yüzyılda yaşamıştır ve eserinde Libya Amazonlarından bahsetmiştir (Umar, 2000:12).

(Umar, 2000:12). Bu kadınlar ok, yay, mızrak ve kargı gibi savaş aletlerini çok iyi kullanmayı öğrenirler. Kendilerini çok iyi savaşçı olarak yetiştirdikten sonra çevre kültürleri yıkıp yağmalamaya, istila etmeye başlamışlardı (Sobol, 1999:19). Kraliçe Myrina önderliğindeki Libya Amazonları, Kuzey Afrika'nın batı ucuna kadar ilerlemişler ve orada Gorgo ulusu ile savaşmış onları yenmişlerdir. Daha sonra doğuya yönelmiş Tanrı Horus'un Mısır'da kral olduğu dönemde oraya varmışlar ve onunla barış antlaşması yapmışlardır. Libya Amazonları, istilalarına devam ederek Arabistan (Sina Yarımadası, Filistin) ve Suriye'ye de geçerek Anadolu'nun batı kıyılarına kadar gelmişlerdir. Ege denize ulaşmışlar ve bu bölgede birçok kent kurup kentlere önderlerinin isimlerini vermişlerdir (Umar, 2000:12). Kraliçe Myrina Batı Anadolu'da Aeolis bölgesinde Myrina şehrine ismini vermiş ayrıca kendi adını taşıyan üç şehir daha kurmuştur. Yıllarca Ege kıyısında yaşamışlar ve zamanla yerleşik hayatın verdiği etkiyle savaşçı kimliklerini kaybetmeye başlamışlardır. Bunun üzerine kadın hâkimiyetinden kurtulmak için erkeklerden derlenmiş bir topluluk Myrina'nın üzerine yürümüştür. Artık yaşlanan ve yavaşlayan Amazonlar yenilmiş kraliçeleri Myrina'nın da içinde olduğu birçok Amazon kadını katledilmiştir (Sobol, 1999:27).

Çöküşlerinden sonra Libyalı Amazonlardan bahsedilmemiştir. Birçok kahramanlıklarda adı geçen, Atina'ya kadar ilerleyen ve tarihte adı geçen, anlatılan Anadolu Amazonlarıdır. Libyalı Amazonlarla birkaç tarihçi dışında kimse ilgilenmemiştir (Sobol, 1999:15).

3.2. Anadolu Amazonları

Kraliçe Myrina önderliğindeki Libya Amazonlarının hiç karşılaşmadığı karanlık kuzeyde bir başka kadın topluluğu ilerler. Bu yeni Amazonlar, Kafkas Dağlarının sınırının kuzeyindeki bölgede ortaya çıkar. Bu Amazonlar ilerde Anadolu'yu fethedecek ve hatta Atina'ya kadar ilerleyecek olan savaşçılar, cesaretleriyle erkeklere korku salan Anadolu Amazonlarıdır (Sobol, 1999:31). Dolayısıyla çalışmanın ana konusu Anadolu Amazonlarıdır.

Bu yeni Amazonların soyları iki İskit prensine dayanır. Şöyle ki, zalimlikleri yüzünden tahttan indirilen iki İskit prensi kendi taraftarları ile birlikte Kafkas eteklerinde şehir kurmuş ve tüm göçebe halklar gibi onlar da kendilerini besleyecek toprak elde edinceye kadar çevre toprakları yağmalamış ve burada yaşayan halkı öldürmüşlerdir. Bu yüzden öç almak için ayaklanan halklar İskit erkeklerini yok

etmişlerdir. Kadınlar ise savaş sırasında kaçmışlardır. Kendilerini bulup geri götürmek için gelenleri ise yenmişlerdir. Erkekleri olmayan, esir olarak kalmak istemeyen kadınlar Meotis Gölü (Azak Denizi) kıyısında bir devlet kurarlar. Kendilerini savaşla ilgili daha iyi eğittikten sonra artık savunmayla sınırlı kalmayıp saldırıya geçerler. Erkekleri olmayan ve esir olarak da kalmak istemeyen bu kadınlar için nüfusun artmaması büyük bir sorun teşkil eder. Ancak yeni özgür kalan bu kadınlar evliliği kölelik olarak görürler. Diğer topluluklar gibi çoğalmaya ihtiyaç duyan ama evliliği de kölelik gibi gören bu kadınlar, üremek için yakın topluluklarla anlaşarak geçici birliktelikler kurarlar. Birliktelik neticesinde doğan erkek çocukları babalarına verirler, kız çocuklarını ise kendileri gibi savaşçı yetiştirirler (Sobol, 1999:31). Amazon kadını evliliği kölelik olarak görür. Çünkü evlilik ne yapması gerektiğini söyler ve özgür olmasını engellemektedir. Dolayısıyla Amazon kadınları patriyarkanın anlatımında barbardır ve dışlanır. Var olabilmek için dışlandığın bir dünya olan patriyarkanın tam tersidir Amazonlar. Onlar yaşamlarında yalnızca üremek için erkekleri kullanır tıpkı onların da kadınları kullandığı gibi. Kadınlardan oluşan bu kabile başlangıçta Don Nehri kıyılarında yaşamıştır. Daha sonra nehre Amazon kraliçesi Lysippe'nin oğlu Tanais'in adı verilmiştir. Efsaneye göre Oğul Tanais savaşa olan güçlü isteği ve evliliğe değer vermeyişi nedeniyle Afrodite'yi kızdırır ve annesine âşık olmakla cezalandırılır. Bunun üzerine Tanais annesiyle ilişkiye girmektense kendini nehre atar. Bu duruma kızan Lysippe, Amazonları Karadeniz'e getirir. Böylece Anadolu Amazonları doğar. Krallıklarının batı sınırını belirlemek için Sinop şehrini kurarlar ve hâkimiyetlerini Karadeniz ve Kafkasya'nın güneyi arasındaki Kolchhis adı verilen bölgeye kadar ilerletirler. Karadenizde Thermedon nehrinin kıyısına başkentleri Themiskyra'yı kurarlar (Sobol, 1999:32).

Amazonların ortaya çıkışı ile anlatılan efsanede evliliğe yapılan vurgu dikkat çekicidir. Evliliğin olmaması ya da istenmemesi, Grekler için kabul edilemez bir şeydir. Hatta Platon *Devlet* adlı eserinde ideal devlet anlayışında evlenmeyenlere para cezası verileceği ve kamu haklarından mahrum bırakılacağını söyler (akt. Payam, 2014:21). Evlilik olmadan yapılan birleşmeler yalnızca hayvanlara özgü bir nitelik olarak görülür. Amazonlarla ilgili anlatılan tüm olaylarda onların evliliğe karşı oldukları sürekli vurgulanmıştır. Çünkü evlilik kadına çocuk ve beraberinde ev içi roller yüklemekte dolayısıyla kadın özel alanda mahkûm etmektedir. Hesiodos'un evlilik üzerine: “İlkin bir kadın edinir ve birde öküz (öküz yoksul adamın kölesidir)

saban için.” (akt. Sowerby, 2012:87) ifadesi, evliliğin karı -koca yani efendi köle ilişkisi üzerinde evin ve evliliğin etkili olduğunu gösterir niteliktedir.

Amazon kadınları ile ilgili yukarıda anlatılan hikâyeler onların nasıl ortaya çıktıklarını, cevaplar niteliktedir. Her ne kadar patriyarkal anlatımlar onların varlıklarıyla ilgili zaman zaman şüpheyi düşürse de onlar günümüze kadar ulaşmışlardır. Onlarla ilgili anlatılanlar hiç bitmemiş yaşadıkları tarih, bölge, yaşam biçimleri ve varlıklarına ilişkin birçok şey söylenmiştir. Bu söylenenlerden bir tanesi ise Amazon isminin anlamı üzerinedir.

3.3. Amazon Kadını

Tarihin savaşçı kadınları olarak bilinen Amazon kadınlarının isimlerinin etimolojik yapısı, bünyesinde birçok farklı yorum barındırmaktadır. En yaygın olanı ve en kabul göreni Grekçe “A” olmayan, “*mastos*” meme sözcüğün karşılığı *memesiz* anlamına gelen Amazon’dur (Sağlam, 2007:8; Karacalar, 2010:13; Erhat, 2015:32; Ünal, 2013:29). Savaşçı kadınlar olarak bilinen Amazonların savaş aletleri olan ok ve yayı daha iyi kullanabilmek için sağ göğüslerini yok ettikleri ve bu yüzden bu isimle anıldıkları kabul edilir. Estetik cerrahi profesörü Ahmet Karacalar, Amazonların göğüslerinin birini yok etmelerini cesaret gösterisi, savaşçılığa geçişin evresi, hırslarının ifadesi, başkaldırma gücü olarak yorumlar. Aynı zamanda, göğüslerini yok etmeleri bedenlerini farklı bir ırk olma amacıyla öne çıkardıklarını gösterir (Karacalar, 2010:13). Meme bir kadının estetik durması, güzelliği için de önemlidir. Adeta kadınlığın simgesi, kadınlığın kimliği gibi görülen bir organdan -meme- kadının vazgeçmesi oldukça ilginçtir. Bu durum ancak erkek gibi olduğunda, erkekleştğinde (bunun için göğüssüz olmak gerek) erkeğe ait rollerde bulunabilir ya da eğer verilen toplumsal rollerin dışına çıkarsa kadınsı olandan vazgeçmek gerekir mi sorularını da akla getirir. Ayrıca memelerini yok etmeleri ile ilgili söylenebilecek bir şeyde, bu şekilde göğüslerini yok ederek bedenlerine bir özgürlük kazandırmış olmalarıdır.

Amazonların adlarının anlamlarının ne olduğu üzerine birçok tartışma vardır. Amazon isminin anlamı üzerine yapılan tartışmaların biri, Amazon sözcüğünün ilk hecesindeki “A” harfinin şiddet ve kuvvet anlamına, sözcüğünün ikinci hecesindeki “*mazon’un*” meme anlamına geldiğidir. Buna göre Amazon isminin anlamı güçlü, kuvvetli, göğüslü ve memelidir. Amazon kelimesi en çok kabul edilen göğüssüz anlamından farklı bir anlamda karşımıza güçlü, kuvvetli ve hatta göğüssüz anlamının

tam tersi “memeli” anlamından çıkar: “erkekçe savaştıkları için geniş ve güçlü kuvvetli göğüslü memeli” kadınlardır Amazonlar (Kabağağalı, 2013:22).

Başka bir ifadede yer alan Amazon anlamıyla ilgili yorum ise şöyledir: Amazon sözcüğünün ilk hecesindeki “A” harfinin Türkçedeki “maz” eki gibi olumsuzluk ifade ettiği ve ikinci hecesinde yer alan “Mazo”nun da dokunmak anlamına geldiği ve sözcüğün karşılığının “dokunulmaz olan kadın” olduğu. (Kabağağalı, 2013:22). Ancak bu isimlendirme erkekler tarafından dokunulmayan kadın anlamına gelse de Amazon kadınlarının bakire olmadıklarını bilmekteyiz. Amazon isminin göğüssüz anlamı dışında literatürde sık kullanılan bir anlam da ay kadınıdır. Amazon Ermenice *ay kadınları* anlamına gelir (Graves, 2010:482). İsmi bu anlamıyla Amazonların pelta adı verilen kalkanın yarım ay şeklinde olması benzerlik gösterir. Bu benzerlik ismin anlamının *ay kadın* olabileceğini az da olsa destekleyen bir görüş olarak nitelendirilir. Diğer bir destek ise Kafkas dilinde ay anlamına “Maza” veya “Maze” kelimesinin Amazon ismiyle benzerlik göstermesidir (Kabağağalı, 2013:22; Sağlam, 2007:9). Amazon isminin ay anlamına geldiğiyle ilgili diğer bir yorum ise şöyledir, Amazon isminde yer alan “mızı” eki Aşuva (abhaz*) dilinde ay anlamına gelmektedir. Bununla birlikte “mızı” eki önündeki “a” ile birlikte “amızı” veya “amızı” biçimindeki kullanımı ve “mis, mis” biçimi abhaz dilinde hâlen ay anlamına geldiğidir. Bu görüş Ay tapımına bağlı olarak da on sekiz memeli Artemis’le ilişkilendirilir ve Tanrıça Artemis’in betimlerde ok ve yayla gösterilmesi bu durumu kanıtlar. Diğer taraftan Ahmet Ünal ise Amazonların ay kadını anlamına gelmesini yanlış bulur. Amazon isminin anlamını oldukça farklı bir bakış açısıyla yorumlar. Ona göre Amazon ismini *am-azon* şeklinin ilk hecesindeki “am” kadını ifade eder ikinci hecede yer alan “azon” ise Azzi ile eşleştirir. Bu durumda Amazon anlamı *Azzili Kadın olur*. Azzi sözcüğünün kökeni ise Asia Minor (Küçük Asya/Anadolu) kavramında yer alan “Asia” kısmından geldiğini hatta Hititçe “assu” sözcüğü ile (Batı Anadolu Kıyılarına verilen isim) Asia ve “Azzi”nin aynı kökten geldiğini ifade etmektedir (Ünal, 2013:30).

Amazon isminin anlamına ilişkin oldukça farklı bir yorum ise şöyledir: Savaşla ve tarımla uğraşan Ephesoslu kadınlar bellerine bir kuşak takarlar. Amazon isminin

* Abhazya bölgesi, Karadeniz’in batı sahilleri Kafkasya’nın kuzeyi ile güneyinin birleştiği alan. Aynı zamanda Abhazlar Çerkezlerin bir kolu sayılmaktadır.

anlamının taktıkları bu kuşaktan geldiği yönündedir. Buna göre Amazon, “*Amao*” ekin biçen “*zonai*” ise kuşak anlamına geldiğidir (Sağlam, 2007:9; Sobol, 1999:145). Kadınların Ephesoslu olması ve savaşa, tarımla uğraşması Amazonlarla ilişkilendirilmiştir. Ancak hangi dilde olduğu bilmeyen ismin bu şekilde türetilmesi oldukça ilginçtir. Amazon ismiyle ilgili başka bir yorum ise Amazonların yaşadığı bölgeden çıktığı yönündedir. Buna göre Hellenler, Samsun bölgesi için Amisene adını kullanırlar. Amisene Anadolu’da Amissa’dır. Amissa adı Luvi dilinde *-sal*, *-ülkesi* anlamlarına gelen *wana/ana* eklenmesiyle türetilmiştir. Bu adlandırmadaki *Amissawana* sözcüğünün farklı yorumlanması neticesinde bu sözcükten doğduğu ileri sürülmektedir (Umar, 2000:15). Diğer bir yorumda Amazon isminin Fenike dilinde *am* anne, *Azon* ya da *Adon* hükümdar anlamına geldiği (Sobol, 1999:145) ve Amazon’un hükümdar anneyi adlandırdığını belirtir. Amazon isminin anlamı tıpkı onlarla ilgili anlatılanlar olaylar gibi karmaşıklaşmıştır. Çok fazla destek görmese de Amazon isminin Eski Pers dilinde “*Hamazan*” yani savaşçı anlamına geldiği de ileri sürülmektedir (Altunya, 2011:16; Ünal, 2013:29).

Amazon ismine ilişkin Antik çağ yazarlarının ifadeleri de oldukça farklıdır. Bu bağlamda tarihçi Herodotos’un (MÖ 490-425) Amazonlarla ilgili anlatımı daha sonra detaylı verilecek ama özetle değinecek olursak Amazonlar, Thermedon Savaşı’nda Hellenler tarafından tutsak alınarak gemiye bindirilir. Gemide isyan çıkaran Amazonlar, erkek mürettebatı öldürür. Bunun üzerine hep kendileri öldürmeye alışmış olan ataerkiller böbürlenerek bu durumu yadsır (Ünal, 2013:23). Dolayısıyla onlara Herodotos’un tabiriyle Skythler (İskitler) dilinde “*oior*” erkek, “*pata*” öldürmek yani sözcüklerin birleşimi olan “*oiorpata*” erkek öldüren lakabını yakıştırdılar (Herodotos, 2002:IV 110).

Homer’ın *İlyada* destanında Amazonlar, erkek gibi savaşa giden kadınlar anlamında “*antianeirai*” olarak adlandırılmaktadır. Amazonların erkeksiz yaşamaları, farklı yaşam kimliğine sahip olmaları, savaşçı, avcı gibi farklı rollerde karşımıza çıkmaları onların, patriyarkal düşüncede erkek düşmanı olarak görülmesine erkek öldüren, sakat bırakan barbar kadın olarak adlandırılmasına neden olmuştur. Amazon isminin kökeni üzerine yapılan tartışmalar kadar onların varlıkları üzerinde birçok tartışma bulunur.

3.3.1. Amazonların Varoluşları Hakkında Anlatılanlar

Çalışmanın bu kısmında amacımız farklı kimliğe sahip Amazon kadınlarını toplumsal cinsiyet bağlamında tanıtmaktır. Antik çağ coğrafyacılarının ve tarihçilerinin anlatımlarının yanı sıra birçok arkeolojik eserlerin üzerinde gördüğümüz bu savaşçı kadınların var olup olmadığı da akla gelen sorulardandır. Söz konusu metinler ve eserler aracılığıyla tanıdığımız bu kadınların, Karadeniz bölgesinde yaşadığı literatürde en çok kabul edilen görüştür. Ancak belirtilen bölgede bu kadınların varlığına ilişkin henüz herhangi bir buluntu ele geçmemiştir ama bir buluntunun ele geçmemiş olması onların tarihte hiç var olmadıkları anlamına gelmez. Kaldı ki Antik tarihçiler onların Terme Çayı (Thermedon) kenarında, Themiskyra adında bir başkentlerinin olduğundan söz eder (Temür, 2011:69).

Amazonların, nerede ve ne zaman yaşadıkları hakkında kesin veriler olmamakla birlikte bu kadınların adı birçok metinde geçmektedir. Amazonlardan antik çağ yazarları anlatımlarında, kendilerinden çok sonra yaşamış olan tarihçilerin anlatımında ve sanat eserlerinde görmek mümkündür. Kadın olmaları ve tarihin diğer kadınlarından farklı yaşamaları onlar varlıklarına ilişkin bilgileri erkek egemen güç karmaşıklştırmıştır. Bu yüzden bazen mitsel öge bazen varlıklarına ilişkin hiç şüphe duyulmayan güçlü kadınlar olarak karşımıza çıkarlar.

Mitolojiye göre Amazonların, savaş tanrısı Ares ile su perisi Harmonia'nın kızları olduğuna inanılır (Sobol, 1999:35). Bazı kaynaklarda ise Amazonlar, Ares ve Aphrodite'nin kızları olarak karşımıza çıkar (Erhat, 2013:33). Babalarının savaş tanrısı olmasından, erkeğe ait olduğu düşünülen savaşçı karakteri ve gücü babalarından aldıkları düşünülür. Ancak Yunan toplumu tarafından Amazon kadınlarının savaşçı özellikleri hoş karşılanmamaktadır. Çünkü onların babası olan Ares, Yunan mitolojisinde sevimsiz ve kaba kuvvetin simgesi olarak görülür. Öyle ki Ares'in babası olan Zeus bile onu baş belası ve çılgın olarak görmüş, Ares'i Olymphos'tan dahi kovmuştur. Bu açıdan bakıldığında Amazon kadınlarının Karadeniz bölgesinde konumlandırılmaları, Yunanistan'a bilinen en uzak diyarda yaşamış kabul edilmelerinin sebebi bu mitos olabilir. Diğer taraftan Amazonlar seilmeyen ve kusur sayılan özellikler barındıran bir babanın kızları iken, anneleri Harmonia veya Aphrodite beğenilen kadınlardır (Altunya, 2011:18).

Her ne kadar mitosların, zihin üstü algıların yarattığı hikâyelerden oluştuğu söylene de mitoslar yine de gerçek olana yakındır.

Anadolu kaynaklı efsaneler sadece uydurulmuş masal değildir. Anadolu kaynaklı efsanelerin hemen hepsi olmuş olayları yansıtır, yaşamış kişileri konu alır. Bu yüzden ki gerçeklik payı ve tarihsel bir nitelik taşır. Amazon izlerine destanlarda olduğu kadar tarihçilerin ve coğrafyacıların eserlerinde rastlamamız bunu kanıtlar (Erhat, 2015:32).

Amazonların izlerine mitoslarda olduğu kadar Strabon-*Geographika*, Hippokrates- *Havalar ve Sular*, *Mevkiler*, Homeros-*İlyada*, Herodotos- *Herodot Tarihi* gibi tarihçilerin, coğrafyacıların eserlerinde de rastlarız. Bu insanlar Kabaağaçlı'nın da söylediği gibi mitolojik hikâyelere inanmazlar (Kabaağaçlı; 2013:21). Antik Yunan filozoflarından Platon, *Kratylos* adlı eserinde Amazonlardan bahseder.^{**}

Amazon hakkında bilgi veren antik kaynaklardan birisi Homeros'un *İlyada* adlı eseridir. Tarih boyunca savaşanların erkek olması, savaşların erkekler arasında gerçekleştiğini düşünecek olursak, bu kadınların savaşmaları Homeros'un dikkatini çekmiş onları *İlyada*'nın III. kitabında Amazonları yanlarındaymış, gibi anlatmaktadır:

Amazonlar gelmişti hani, erkek gibi, işte o gün,
aralarına biri savaş ortağı almışlardı beni (Homeros, 2004: III.189).

Homeros eserinde böyle bahsederken ünlü Tarihçi Herodotos, eserinde Amazonların İskitlerle karşılaşmasından ve devam eden ilişkilerinden bahseder. Ayrıca daha öncede belirttiğimiz gibi Amazon isminin İskit dilinde *Oiorpata - erkek öldüren* anlama geldiğini de söylemektedir (Herodotos, 2002:IV 110). Bu bağlamda Antik Yunan vazo resimlerinde Amazonların İskit kıyafetleriyle anlatılması Herodotos'un İskit söylemini desteklemektedir. Coğrafyacı Strabon ise Anadolu'da bulunan bazı kentlerin (Ephesos, Smyrna, Kyme, Myrina) isimlerin Amazonların verdiğini Truva (Truva savaşından önce) saldırdıklarını şu sözlerle kabul eder.

Sözünü ettiğim ülkenin verimli oluşu¹ Truva Savaşlarından önce dahi meydana gelmiş olan birçok olaylarla doğrulanmış ve buralar kudretlilerin önünde, doğal bir savaş ödülü olarak uzanmıştır. Hatta Amazonlar dahi buraya

^{**} Amazonların adlarının kaynağı tartışmasında Myrina'dan bahsetmektedir (Altunya, 2006:606).

¹ "Halys'in (Kızılırmak) bu tarafındaki ülke" (Strabon, 2000:75).

saldırmak cesaretini bulmuşlar ve söylendiğine göre hem Priamos hem de Bellerophontes bunlara karşı seferler düzenlemiştir ve eski kentlerin Amazonlara izafeten isimlendirilmesi bunu doğrular (Strabon, 2000:75).

Arrian* *Anabasis of Alexander-Books* adlı eserinde Büyük İskender'in Amazonlarla karşılaştığından bahseder. Eserinde Büyük İskender'in Amazon kraliçesi Thalestris'le olan ilişkisini de aktarır (Payam, 2004:113). Antik Çağ yazarlarından birisi olan MÖ 430'larda yaşamış Ksenophon, *Anabasis: Onbinlerin Dönüşü* adlı eserinde onların savaşçı bir kavim olduğundan ve onlara özgü olan savaş baltasından bahsederek Amazonların varlığını kanıtlar (Ksenophon, 2014:164).

Amazonlarla ilgili efsaneler farklı biçimlerde anlatılarak günümüze kadar gelmiştir. Öyle ki, yaşadıkları dönemden günümüze kadar, onlar hakkında anlatılanlar oldukça karmaşık bir hâl almıştır. Amazonların varlığına ilişkin çeşitli teoriler ortaya atılmıştır. Bunlar teoridir çünkü varlıklarına ilişkin kesin kanıtlar henüz yoktur. Teoridir çünkü onların yaşadığı dönemden çok sonraları yapılan tespitlerdir. Ancak Amazonlar var mıdır, yok mudur sorusuna verilebilecek ve verilen cevaplar ilginçtir. Amazonlar, erkek tarihini savaşçı kimlikleriyle ve homososyal yaşamlarıyla binlerce yıl etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Amazonların varlığına ilişkin ilk teori Amazonlar, erkeklerin yanında yardım amaçlı savaşan barbar kadınlar olduğuna dair ifadede kendini gösterir. Bizanslı tarihçi Caesarealı Procopius (MS 500-565), barbar topluluğun (Hun kabileleri) Thermedon Nehri'nde kamp kurduğunu, kabilenin erkeklerinin çevre toprakları yağmalamak için gittikleri ve kadınlarını ise kamp alanında bıraktıklarından bahseder. Erkekler yağmalama yapmaya gittikleri yerlerden dönmezler. Bunun üzerine çaresiz kalan kadınlar çevrelerinde yaşayan kabilelerin intikamlarından korktukları ve erzak ihtiyaçlarını karşılamak için silahlanırlar. Procopius kadınların tamamen yok edilene kadar erkeksi cesaret sergilediklerini söyler. Ayrıca Hun ve Roma arasında geçen savaşlarda Hunlar'ın geride bıraktığı ölü savaşçılar içerisinde kadın cesetlerine rastlanılmıştır. Hunlar dışında da kadın savaşçılara rastlanan kavimler bulunmaktaydı. Örneğin Kimmeryahılar ve aynı soydan, kuzeyden Anadolu'ya gelen topluluklarda savaşçı kadınlar olduğu bilinir. Ayrıca Roma tarihçisi Tacitus (MS 55-118), Germanik kabile kadınlarının erkeklerinin yanında savaşmaya istekli olduğundan bahseder (Sobol, 1999:115-117). Yukarıda

* Lucius Flavius Arrianus MS 86 yılında yaşamış bir Roma vatandaşıdır. Çeşitli kamu görevlerinin yanı sıra tarih başta olmak üzere farklı türlerde kitaplar yazmıştır (Sarıkaya, 2013:329).

değindiğimiz ve değineceğimiz teoriler Amazonların yaşadıkları dönemden çok sonraları ortaya çıkan teorilerdir. Eğer böyle bir savaşçı kadın topluluğu varsa bunlar gibi olmalı sorunsalından yola çıkılarak üretilmiş teorilerdir.

Amazonların varlığına ilişkin ikinci bir teori ise Yunan kolonilerinin Anadolu’da, kendilerine saldıran tamamen traşlı erkekleri, kadın savaşçı sandıkları yönündeki anlatımlardır. Bu teoriye bakıldığında Hitit ve Yunanlılar MÖ 12. yüzyılda ilişki kurmuşlardır. Hititler sakal uzatmayı Yunanlardan gördükten sonra yapmışlardır. Bu durumun kanıtları MÖ 12. yüzyılın ortasından itibaren Hitit anıtlarında yer alan tasvirlerde görülür. Bu bağlamda MÖ 12. yüzyılın ortasından itibaren Hititler traşlı betimlenirken, öncesinde traşsız tasvir edilir. Diğer taraftan: “Yunanlılar için, bu dönem hikâye anlatıcılarının evlerinden uzaktaki göçmenleri hareketlendirmek için masallar oluşturdıkları dönemdir.” (Sobol, 1999:124) ifadesi Amazonlar hakkında anlatılanları daha da karmaşık hale getirir. Bunun dışında Yunan hikâye anlatıcılarının sakalsız olan Hitit savaşçıları küçümsemek amacıyla onları kadın savaşçılar olarak anlattığından bahsedilir. Dahası bu durum Yunan hikâyecilerinin daha da genişleyen hayal dünyasıyla devam eder. Yunanlı hikâye anlatıcıları Bellerephon, Herakles ve Theseus gibi Yunan kahramanları kadın savaşçılarla karşılaştırma ihtiyacı duyar böylece kendi ülkesinin kahramanlığı tescillenmiş olur (Sobol, 1999:112-124). Savaşçı kadın imgesi, başka bir ifadeyle güçlü bir kadın topluluğunun olabileceği ve bunların bir erkeğe ihtiyaç duymadan yaşayabilmeleri hoşla gitmemiş olsa gerek ataerkil söylem Amazonların varlığına ilişkin birçok teori ortaya çıkarır. Amazonlar varlıkları hakkında anlatılanlarının teori olması bir kez daha söylersek onlar hakkında doğrudan yazılı belge veya arkeolojik kalıntının olmamasından kaynaklanır. Bununla birlikte kadınlarının varlığına ilişkin yazılanların bu kadar karmaşıklaşmasında eril iktidarın gücü, tarihi yazarların, aktaranların erkek olması gibi faktörler etkilidir. Öte yandan eril hâkimiyet düşünüldüğünde, Amazonların yok edilmesinin sebebi erkeklerin özelliklerini taşıyan bir kadın ırkının var olmadığı benimsetmek istenmesidir. Çünkü kadının güçlü olması kabul edilemez. Eril zihniyetin kadın için belirlediği görevler daha önce de belirttiğimiz gibi ev içi işler ve erkeği memnun etmek gibi işlerdir. Dolayısıyla egemen güç kendi altında belirlediği rollerin dışına çıkılmasını kabul etmez.

Amazonların en çok kabul gören düşünceye göre yaşadıkları bölge Karadeniz olarak kabul edilir. Bu bölgede henüz ele geçen arkeolojik buluntu olmasa da bu

onların tarihte hiç var olmadıkları anlamına gelmemektedir (Temür, 2011:69). Bu kapsamda MÖ 72 yılında Roma askeri birlikleri Themiskyra'yı kuşatmış yani eskilerin Amazon şehrini kuşatmış, yağmalamış ve şehri yok etmişlerdi. Ancak tek bir Amazonla karşılaşmamışlardı. Bu yok oluş tarihindeki bu kadınların varlığını kanıtlamamızın önünde büyük bir engel oluşturur. Bugün onların varlığı hakkında somut kanıtlar ortaya koyamamızın sebebi, onların yaşadığı zamandan çok sonraları Romalılar tarafından şehirlerinin yok edilmesi de olabilir. Kaldı ki Romalılar, Amazonların yaşadığı şehirleri yok etmeden önce Amazonların yaşam alanları yok edilmiş ve bu kadınlar gittikçe doğuya sürülmüşlerdi. Libya ve İskit gibi bölgelerden gelen kadın savaşçılarla ilgili haberler bu durumu kanıtlar niteliktedir (Sobol, 1999:112-113). Ayrıca Amazonların yaşadığı düşünülen yerlerle ilgili çeşitli anlatımlar vardır. Her ne kadar en çok Karadeniz Bölgesi kabul görse de Libya, Bulgaristan, Ermenistan ve Rusya gibi birçok yer adı da çeşitli kaynaklarda geçmektedir

Ukrayna ve Güney Rusya'da yapılan arkeolojik çalışmalarda MÖ 6-4. yüzyıla ait çoğunluğu İskit veya Sarmatyalılara ait olduğu düşünülen kurgan tipi mezarlarda silahlarıyla birlikte gömülü kadın iskeletleri bulunmuştur. Bu mezarların % 25'inin kadın savaşçılara ait olduğu iddia edilmiştir. Ancak bu mezarda bulunan iskeletlerin Amazon kadınlarına ait olduğu düşüncesini kanıtlayan bir çalışma henüz yapılmamıştır. Ünal, bu mezarların kesinlikle Amazonlara ait olmadığını ifade eder. Çünkü Ünal Amazon kadınlarını, Yunanlıların Anadolu'daki anaerkil yapıyı yanlış anlamaları üzerine ortaya attığı bir hikâye olarak yorumlar. Öyle ki Yunanların kendi toplumunda var olmayan kadının konumunu muhafaza etmek için hayal ürünü olaylar ürettiğini söyler. Bu yüzden, Yunanlıların, Anadolu topraklarında ata binen kadınları yanlış anlamaları sonucu Amazon efsanesinin ortaya çıktığını belirtir. Hatta Yunan ve Roma'nın sadece Anadolu'daki mevcut kavimleri değil Minoslar ve Etrüskleri de yanlış anlamaları *öteki* gözüyle bakması sonucu mitolojilerinin hayal ürünleriyle dolu olduğunu düşünmektedir (Ünal, 2013:23). Diğer taraftan Yunanlılar kolonizasyon döneminde Karadeniz ve İskit içlerine kadar açılınca, göç ederken ata binmek zorunda olan kalan kadınları görünce yanlış anlamışlar. Bu durum Amazonları bir klişe içine yerleştirmekten başka bir şey değildir. Amazonların tarihinin yok edilmesi ve söylenceye dayalı kalmalarına neden, kadın olmalarıdır. Kadınlık, onların en önemli kusurudur.

Amazon kadınları var mıdır sorusunun cevabı için yapılan bir başka bir yorum ise şöyledir: Amazon kadınları Hititlerle ilişkilendirilir. Bu ilişkinin temeli Efes'teki Artemis tapınağına dayanmaktadır. Efes Artemis tapınağında yapılan kazılarda ortaya çıkan tanrıçaya hizmet etmekle görevli savaşçı, avcı kadın yontularında, Hitit etkisi belirgin bir şekilde gözlemlenmiştir. Bundan dolayı Amazonların, Hitit tapınımlarıyla bağlantılı olduğu ve Hitit Döneminde Ana Tanrıça tapınağında görevli kadınlara benzedikleri düşünülür. Bu ifadenin kanıtı olarak ise Amazonların yaşadığı düşünülen coğrafik bölgeyle, Hititlerin yaşamış olduğu alanın aynı yer olması ve daha çok bu bölgelerde yapılan arkeolojik kazı çalışmalarında Hitit Dönemine ait kalıntıların bulunması gösterilmektedir. Ayrıca Hitit ve Amazon kıyafetleri bazı benzer özellikler taşır. Hititlerin giydikleri ucu kalkık bot tarzı ayakkabı benzerini Amazonlar da giymektedir. Aynı zamanda Hitit kabartmalarında yer alan Ana Tanrıçanın başındaki başlıkla, Amazon tasvirlerinde yer alan başlık benzerlik göstermektedir. Hitit kabartmalarında Ana Tanrıça'nın başlık takıyor olması anaerkilliğin bir işareti olarak kabul edilir. Başlık Anadolu kadınının hem sosyal, siyasi, din, askerlik gibi her alanda üstünlüğünün ifadesi olduğu hem de dini otoritenin genellikle kadınlara ait olduğunu ve soyun anadan geldiğini işaret etmektedir (Metin, 2009:63). Dolayısıyla tasvirlerde bu başlıkla gördüğümüz Amazonlar, Anadolu'da binlerce yıl süren anaerkinin simgesi olarak kabul edilir. Ayrıca Amazonlar, Grek tasvirlerinde sıkça rastlanan labrys (iki taraflı) baltayla betimlenir, aynı betimleme Hitit tasvirlerinde de kullanılmaktadır.

Çalışmanın başında da değindiğimiz üzere Anadolu'da anaerkil toplumun kökeni Neolitik Dönem kültürüne kadar gider. Anadolu'da anaerkillik farklı isimlerde Hitit, Frig, Urartu ve Lidya uygarlıklarıyla yansımaları binlerce yıl devam etmiştir. Yunan toplumunun tersine Anadolu'da kadınlar daha özgür olmuşlardır. Bu açıdan kolonizasyon dönemi boyunca Anadolu içlerine yayılmış olan Yunan halkı, Anadolu topraklarında anaerkilliğin izlerini taşıyan halkları yanlış anlamıştır. Bundan dolayı Amazonlar, Yunan kültürü çevresinde bütün anaerkil öğeleri barındıran simge haline dönüşmüştür (Temür, 2011:71). Günümüzde dahi anaerkillik, Amazon ismiyle anılır olmuştur. Patriyarkal tarihin egzotik kadınlarının bu tarih içinde var olma mücadelesi günümüze kadar gelmiştir. Amazonluk, görünmez kılınan kadının zorunlu bir geçiş evresidir. Amazonların var olup olmadıklarının çok daha ötesinde bir konudur. Ataerkil ideoloji tarafından erkeğe öğretilen roller olarak savaşçılık, avcılık gibi alanlarda gösterdikleri başarılarla bilenen bu kadınlar hakkında ulaşılan her ne varsa

sahip çıkılarak titizlikle korunmalıdır. Bu kadınların gerek Anadolulu oluşu gerekse güçlü kadın olarak tarihte var olabilmiş olmaları, günümüz kadın hareketi için önemlidir.

3.3.2. Yaşadıkları Tarih ve Yer Hakkındaki Anlatılanlar

Amazonların nerede yaşadıkları tam olarak bilinmemektedir. Onların nerede ve hangi tarihlerde yaşadıklarına dair bilgilere, tarih ve mitoloji kitaplarında rastlanılmaktadır. Bu bağlamda anlatılan metinlerde tarih ve yer isimleri kimi zaman birbirini doğrulamakta kimi zaman farklılaşmaktadır. Anadolu, Libya, Bulgaristan, Ermenistan ve Rusya gibi birçok yer adı kaynaklarda geçmektedir (Altunya, 2006:602). Ancak literatürde en çok kabul edilen yorum, Karadeniz Bölgesinde Terme Çayı'nın (Thermedon) kıyısında Themiskyra şehrini kurdukları yönündedir. Bu şehirler günümüz Fatsa veya Ordu yakınlarıdır. Bu bölgenin daha çok kabul edilmesinin sebebi Herodotos ve Strabon'un Amazonlar ve İskitler hakkındaki anlatılarından kaynaklanmaktadır (Temür, 2011:70). Bir başka yoruma göre ise Amazon kadınlarının Terme Çayı yakınında, Sirte körfezinde yaşadıklarıdır. Burada Themiskyra adlı bir kent kurdukları söylenir (Metin, 2009:62). Sicilyalı Diodoros ise (MS 1. yüzyıl) Amazon kadınlarının öz yurtlarının Libya olduğunu söyler (Metin, 2009:62). Başka kaynaklarda ise Kafkaslarla Trakya'ya veya Güney İskitya'ya, Tuna ağzına yerleştikleri söylenir. Tüm bunlar ışığında Amazonların ayak izleri, Libya ve Kafkas göllerinin farklı alanlarından başlar, Anadolu'nun farklı bölgelerinde karşımıza çıkar ve Truva savaşından sonra kaybolur (Gültepe, 2013:45). Dolayısıyla Anadolu'nun birçok yerinde Amazon ismine rastlanması böylesi bir izin doğruluğunu desteklemektedir (Erhat, 2007:33).

Amazonların hangi tarihlerle arasında yaşadıklarıyla ilgili olarak da kaynaklarda farklı tarih bilgilerine rastlanılmaktadır. Buna göre Amazonların yaşadıkları dönem MÖ 20-12. yüzyıllar arasındadır (Kabağağaçlı, 2013:22). Başka bir kaynak ise Bronz Çağı ile Demir Çağı arasındaki dönemde yaşadıklarını ileri sürer. Bu tarihlendirmeye destek olarak yine bu dönemlerde yaşanan Yunan kahramanları ve Amazonlar arasındaki mücadele gösterilir. Diğer bir destek ise Kuzey Karadeniz ve Rusya'da yapılan arkeolojik kazılar neticesinde ele geçen mezar buluntularıdır. Bu mezarlarda mızrak, ok uçları gibi savaş aletlerinin yanında kadın eşyaları olan küpe, ayna, bilezik de ele geçmiştir. Hem kadın eşyası hem de savaş aletlerinin mezarlardan

ele geçirilmiş olması bunların Amazonlara ait mi sorusunu akla getirir. Aynı zamanda buluntuların tarihi MÖ 6.-5. yüzyıl Demir Çağı'nı doğrular niteliktedir. Ancak bunlar her ne kadar doğru olsa da Amazonların yaşadığı tarihin kesin bir işareti değildir (Sağlam, 2007:10). Başka bir kaynakta ise Amazonların yaşadıkları zaman aralığı Yunan mitolojisi referans alınarak düzenlenmiştir. Buna göre:

MÖ 1261 - 1209 Herakles,
MÖ 1256 Amazonlar Atina'da,
MÖ 1225 Argonautların Seferi,
MÖ 1192-1183 Truva Savaşı (Sobol, 1999:80).

Her ne kadar tarihler arasında farklılıklar olsa da Homeros Truva Savaşı'nda Amazonların da olduğunu söyler. Bütün bunlar mitsel bir söylem olarak geçse de anlatılanlar kronolojik açıdan tarihî gerçekliğe uygundur ve bunun da Amazonların varlığını kanıtlar nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Amazonlar yaşadığı düşünülen dönemlerde Anadolu topraklarında Hitit İmparatorluğu bulunmaktadır (Sobol, 1999:122).

Tüm bunlar ışığında Amazonlar hakkında belirli yer adı veya belirli bir tarih söylemiyoruz. Ancak 8 Ocak 1970 tarihli Florida gazetesinde: "Erkekler iyi Ev Kadınları - Bir gün için" haber başlığıyla yayınlanan haber şöyledir:

"Bereket versin ki kuzey Yunanistan'daki bir kasabada erkek nüfus için- Amazon yönetimi- yılda bir kez gelir ve sadece bir gün sürer."

Haber içeriğinde erkekler sadece bir gün, ev temizliği, çamaşır, yemek pişirme ve çocuk bakımı gibi işler yapar. Kasabanın kadınları ise sadece bir gün erkeklerin işleri diye tabir edilen işleri yapar. Dahası haber metninde Modern Amazonlar diye bahsedilir bu kadınlardan, savaşmazlar sadece bir gün limitli yaşamlarının sınırlarını aşarak kahveye gider kâğıt tavla oynarlar ve şarap içer, akşam tavernaya giderler (Sobol, 1999:115).

New York Herald Tribune'ün 2 Aralık 1964 Paris baskısında Malami'nin kurucusu ve ilk başkanı Dr. Hastings Banda'nın ordusunun beş bin kişilik -Amazon-savaşçı kadından oluştuğu ve bağımsızlığını bu şekilde kazandığını bildirir (Sobol, 1999:121). Amazonların yaşadıkları yer ve tarih için örnekler çoğaltılabilir. Tüm bu

bilgiler ışığında limitli yaşamlarının sınırlarını aşmayı başarabilen her kadına Amazon diyebiliriz. Dolayısıyla böyle kadınlar, dünya üzerindeki her yerde bulunabilirler ve tüm zamanlarda yaşamışlardır.

3.3.3 Toplumsal Yaşantılarıyla İlgili Bilgiler

Çalışmanın başından itibaren değindiğimiz gibi Amazonlar, Yunan mitolojisini ve söylemlerini büyük ölçüde etkilemiş. Dolayısıyla onlar hakkında bilgileri bu metinlerden ediniyoruz.

Amazonlar yalnızca kadınlardan oluşan bir topluluktur. Yalnızca kadınlardan oluşan bu savaşçı kadın topluluğu, erkeklere olan nefretleriyle bilinir ve kraliçeler tarafından yönetilmektedir (Işık, 2008:179). Diğer birçok topluluk ve toplumda olduğu gibi çoğalmaya ihtiyaç duyarlar. Ancak bir Amazonun çocuk sahibi olabilmesi için bazı şartlar vardır. Buna göre savaşta erkek öldüren kadın çocuk doğurma hakkına sahip olabilmektedir. Bu kural, (bazı metinlerde bir, bazı metinlerde ise üç olarak geçmekte) Amazon'un erkeği öldürmesi sonucunda çocuk sahibi olma hakkının tanınması, yalnızca güçlü olanın çoğalmasına izin verildiğini gösterir. Amazon kadınları evlenmezler. Evlilik, beraberinde ev işleri, çocuk ve eş bakımı gibi cinsiyet rolleri sebebiyle kadını eve hapseder. Böylelikle kadın toplumsal hayattan dışlanır, dışlanan kadın kamusal alanda temsiliyetini yitirir. Bu yüzden özgür bir ruha sahip olan bu kadınlar, evliliği kölelik olarak görürler ve evliliğe karşıdır. Savaşçı ve avcı olan bu kadın topluluğu yılın yalnızca iki ayını çocuk doğurmaya ayırmaktadır. Yılın bu iki ayında Gargarianlar ile birlikte dağa çıkarlar ve onlarla birlikte kurban ayini yaptıktan sonra çocuk yapmak için belli bir erkek olmadan karanlıkta birleşirler (Sağlam, 2007:11). Bir başka anlatımda ise ırmak kenarlarında erkeklerle sevişerek orgiyastik âlemler yaptıklarından bahsedilir (Ünal, 2013:24). Bellerinde bulunan kemeri birliktelik esnasında çıkarırlar bu açıdan kemer bekâretin simgesi olarak yorumlanır (Sağlam, 2007:9).

Amazon kadınlarının kabile dışından kendi seçtiği erkekle birlikte olması gen havuzlarını zayıflatmaması, bu birlikteliği yalnızca başarılı olan kadınların gerçekleştirmesi topluluğun genlerinin güçlü, kuvvetli olarak sağlama alınmaya çalışıldığını gösterir (Karacalar, 2010:14). Birliktelikler neticesinde doğan kız çocuklarını kendileri gibi savaşçı olarak yetiştirirler, erkek çocuklarını ise babalarına verirler ya da sakat bırakarak köle olarak kullanırlar. Köle olarak kullandıkları erkek

çocuklarına yün eğirme gibi işler yaptırırlar (Sobol, 1999:33). Öte yandan doğan kız çocuklarını ise kendileri gibi savaşçı yetiştirmeleri, diğer toplumların çocuk yetiştirme tarzından oldukça farklıdır. Bu anlamda babasız büyüyen kız çocukları güçlü, kararlı duracak kendi bedenlerinde babanın eril görevlerini üstleneceklerdir (Karacalar, 2010:50). Bunun sonucunda savaşçı, avcı kimlikleri edinip erkek gibi, erkeksiz yaşayan olarak anlatılacaklardır. Bunun yanı sıra kız çocuklarını, kadın üstünlüğü, kadın hakları ve erkeğin görevleri gibi konularda da eğitmişlerdir (Sobol, 1999:33).

Amazonlar çok iyi at yetiştiricisi ve binicisi olarak bilinirler (Ünal, 2013:23). Birçok eserde at ile birlikte anlatılmışlardır. Bu açıdan Amazonlar, atın vahşi, özgür ve hırçın kimliği ile özdeşleştirilmiştir. Bu ilişki, Amazonların kendilerine verdikleri isimlerde de görülür. Bu bağlamda *Hippoyte*, *acaleci kısırak*, *Hippothe*, *hızlı kısırak* ve *Melenippe*, *esmer kısırak* anlamına gelir (Sağlam, 2007:9). Atları eğitmenin yanı sıra çiftçilikle uğraşırlar ve avcılık yaparlar (Sobol, 1999:33).

Savaşçılığın ve avcılığın ön planda olduğu bu kadın topluluğunun kullandıkları silah ok ve yaydır. Onların çok iyi ok atıcısı oldukları bilinir. Aynı zamanda yarım ay şeklinde kalkan ve çift yüzlü balta da kullandıkları silahlar arasındadır. Ancak Amazonların çift yüzlü baltayı silah olarak kullanması çelişkili bir durumdur. Çünkü Amazonlar ok ve yayı daha rahat kullanmak için tek göğüslerinden vazgeçmişlerdi. Amazonların bir göğsünü, daha iyi kullanmak amacıyla dağladıkları veya yok ettikleri birçok kaynakta geçer. Bu doğrultuda amaç savaşta daha iyi hareket etmelerini sağlamak olduğu gibi, dişi görünümünden kurtulmak istedikleri de ileri sürülür (Ünal, 2013:29).

Çift taraflı balta anaerkinin hâkim olduğu toplumların dinsel sembolüdür. Bu bağlamda çift yüzlü balta, onlar için dinsel önemi olan bir sembol veya törensel bir silahtır (Karacalar, 2010:25).

Amazonların inançları ise ay tapımı ve Artemis ile ilişkilendirilmiştir. Tanrıça Artemis'in atribütleri arasında ok ve yay vardır. Ok ve yay Amazonlarda da sıkça kullanılmakta olan önemli silahlardan olması ilişkiyi güçlendirir. Ephesos'da yapılan kazılar neticesinde ortaya çıkarılan Tanrıça Artemis'e sunulan savaşçı kadınlara ait olan küçük heykelcikler de Artemis ve Amazon bağıntısını destekler (Sağlam, 2007:9). Bununla birlikte bazı şair ve yazarların anlatıları da Amazonların Artemis ile bağıntısını destekler. Buna göre İskenderiyeli Şair Kallimakhos, Amazonların Efes'te

bulunan Artemis tapınağının yakınına tanrıçanın heykelini diktiklerini ve çevresinde çember oluşturarak dans ettiklerini aktarır (Sağlam, 2007:11). Sparta kralı ve yazar Pausanias (MÖ 480-467) da Efes'teki Artemis kültünün Amazonlarla başladığını söyler (Umar, 2000:14). Ayrıca Amazonların kalkanlarının yarım ay şeklinde olması ay tapımıyla ilişkilendirilir.

Amazon kadınları aynı zamanda kent kuruculuklarıyla bilinmektedir. Yaşadıkları yerlerde ve sefer düzenledikleri bölgelerde Amazon kadınları tarafından kurulan kentler bulunmaktadır. Bu açıdan Amazonlar Anadolu için büyük önem taşır. Kurulan kent isimlerinin Amazon kadınlarının adları olduğu söylenir. Ege kıyılarında Amazon kadınlarının ismini verdiği kentlerin başında günümüzde İzmir olarak bilinen Smyrna gelir. Diğer kentler ise Pitane (Çandarlı), Myrina, Gryneion, Ephesos (Efes), Kyme'dir. Ayrıca Tanrıça Myrina'nın Lesbos (Midilli) adasının başkenti Mytilene'yi de kurduğu söylenir (Erhat, 2015: 33; Strabon, 2000:201). Sinop şehrinin kurulması daha önce değindiğimiz üzere Amazonlar'ın Anadolu'ya geldiği bir mitosa dayandırılmaktadır. Bu mitosa göre Tanais, savaşa olan tutkusu ve evliliğe değer vermeyişi sebebiyle Tanrıça Aphrodite tarafından annesine âşık olmakla cezalandırılır. Tanais de kendini Don Nehrine atarak intihar eder. Bunun üzerine annesi Lysippe, Amazonları Anadolu'ya Karadeniz kıyılarına getirir. Amazonlar Karadeniz'in güneyinde kraliçe adına bir kent kurarlar bu kent Sinope (Sinop) olarak adlandırılır (Sağlam, 2007:10).

Tarihçi Herodotos'un Amazonlarla ilgili detaylı anlatımına çalışmanın dördüncü bölümünde Antik Çağ Patiyarkası Gözünden Amazon kadınları başlığı detaylı ele alınacaktır. Ancak Herodotos'un anlatımının sonunda Amazon kadınları İskit erkekleriyle Tanais'e yerleşir ve burada birlikte yaşamaya başlarlar. Herodotos, Amazonların hala ata bindiklerinden, avlandıklarından ve savaştıklarından aynı zamanda değişmeyen bir gelenek olan Amazon kadınının düşman öldürmeden asla evlenmemesinden bahseder (Herodot, 2002:IV 110-117).

Amazonlar, ayrıksı kadın kimlikleriyle patriyarkanın hâkim olduğu Antik Yunan'da hayranlık ve ilgi uyandırmış. Bu hayranlık ve ilgiden olsa gerek Amazonlar Antik Çağ Yunan sanatına yansımıştır. Antik Yunan vazo resimleri ile heykel, kabartma gibi yontular üzerlerinde rastladığımız betimlemelerde Amazon kadınlarının giyimleri ve fiziksel özellikleri hakkında bilgiler ediniriz. Sanat eserleri üzerinde daha

çok Yunanlılar ve Amazonlar arasında yapılan savaşlar anlatılır. Yunan sanatının ilk evrelerinde Amazon kadınları zekâ tanrıçası Athena şeklinde tasvir edilirken daha sonraki dönemlerde ise bereket tanrıçası Artemis şeklinde betimlenmiştir. Amazonlar, son dönem vazo resimlerinde ise Persler gibi giyinmiş şekilde tasvir edilirler. Genellikle kıyafetleri, savaşçı özelliklerini öne çıkaracak ve savaşmalarına engel olmayacak şekildedir. Resimlerde savaş sırasında hızlarının kesilmemesi için bele takılmış kemer, diz kapaklarına kadar inen hafif kıyafetlerle tasvir edilmişlerdir. Aynı zamanda hareketli bir şekilde sıçrayacakmış gibi betimlenmiş, usta şekilde ata biner vaziyette anlatılmışlardır (Altunya, 2011:20).

Grek sanatındaki anlatımlar ışığında Amazon tasvirleri, Grek savaşçı tipi ve Doğu (Pers, İskit, Trakya, Anadolu) savaşçı tipi olmak üzere iki farklı şekilde yorumlanır. Grek savaşçı tipine kısa *khiton* giymiş, zırhlı, kalkanlı ve miğferli olarak MÖ 7. ve 6. yüzyıl vazo resimlerinde rastlanılır. Doğulu savaşçı tipinde ise Trakya savaşçıların peltasıyla (yarım ay biçiminde olan kalkan), İskitli savaşçıların ok, yay ve sivri uçlu şapkalarıyla, Pers savaşçıların desenli pantolonlarıyla ya da Anadolu savaşçıların Labrys'leriyle betimlenmişlerdir. Bu tiplerdeki Amazonlar, MÖ 6. yüzyıldan MS 5. yüzyıla kadar seramik, heykel, kabartma ve mozaik eserlerde betimlenir (Eraslan, 2014:68).

Amazon kadınları; uzun bacaklı, küçük dik göğüslü, yapılı, kaslı gövdeleri olmasına rağmen kadınsı güzelliklerini korurlar. Bununla birlikte bakışlarının bir kadının hülyalı bakışlarından çok bir kartalın keskin dikkatini barındıran bir bakışa sahip olduğu anlatılır (Sobol, 1999:34). Amazonların yaşam şekilleri radikal feminist anlayışla özdeşleştirilebilir. Biyolojik yönden erkeğin kadından daha güçlü görülmesine yani cinsiyet rollerinin üstesinden gelmeyi amaç edinmiştir (Tong, 2006:12). Bu açıdan bakıldığında Amazonlar erkeksi denilen rolleri üstlenmişlerdir.

Amazon kadınlarının yaşamlarının Antik Yunan kadınından oldukça farklı olduğu görülür. Hatta François Lissarrague bu farklılığı: “Amazonları, bir Atinalıya göre aykırı, tersine dönmüş dünyanın simgeleri.” şeklinde ifade eder (Lissarrague, 2005:159). Bu kadınların farklı yaşamları oldukça dikkat çekmiştir. Onların yaşamlarını daha yakından tanıdığımız bu kısımdan sonra onlara ilişkin anlatımları Antik Çağ Patriyarkası gözünden göreceğiz. Antik Çağ yazarlarından tanıdığımız bu kadınlar bize aktarılırken kullanılan dil erilliği ele alınacaktır. Toplumsal cinsiyet

rolleri belirlemenin bir aracı olarak görülen efsanelere nasıl konu olduğu ve bu mitosların yansıdığı betimlerde nasıl tasvir edildiği irdelenecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. PATRİYARKANIN EGZOTİK KADINLARI

Amazon kadınları, Anadolu topraklarında yaşamış şehirler kurmuş savaşlar yapmış ve kahramanlıkları dillere destan olmuş kadınlardır. Dahası onlar bağımsız yaşarlar, kraliçeleri vardır ancak köleleri yoktur ve kendileri de köle değildir. Bir erkeğe tabi değildirler oldukça özgürlerdir, işlerini ortaklaşa yaparlar ve bağımsızlıkları için mücadele eder, savaşır. Amazon kadınlarının yaşantısı Antik Yunan'daki kadınla karşılaştırıldığında konumlarının oldukça farklı olduğu görülür. Yukarıda da bahsedildiği üzere Grek kadınından beklenen, devletin devamlılığını sağlamak amacıyla özellikle erkek çocuk doğurmaları ve günlük rutin ev işlerini yapmalarıdır. Bu anlamda Amazon kadınlarının tam tersi olan kadınlarla karşılarız. Dahası Antik Yunan'da kadının serbest dolaşması tehlike olarak görülmekte ve kadın kendi evine dahi hapsedilmektedir. Bir Grek kadının evlenmemesi kabul edilemez bir şey olarak görülür. Kadının kendini ifade etme hakkı yoktur. Kadın yaşamı boyunca - babası, eşi, erkek kardeşinin bunlar yoksa en yakın erkek akrabasının- himayesi altındadır. Dolayısıyla Antik Yunan'da kadının durumu böyle iken özgür hareket eden bağımsız Amazon kadınları Yunan gözünde egzotik* kadınlardır. Farklı toplumsal değerlere sahip Amazon kadınları, Antik Yunan ve diğer birçok kültürlerdeki kadınlara göre egzotik kadınlardır.

* Yunancadan Latinceye çevrilmiş olan egzotik sıfatı, en genel tanımıyla yabancı olan, dışarda bulunan anlamında kullanılmaktadır. Egzotik sıfatı bugünkü anlamına farklı evrelerden geçerek ulaşmıştır. Buna göre 16.-18.yüzyıllarda Fransa'da yetişmeyen bitkileri ve hayvanları tanımlamada kullanılır. 19. yüzyılda ise yeni keşfedilen coğrafi bölgelerdeki bitki ve hayvanları tanımlamak için egzotik sıfatı kullanılır. Coğrafi keşiflerle birlikte daha derine işleyen tanımlama ve anlama ihtiyacı sonucunda kelimenin anlamı genişleyerek insanları ve bu insanlar tarafından yapılan her şeyi ifade eder. 20. yüzyıla gelindiğinde kelimenin anlamı daha da genişler Batı uygarlıklarına ait olmayan şey anlamında gelerek Batı merkezci bir görünüm kazanır. Ancak 19. yüzyılın sonlarına doğru Batı'nın da başka bir uygarlık tarafından egzotik olarak yorumlanacağı göz önüne alınarak kelime "yabancı" anlamıyla vurgulanmaktadır. Daha genel tanımıyla kelime, toplumları ve toplumsal değerleri birbirine yabancı olanlar için kullanılmaktadır (Demir, 1998:3).

Tarihin egzotik -farklı yaşam tarzına sahip- Amazon kadınları hakkında bildiklerimiz Antik Yunan yazarlarının ve sanatçıların bize anlattıkları kadardır. Amazon kadınları hakkında anlatılanlar iktidarı elinde tutan eril süzgecin eleğinden geçmiştir. Antik Yunan’da daha önce değindiğimiz gibi eril iktidar, eril söylemler hâkimdir, kamusal düzenin baskın anlayışının temsilcisi erkeklerdir dolayısıyla kadınlar bize hep erkek gözüyle anlatılır.

Grek mitolojisinde ilk kadının yaratılışıyla (Pandora mitosu) başlayan kadının acizliği*, uzun zamana dek sürmüş, değişmeyen tek şey erkeklerin iktidarı elinde tutması olmuştur. Tarihi aktaranlar kamusal alanda kadını yok etmiştir. Duby ve Perrot’nun da söylediği gibi: “Denebilir ki, kadınlar kamusal alanda ne kadar yoksalar, temsilleri o kadar boldur. Olympos tanrıçalarla doludur, fakat Yunan şehir-devletlerinin kadın yurttaşı yoktur.” (Duby,Perrot, 2005:10). Başka bir ifade ile kamusal alanda bireyler olarak yoklar, ama sanatta ve mitolojide her yerdeler ve belirli bir öneme sahipler. Ancak bu “varoluşu” ve “olmayışı” belirleyen eril iktidardır, eril dildir ve eril sanattır. Bu bağlamda Amazon kadınlarının temsilleri de daha çok erkekler tarafından, erkekler açısından, erkek bakışıyla aktarılmıştır. Dolayısıyla Amazon izleri ne yazık ki özgün izler değildir.

Grek dünyasının tehlikeli ve toplum düzenini bozucu düşmanları olarak görülen Amazon kadınları, Homeros, Strabon ve Herodotos gibi önemli düşünürlerin eserlerinin yanı sıra Grek mitolojisini de oldukça etkilemiştir.

Yazarlar, onlarla ilgili bir kaç olay anlattıktan sonra bu anlatılarını sonlandırıp Amazonların varlığına dair şüphelere yer verirler. Çünkü anaerkinin tehlikeli temsilcileri olan Amazonların ataerkiye kafa tuttuklarının hatırlanmasını istemezler (Karacalar, 2010:76). Dolayısıyla onların varlığına ilişkin söylemleri farklı biçimlerde ele alarak karmaşıktırılmış ve farklılaştırmışlardır.

Amazonlarla karşılaştığımız başka bir yer de Grek mitolojisidir. Bu mitolojilerde Amazonlar, Grek kahramanları tarafından yenilgiye uğrattılır. Amazonlar

* Daha öncede değindiğimiz gibi Pandora, Zeus tarafından ceza olarak Prometheus’a gönderilen bir hediyedir. Pandora’ya bir kadında bulunması gereken tüm özellikler tanrı ve tanrıçalar tarafından verilir. Buna göre Athena ona el işlerini öğretir ve süslü kuşağını takar. Aphrodite tarafından yüreği istek ve arzularla doldurulur. Yüz gölün devi, öldüren Hermeias ise köpek yüreği ve tilki huyu koyar. Gerdan kısmı altınlarla donatılır, süslenir. Eline bir kutu verilerek Prometheus’a gönderilir. Zeus kutuyu açmamasını ister. Ceza olarak gönderilen kadın merakına yenik düşerek kutunun ağzını açar ve kötülükler dünyaya yayılır. Bu ve benzer anlatımlar kadının acizliğini gösteren metinlerdir. Kadın o zamana dek bir düzen içinde olan dünyayı bozar (Erhat, 2015:236).

Grek kahramanlarının karşısında her zaman kaybetmeye mahkûmdur. Bu tür anlatımlar daha önce de belirttiğimiz gibi topluma istenilen şekilde yön sağlar. Şöyle ki, Amazon kadınlarının her zaman yenilgiye uğratılması, Grek toplumuna içerden ve dışardan gelecek bu türden tehlikenin, yenilgiye uğratılacağı mesajı verilir. Ayrıca Grek halkı, toplum düzenine uymaya davet edilir (Özcan, 2015:81). Aynı zamanda mitsel söylemler, kadının toplumdaki yeri hakkında bilgi veren kaynaklardır. Hem mitolojik anlatımlardan hem de mitolojik anlatımların yansıdığı vazo resimlerinden erkeğin, kadını nasıl algıladığını anlarız. Aynı zamanda kadının toplumdaki yeri hakkında bilgi alırız. Örneğin, Menad* ve Amazon aynı tasvirde yer almaktadır. Birisi barbar diğeri vahşi olan bu kadın imgesi, parfüm şişesi üzerinde betimlenmiştir. Erkek imgesinde kadın öteki olmanın iki versiyonuyla karşı karşıya gelir (Lissarrague, 2005:240). Diğer taraftan kadınlar ister Mainad, ister Amazon ya da müzisyen veya *Hetaira* olarak betimlensinler, kadınlar her zaman erkek izleyicinin göz zevki için teşhir edilen nesneler olmuştur.

Diğer taraftan Amazonların varlıklarına ilişkin bilgiler her ne kadar karmaşık olsa da onlara hayranlık duyulmaya devam edilmektedir. Erkek tarihinin, egzotik kadınları yani Amazonlar, geçmişten günümüze aktarılarak birden fazla sanat ve edebi türe konu olmuştur.

Çalışmanın bu bölümünde, Antik Çağ yazarlarının Amazon kadınlarını nasıl anlattığı ele alınacaktır. Daha sonra Amazonların konu olduğu efsanelere değinilecektir. Ayrıca Amazon ve Antik Yunan kahramanların yer aldığı efsaneler birçok antik çağ vazo üzerine betimlenmiş bu betimlerdeki mücadele sahnelerinden bahsedilecektir. Son başlığımızda ise yaşadıkları düşünülen zamanların çok daha

* Antik Yunanda Şarap Tanrısı Dionysos adına düzenlenen dinsel amaçlı törenlerde kutlamalara katılan kadınlar (Tekçam, 2007:29). Menadların kim olduğunu anlatmak için Dionysos'un kim olduğuna bakmak gerekir. Yunan mitolojisine göre Dionysos'un babası baş tanrı Zeus, annesi ise ölümlü Semele'dir. Annesi ölen Dionysos, babası Tanrı Zeus'un bacağından doğar. Şarap, aşk eğlence ve taşkınlığın tanrısı olarak bilinen Dionysos tasvirlerinin yanında ya keçi-insan karışımı Satyr adı verilen yaratıklar ya da kendini Dionysos'a adanmış Mainad adı verilen kadınlar yer almaktadır. (Erhat, 2015: 145). Efsanenin ilginç yanı şudur Olympos'ta on iki tanrı bulunur ancak Dionysos on üçüncü tanrıdır yani sonradan gelmiştir. Zeus Olympos'un 12 tanrısından birisi olan Athena'yı başından doğururken, Dionysos bacağından doğurması tanrının dışlandığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Hatta ayakaltı bir tanrı olduğunu aklı getirir. Diğer yandan zevk eğlencenin ve taşkınlıkların tanrısı olması yanında betimlenen kadınlarında ayakaltı olduğunu gösterir.

sonrasının sanatlarına konu olan bu kadınların belirli örnekler ışığında patriyarkanın gözünden sanata nasıl yansıtıldığı üzerinde durulacaktır.

4.1. Antik Çağ Patriyarkası Yazarları Gözünden Amazon Kadınları

Amazonlardan Strabon, Hippokrates, Homeros, Herodotos, Sicilyalı Diodoros gibi tarihçilerin ve coğrafyacıların eserlerinde bahsedilmektedir.

Halikarnassoslu tarihçi Herodotos'un anlatışına göre Amazonlar Thermodon savaşı sonrası yakalanıp Hellenler tarafından esir alınarak gemiye bindirilirler. Amazonlar gemi denize açılınca Amazonlar gemideki erkeklerin üzerlerine atılıp onları öldürürler. Ancak gemiyi nasıl kullanacaklarını bilmedikleri için rüzgâr gemiyi İskit topraklarına sürükler ve karaya çıkan Amazonlar içlere doğru ilerleyince otlanmakta olan atlara rastlarlar, atların üzerine binip İskit topraklarını yağmalarlar. Ancak İskitler topraklarına gelenlerin kim olduklarını bilmezler. Savaş sonunda ölümlerden savaşçıların kadın olduklarını anlarlar. Sonrasında İskitler kendi aralarında anlaşıp onlarla savaşmak yerine başka bir şekilde iletişime geçmeye karar verirler. Bu amaçla İskit gençleri, Amazonların yakınlıklarına bir yere kamp kurarlar. Onlar, Amazonlar saldırsalar bile saldırmayarak geriye çekilecek, arayı biraz açmakla yetineceklerdir. İskitler böyle düşünmüşlerdi çünkü bu kadınlardan çocuk sahibi olmak istiyorlardı. Amazonlar onlardan zarar gelmeyeceğini anlayınca onlara dokunmaz. İskit erkekleri onları izler. Amazonlar her gün öğle vakitlerinde ihtiyaçlarını karşılamak için birbirlerinden ayrılıyordur. Bu durumu fırsat bilen İskit gençleri de aynı şekilde ayrılmaya başlar. Bu arada İskitli gencin biri Amazon kadınlarından birine yanaşır. Amazon kadını delikanlıyı reddetmez. Birbirlerinin dilini bilmezler ama işaretlerle Amazon kadını delikanlıya ertesi gün yanında birini daha getirmesini ister. İskit genci gidip olanı biteni anlatır ve ertesi gün yanına arkadaşını alıp gider. Amazon da yanında bir arkadaşıyla bekliyordur. Bu durumu gören İskit gençleri de diğer Amazonların yanına gelir böylelikle birleşir beraber yaşamaya başlarlar. Her erkeğin birleştiği ilk kız karısı olur. Geçen süreç içerisinde birbirlerinin dilini anlamaya başlarlar. İskit gençleri, Amazonlara şöyle derler; bizim anamız, babamız, malımız, mülkümüz var, onlarla birleşelim onlar gibi yaşayalım derler. Hatta İskit erkekleri, başka bir kadınla evlenmeyeceklerine de söz verirler. Ancak Amazonlar bunu reddeder. Çünkü Amazonlar diğer kadınlara benzemiyorlardı. İskit kadınları ev işleriyle uğraşan, çocuk doğuran rutin işler yapan kadınlardır. Bu

kadınların yaşamları, savaşan, avcılık yapan ve özgür olan Amazon kadınlarının yaşam tarzlarına aykırıdır. Dolayısıyla Amazon kadınları İskit erkeklerinin bu isteklerini geri çevirir ve onlardan kendi yurtlarındaki mallarını mülklerini alıp gelip bulundukları yerde birlikte yaşamalarını isterler. İskit erkekleri Amazonların bu isteğini kabul ederler. Amazonlar yanlarına gelen İskit erkeklerine şunları söyler: “Malınızı mülkünüzü getirdiniz, sizleri atalarınızdan ayırdık ve dahası kaç kere yurdunuzu yağmaladık o yüzden burada yaşamaktan çekiniyoruz.” derler. Bu nedenle birlikte yaşayabilecekleri başka bir yere gitmeyi isterler. İskit gençleri Amazon kadınlarının isteğini kabul ederler. Bunun üzerine *Tanais'in* (Don Nehri) doğusuna yürüyüp *Palus-Maiotis* 'e varırlar oradan da kuzeye doğru ilerler. İlerledikleri yeri yurt edinirler burada onlara *Savromatae* (*Sarmatlar*) denilir. Amazon kadınları burada da kocalarıyla veya yalnız ata bindikleri, savaştıkları, ava gittikleri ve erkekler gibi giyindikleri anlatılır (Herodotos, 2002:230-232).

Herodotos'un anlatımında ataerkil söylem yoğun bir şekilde hissedilir. Öncelikle gemiyi kullanmayı bilmeyip İskitya'ya sürüklenmesi, Ünal'ın da söylediği gibi ataerkil böbürlenmesinden başka bir şey değildir (Ünal, 2013:23). Bunun yanı sıra Amazon kadınlarını, İskitlere saldıran onların mallarını yağmalayan kan dökücü vahşi kadınlar olarak anlatır. Ancak onların kadın olduğunu anlayan erkeklerin yurtlarını yağmalayan bu kadınlarla savaşmayarak bunun yerine bu güçlü gördükleri kadınlardan çocuk sahibi olmak istemeleri ilginçtir. Amazonlar da soylarının devamı için erkeklerle birlikte olur. Oysa ataerkil yapı Amazonların bu isteğini barbarlık olarak görür. Amazon kadınları barbardır, kadına verilen cinsiyet rollerinin tersi savaşçı, avcı rollere sahiptir. Üstelik erkeksiz yaşarlar sadece üremek için erkeğe ihtiyaçları vardır. Dolayısıyla ataerkil yapının belirlediği cinsiyet rollerine sahip olmayan Amazonlar doğru kadınlar değildir. Bu bağlamda tarihçi Herodotos'un Amazonlarla ilgili anlattıkları ataerkil yapının istediği şekilde biter. Yani, Amazonlar İskit erkeklerinin eşleri -bir nevi doğru kadın- olmayı kabul eder. Ancak bir şartla onları tanımayan (barbar olduğunu bilmeyen) başka yerde olmak şartıyla yaşarlar.

Homeros *İlyada* adlı eserinde Amazonlarla ilgili iki olay anlatır. Bunlardan biri Bellerophon-Amazon mücadelesi diğeri ise Truva Kralı Priamos'la, Sangarios (Sakarya) Nehri kenarında karşılaştığı savaştır. Bunun yanı sıra Homeros, aynı kitabında Amazonlar için erkek gibi savaşa giden ve erkeğe eşdeğer ifadelerini kullanır (Homeros, 2004: III 189 ve VI 186). Her iki ifadede yer alan erkeğe eşdeğer

ve erkek gibi söyleminde ataerkil hâkim gücü görmek yine mümkündür. Öte yandan erken yazılı kaynaklardan biri olan Homeros'un eserinde kadına bakış açısı diğer Antikçağ yazarlarından farklıdır. Homeros kadınlara aristokratların gözü ile bakar. Kendisi de aristokratlar sınıfından olan Homeros, kadına ezici olumsuz bir gözle bakmaz. Başka bir ifade ile Hesiodos ve Homeros aynı dönemleri (MÖ 1200-700) anlatır. Ancak Hesiodos kadına yük gibi bakar, kadını ezik gördüğü eserlerinde dikkat çeker. Homeros eserlerindeki kadına örneklerden biri Penelope'dir. Penelope evini yönetebilen kadındır ama bu yönetim erkeğin fiziki varlığıyla sona erer. *İlyada* adlı eserinde Telemakhos ve Andromakhe'ye ev işleriyle uğraşmalarını, savaşın erkeğin işleri olduğunu anlatır (Özcan, 2015:79). Bu noktada eserlerinde kahramanlar dünyasını anlatan yazar, Amazonları anlatırken “erkeğe eş değer” ifadesi ile ilk bakışta onları yücelttiğini gösterir gibi dursa da ancak bu tipik bir Grek ironisidir. Çünkü Yunan'da toplumun her alanına patriyarka hükmetmektedir. Eserlerde erkekler hep etken, kadınlar hep edilgen konumdadır. Antik Yunan'ın yazarlarının eserlerinde kadın ikinci sınıf olmuştur. Homeros'un “erkeğe eş değer” ifadesine ek olarak söylenebilecek bir şey şudur: “Güçlü ve savaşçı isen bir kadın değil ancak bir erkeksindir yani erkeğe benzetilirsin.”

Amasyalı Coğrafyacı Strabon, *Geographika* adlı eserinde Amazonlarla ilgili Pindaros'un, Amazonların “mızrakları ile uzaklara erişen bir Syria ordusunu sevk ettiğini söyler” böylelikle Amazonların yaşadığı yerin Themiskyra olduğunu açıkça ifade eder. Bunun yanı sıra Alazonlar veya Amazonlar olarak bilinen bu halk Anadolu'da bazı kentlerin isimlerini vermiştir. Bu kentler Ephesos, Smyrna, Kyme ve Myrina'dır. Bununla birlikte Myrina kentinin ismin nasıl aldığını anlatır. Troi ovasında erkeklerin fakat ölümsüzlerin çok sığıran Myrina dedikleri bir tepe vardır. Anlattıklarına devam eder kimsenin kadınlardan kurulmuş bir ordunun inanmayacağını, kadınların erkeksiz bir şehir yönetebileceğine, bununla birlikte akınlar düzenleyip sadece kendi çevresindeki bölgelere değil uzaklara İonya'ya hatta denizi geçerek Atina'ya kadar gidebileceğine kim inanır der. Dahası Strabon böyle bir şeyin olabilmesi için “erkekleri kadınlardı, kadınları da erkeklerdi” demektedir (Strabon akt. Karacalar, 2010:26). Çünkü kadın eksik akıldır, çok fazla düşünüp kendilerini idare etmeleri beklenemez.

MÖ 4. yüzyılda Palaiphatos,* Amazon kadınları için “*Amazonlar aslında Hitit erkekleridir*” cümlesini kurar. Bu benzetim gerçek gibidir çünkü Hitit erkekleri uzun giysileri ve saçları, traşlı yüzleriyle uzaktan bir kadına benzer (Karacalar, 2010:23). Ancak Palaiphatos’un bu ataerkil söylemi, Amazonları tarih sayfalarından çıkarma çabası olarak da yorumlanabilir

Eski tarihçilerin birçoğu Amazonlar hakkında söylediklerini sonuna kadar götürmemiş hep eksik bırakmışlardır. Bu bağlamda Sicilyalı Diodoros, onlar hakkında yukarıda değindiğimiz kısmı anlattıktan sonra: “Fakat Amazonlar hakkında yeterince konuştuk.” der. Procopius da Amazonlarla ilgili ilgisini çeken yerleri anlattıktan sonra: “Amazonlarla ilgili bu kadarıyla yetinelim.” demektedir.

Amazonlarla ilgili anlatımın karmaşıklaştığı bir olay Amazonların Atina seferidir. Bu sefer bazı yazarlar tarafından kabul edilir bazıları tarafından reddedilir veya anlatılırken yarım bırakılan bir karmaşıklık barındırır. Bu seferin başlangıcı Theseus - Antiope efsanesine dayanır. Efsaneye daha sonra detaylı yer verilecektir. Ancak burada çok kısa değinecek olursak, Theseus tarafından Amazon Kraliçesi Antiope kaçılır. Kraliçelerini kurtarmak için Amazonlar Atina’ya sefer düzenlerler. İşte yazar Plutarch (MS 46-120?) *Theseus’un Yaşamı* adlı eserinde Amazonların Atina seferinden bahseder. Ancak bahsettiği sefer kendi içerisinde paradokslar barındırır. Şöyle ki, Plutarch onların Atina’da kamp kurduklarını kabul eder. Hatta bu duruma kanıt olarak şehirdeki ve sefer rotasındaki savaşçı kadınlara ait mezar sayısını gösterir. Ama bu kadınların Anadolu’dan gelip boğazı geçerek Atina’ya gitmiş olacaklarına inanmanın zor olduğunu söyler. Dahası Amazonlarla ilgili anlatacaklarını bu kadar diyerek diğer kahramanlıklarını anlatmaz (Karacalar, 2010:53, Sobol, 1999:81). Bu açıdan bakıldığında akla ilk gelen farklı bir güzergâhtan gelmiş olabilirlerdir. Ancak yazar bunu göz ardı etmiştir ya da kabul etmek istememiştir.

Öte yandan yaşadıkları dönemde yazının olmaması, yeterli kaynağın, verinin olmadığı karanlık dönemin bu kadınları hakkında bilgilerin birçoğunu, kendilerinden çok sonra yaşamış olan bu tarihçilerden edinmekteyiz. Her ne kadar sınırlı anlatımları Amazonlara efsanevi kimlik kazandırmış olsa da, şunu da unutmamak gerekir o anlatımlar olmasaydı biz bu kadınlar hakkında hiç bir şey öğrenemeyecektik.

* Homeros ve Hesiodos’tan önce yaşamış bir ozandır. *Kosmogonia* adlı bir yapıtı bulunur. <http://ozhanoturk.com/2017/10/15/yunan-mitolojisi-sozlugu-pa-pe/>

Günümüz kadınının baskı ve denetim altına alınmasına ışık tutan, dahası tarihin patriyarkasında bile kendi ayakları üzerinde durabilen Amazonlar, tarihin özgür kadınının simgesi, bugünkü kadının özgürleşme hareketinin güç kaynağı olacaktır.

Diğer taraftan Amazonlardan günümüze kalan sadece edebi metinler değildir. Heykeltraşlar ve ressamalar eserlerinde bu kadınları betimlemiştir. Mimari yapılar üzerinde ve vazo resim sanatında Yunan mitolojisine konu olan Amazonları görmek mümkündür.

4.2. Amazon Kadınları Hakkındaki Mitolojik Olaylar

Amazon efsaneleriyle ilgili betimlenen anlatımlar Arkaik* dönemden Geç Roma dönemine kadar heykel, kabartma, seramik ve mozaik eserleri işlenen konular arasında yerini alır. Amazon kadınları, Geç Roma dönemine kadar savaşçı kimlikleriyle anlatılırken, Geç Roma dönemi mozaikleri üzerinde avcı özellikleriyle betimlenmişlerdir. Belirtilen bu dönemler içinde Amazon tasvirlerinde çeşitlilik görülmektedir. Bu bağlamda figürlerin erken örneklerinde Grek tipinde, daha geç örneklerinde ise Doğu savaşçıları tipinde tasvir edilirler. Bunun yanı sıra Amazon kadınlarının betimlemeleri Grek mitolojisindeki diğer kadınların betimlenmelerinden farklıdır. Grek mitolojisindeki Athena, Artemis, Hera gibi kadınlar yalnızca savaş alanında gösterilirken, Amazonlar ise savaşta mücadele halinde gösterilmektedir. (Eraslan, 2014:67-68)

Grek sanatında tasvir edilen dört büyük mücadele bulunmaktadır ve mücadelelerden bir tanesi *Amazonomakhia* adı verilen Grek-Amazon mücadelesidir. Bu mücadelede Amazonların, Grek kahramanları olan Herakles, Akhilleus, Theseus ve Bellerophon'la mücadele sahneleri konu edinir. Bunların yanı sıra Amazonlar az da olsa şarap tanrısı Dionysos'la ilişkilendirilir. Ancak bu sahnelerde Amazonlarla savaş olarak değil Dionysos'un yarenleri olarak betimlenirler (Temür, 2012:72). Mücadele tasvirleri çoğunlukla vazo resimlerinde yer almakla birlikte tapınak ve benzeri yapıların üst alınlık kısmında da karşımıza çıkar (Temür, 2012:72). *Amazonomakhia*, MÖ 7. yüzyıl sonlarından başlayarak Grek vazolarında betimlenen konulardandır.

* Arkeolojide bu terim Eski Yunan'da MÖ 650-450 dönemlerini kapsayan sanatsal gelişmeleri adlandırmak için kullanılır (Tekçam, 2007:21).

Klasik* dönemde siyah ve kırmızı figür tekniği** ile boyanmış vazolar üzerinde sık işlenen konular arasındadır.

Bu bağlamda Grek sanatında Amazonlara bu kadar yer verilmesi patriyarkal toplum yapısına sahip Greklerin karalaması olarak görülebilir (Sağlam, 2007:13).

Çalışmanın bu kısmında betimlenen Amazonların nasıl tasvir edildiğine ve efsanevi Yunan kahramanlarıyla olan mücadele anlatımlarıyla ele alınacaktır. Bu anlatımlarda öncelikle kahramanların kişilik özelliklerinden bahsedilecek daha sonra onların kahraman oluşlarıyla ilgili anlatımlara değinilecektir. Bu kahramanlar Grekler için önemlidir çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi bu tür anlatımlar toplum yapısına yön veren araçlardır. Aynı amaç Grek dünyası içinde geçerlidir. Grek sanatında kadının nasıl algılandığı kadına biçilen rollerin neler olduğu gösterir. Aynı zamanda mitoslar toplumu denetim altında tutan mekanizmalardır.

4.2.1. Herakles ve Hippolyte

Herakles ve Amazon mücadelesi antik kaynaklara göre MÖ 12. yüzyıl tarihlerine rastlar (Sağlam, 2017:11). Herakles ve Amazon mücadelesine daha çok Attika siyah figür seramiğinde 340 vazo üzerinde anlatılmıştır. Vazolar dışında bu mücadele tapınak benzeri yapıların alınlık kısımlarında da betimlenmiştir. Vazo üzerindeki anlatımlarda çoklu mücadele sahneleri yer alırken, mimari öğelerde alan dar olduğu için çoğunlukla ikili mücadele şeklindedir. Herakles mücadele sahnesinde Amazon kadınları Hoplitler*** gibi giyinmiş olarak veya okçu İskit askerleri gibi giyinmiş olarak resmedilmiştir. Savaş aleti olarak ise, mızrak, yay ve *labrys* kullandıkları görülür. Mücadele sahnesinde yer olan Amazon kraliçelerinin isimleri değişiklik gösterir çoğunlukla Hippolyte olarak bildiğimiz Amazon kraliçesinin ismi bazı tasvirlerde Andromeda veya Andromakhe olarak geçmektedir (Temür, 2011:72).

Herakles, kahraman bir kişiliğe sahiptir. Grek boylarının görüş ve anlayışını kişiliğinde toplayan ulusal bir kahraman olarak görülen Herakles, aynı zamanda insanın doğaya karşı gücünü simgeler yani doğanın insana saldırdığı afetleri yok ederek

* Yunan ve Roma sanatını örnek alan tüm sanat anlayışını ve dönemlerini niteler. Ayrıca Yunan sanatında MÖ 480-330 dönemlerini kapsar (Tekçam, 2007:118).

** Antik Yunan vazolarında kullanılan boyama tekniğidir. Siyah figür tekniği MÖ 7. ve 6. yüzyılı kapsar. Kırmızı figür tekniği ise MÖ 530 yıllarında ortaya çıkan bir tekniktir. Boyamalar birbirinden teknik özellikleri sebebiyle ayrılmaktadır.

*** Yunan askeri birlikleri.

insanlığa iyiliği dokunur. Herakles üstün yeteneklere sahip, oldukça güçlü biri olarak anlatılmıştır. Her ne kadar güçlü de olsa yaşamı boyunca Hera'nın kıskançlığından, kininden ve öfkesinden kurtulamaz. Hera, onun Eurystheus'un hizmetine girmesini ister ve ölümsüzlüğü elde edebilmesi için ona birbirinden zor on iki görev verilir. Bu görevlerden ilki, Nemea (Yunanistan'da bir bölge) bölgesini kasıp kavuran Nemea aslanının öldürmesidir. Bunun üzerine Herakles, okları ve topuzuyla alt edemediği Nemea'yı boğarak öldürür (Erhat, 2015:138). O bu görevi başarıyla yerine getirerek ok işlemeyen ve hiç bir okun delemmediği postu kendisine zırh edinir ve giyer. Böylelikle zırh edinmesiyle birlikte gücüne güç katar.

Başka bir anlatımda ise Zeus dünyayı bütün kötülüklerden kurtaracak bir kahraman yaratmak ister. Bunun üzerine kocası savaşta olan Thebai kraliçesi güzeller güzeli Alkemene'nin yanına kocası kılığında gelir, onu kocası zanneden kraliçe, o gece ünlü kahraman Herakles'e gebe kalır. Herakles böyle dünya gelir. Daha doğar doğmaz Hera, Heraklesi öldürmesi için iki yılan gönderir ancak Herakles yılanları öldürür böylelikle ilk zaferini kazanmış olur. Herakles'in birbirinden zor görevleri vardı. Bu zor görevlerinden dokuzuncusu ise Amazon kraliçesi Hippolyte'nin büyülu kemerini ele geçirmektir. Kemer, savaş tanrısı Ares'ten Hippolyte'ye hükümdarlığının göstergesi olarak hediye edilmiştir. Herakles, kemeri almak için bir grupla veya on dokuz gemiyle Themiskyra'ya gitmiştir (Temür, 2011:71).

Herakles, savaş, edebiyat dersleri alır ve çok yiğit bir insan olarak yetiştirilir. Ancak geçen zaman içerisinde öfkesine hep yenik düşmüş ve hırçınlaşmıştır. Çocuklarını ve karısını öldürür. Daha sonrasında pişman olur tanrılara yalvarır. Tanrılar onun on iki yıl boyunca Eurystheus'un hizmetine girmesini isterler. Kral Eurystheus, Herakles'in tahtını elinden almasından korktuğu için ona, on iki görev verir. Bu görevler geri dönmemesi için birbirinden zor görevlerdir. Herakles verilen bütün görevleri başarıyla tamamlar.

Herakles'in on iki görevinden birisi Amazon kraliçesi Hippolyte'nin kemeridir. Herakles, uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra Amazonların yaşadığı Karadeniz kıyısındaki Theromodon'a gelir. Amazonlar onları sevecenlikle karşılar hatta savaşmadan kemeri vermeyi kabul ederler. Ancak Hera kıskançlığından bir Amazon kılığına girer ve Herakles'in onları kaçırmak için geldiklerini söyler. Bunun üzerine

çıkan savaşta Hippolyte, Herakles tarafından öldürölür (Can, t.y.:172). Efsanenin farklı anlatımı olsa da sonuçta Amazonlar yenilmiştir.

Herakles ve Amazon mücadelesinin dikkat çeken yönleri bulunmaktadır. Herakles oldukça güçlü bir kahramandır dahası üzerinde ok geçirmez bir post vardır. Buna rağmen Amazon kraliçesinin kemerini almaya tek gitmemiştir. Diğer taraftan Amazon kraliçesinin kemerini alması dokuzuncu görevidir bundan önce oldukça zor görevleri yaptıktan sonra kemeri alması, kahramanlığını taçlandırmak istemesinin bir göstergesidir (Sağlam, 2007:12). Ayrıca Herakles'in diğer görevlerinin yanında bir kadın topluluğunun kraliçesinin kemerinin alınmasının istenmesi oldukça ilginçtir. Hippolyte'nin kemeri, Amazonlar için sonsuzluğun ve hükmediciliğinin sembolü olarak görülür. Dahası anaerkinin simgesi olan kemerin koruyucuları Amazonlardır. Bu noktada görevi zor hale getiren kemeri almak değil, anaerkil gücünü tamamıyla yok etmek anlamına gelmektedir (Karacalar, 2010:76).

Antik Çağ vazoları üzerinde Herakles ve Amazon mücadelesi çok betimlenen konulardan biridir. Anlatılan betimlemelerde bazen tek başına Herakles ile Hippolyte bezen Herakles ile yandaşları gibi çoklu mücadele sahneleri yer alır. Ama betimlemelerde değişmeyen tek şey Amazonların hep yenilmiş ve sürekli savunma durumunda olmalarıdır. Hatta bazı tasvirlerde Amazonlar, Herakles'ten küçük betimlenmiştir. Vazo üzerindeki betimlemelerde Amazonlar diz çökmüş, oldukça zor durumda kalmış, yenilen, aciz durumda tasvir edilmişlerdir.

4.2.2. Theseus ve Amazonlar

Theseus ve Amazon mücadelesinin anlatıldığı sahneler MÖ 6. yüzyıl sonları ve 5. yüzyıl başlarında Antik Yunan vazoları üzerinde ve mimari yapılar üzerinde betimlenmiştir. Anlatımlarda çoğunlukla Theseus'un Amazon kraliçesi Antiope'yi kaçıрма sahnesi yer almaktadır. Örneğin, MÖ 500 tarihlenen Eretria Apollon Tapınağı'nın alınlık kısmında bu sahne betimlenmiştir (Temür, 2011:71).

Theseus, kahraman bir kişiliğe sahiptir. Onun kişiliği Atina'nın hedeflerini ve amaçlarını yansıtan toplumsal bazı özelliklerle donatılmıştır. Atinalılar, Theseus'u efsanevi bir kişiliğin çok ötesinde, tarihsel bir kişi olarak görmüşlerdir (Erhat, 2007:284).

Theseus ve Amazon mücadelesi şöyledir: Theseus babası öldükten sonra Atina kentine kral olur ve bu değişiklik sırasında Atina’da ortaya çıkan iç karışıklığı önlemek amacıyla ordusunu toplayarak Karadeniz’e, Amazonlarla savaşmak için gelir. Ancak Amazonlar, onları hediyelerle karşılar. Bunun üzerine Theseus, Amazonları gemisine davet eder. Amazon kadınları gemideyken gemi demir alır. Theseus, Amazon kadınlarını kaçıır, içlerinden Antiope ile evlenir. Bunun üzerine Amazonlar öcünü almak için yurtlarını terk ederek Atina’ya kadar gelirler ve aylarca süren kanlı bir savaş başlar. Antiope çıkan bu savaşta ölür. Ancak hikâyenin ilginç tarafı, her savaşta erkekler ölünceye kadar savaşan Amazon kraliçesinin yerini, evli bir kadın almıştır ve Antiope kocasının yanında yer alıp Amazonlara karşı savaşır. Savaşta Antiope, Amazonlar tarafından öldürülür. Antiope düşmanı olan erkeğe evlilik nedeniyle bağlanmasından dolayı arkadaşlarından farklılaşmıştır. O artık özgür, savaşçı bir kadın değildir. Antiope evlenerek bağlılığı seçmiştir. Her ne kadar bu anlatım mitsel gözükse de mitsel söylemlerin toplum üzerindeki etkisini düşündüğümüzde. Anlatılmak istenen ideal kadının nasıl olması gerektiğidir. Buna göre Antiope ideal kadındır, ideal kadın evli olur ve kocasının yanında yer alır, vurgusu yapılmıştır. Kadının varlığının kabul edilmesi evli olmasına bağlanır, evlilikle birlikte kadın gerçek bir temsil edilme hakkı kazanır. Eğer evli olmazsa, hatta Amazonlar gibi homososyal toplum yapısına sahipse vahşileşileceğinin imâsı vurgulanır (Altunya, 2011:19).

Antiope, Amazonlarla savaşırken ölür. Ancak Theseus ve Antiope’nin Hippolytos adından bir oğlu vardır. Hippolytos annesinden cesaret, atılganlık; babasından yiğitlik, kahramanlık almıştır. Kendini Artemis kültüne vermiştir ve tanrıça Aphrodite’nin kalbine soktuğu arzulara yer vermez. Ancak babasının diğer bir karısı olan Phaidra, Hippolytos’a âşık olur. Ancak temiz ve namuslu olan delikanlı üveyannesini reddeder. Bu durumu kabullenemeyen Phaidra, Hippolytos’un kendisine kötü gözle baktığını söyler, iftirada bulunur. Bunun üzerine Theseus, “Amazondan olma ahlaksızı” evlatlıktan reddeder. Ve tanrılara yalvarır, Poseidon’dan öcünü alması için yalvarır. Tanrılar çocukların dünyaya gelmelerine sebep olan babaların isteklerini kabul ederler. Hippolytos ölür (Can, t.y.:191). Efsanede oğul terbiyeli ve ahlaklı kahraman bir gençtir. Ancak onu kadınlar sürekli yoldan çıkarmak için uğraşır ve sonunda başarırlar. Başka yön ise Hippolytos, Amazon soyundan gelir ve ondan her türlü kötülüğün olması beklenir.

4.2.3. Penthesilea ve Akhilleus

Menelaos'un karısı Helena'nın Paris tarafından Truva'ya (Anadolu/Çanakkale) kaçırılması yüzünden uzun yıllar süren Truva Savaşı başlar. Savaşın en şiddetli zamanında Penthesilea komutasındaki Amazonlar, Truvalılar yardımına koşar. Grekler büyük kayıplar verirler ve geri çekilmeye başladıkları zaman Akhilleus, Greklerin yardımına koşar. Akhilleus ile Penthesilea arasındaki mücadele böylelikle başlamıştır. Bu mücadele sahnesi birçok vazo üzerinde betimlenen sahnelerden biri olmuştur (Temür, 2011:71).

Akhilleus, Grek mitolojisini oldukça etkilemiştir ve güçlü, yiğit bir kişiliğe sahip olarak efsanelerde sıkça anlatılmıştır. Öyle ki *İlyada* destanı *Troya* kentinin destanı değil Akhilleus'un destanıdır. Onun bu güçlü kişiliği doğduğu ilk zamanlarla ilgili anlatılan efsane ile başlar. Buna göre, kâhinler, Thetis'ten doğacak çocuğun babasından daha güçlü olacağını söylemişlerdir. Bu kehanet üzerine tanrılar, Thetis'i ölümlü biriyle evlendirmişlerdir. Thetis ölümlü biriyle evlenmekten son derece mutsuzdur, bir sürü çocuk doğurur ve çocuklarının da kendisi gibi ölümsüz olmaları için çocuklarını ateşe tutar böylelikle üzerlerindeki ölümlü tohumunun yanacağına inanır ancak Thetis'in ateşe tuttuğu bu çocukları ölür. Bir gece oğlu Akhilleus'u da ölümsüz olması için ateşe tutarken kocası uyanır ve Akhilles'u kurtarır ancak Thetis, Akhilleus'u ölümsüz olması için ateşe tutmuş, dudakları ve topuğu yanmıştır. Efsanenin başka bir anlatımında ise Thetis'in ateş üstüne değil Akhilleus'u ölümsüz olması için Styks ırmağına batırmıştır ve topuklarından tutup batırdığı için Akhilleus'un ancak topuklarından yara alabilmekteymiş (Erhat, 2007:284). Oldukça güçlü, sadece topuklarından yara alabildiği vurgusu dikkat çekicidir.

Akhilleus, az yaşasa da ünlü yaşamayı tercih eder ve Truva savaşına katılmaya karar verir. Yunanlıların yanında savaşa katılır. Amazon kraliçesi Penthesilea komutasındaki kadın savaşçılar, Truvalıların yanında yer alır ve savaşın en yorucu zamanında muhabereye katılırlar. İyi ok atabilen, çok iyi ata binen bu savaşçı kadınlar (Amazonlar) etrafa dehşet ve korku saçmışlardır. Yunanlıları bozguna uğratmışlar ve Yunanlar kaçışmaya başlamışlardır. Öyle ki Penthesilea, Truvalıların başkomutanı olmuştur. Bu güçlü komuta karşısında Yunan askerleri geriye çekilmeye başlar, Truvalılar onları takip ederek Yunan ordusunun kamp alanını işgal ederler. Sahneye Akhilleus çıkar, Yunanlılar tekrar mücadeleye başlarlar. İşte bu sırada Amazon

kraliçesi Penthesileia ve Akhilleus da karşı karşıya gelir ve ikili arasında çetin bir mücadele başlar, çok çekişmeli mücadelenin ardından ve Penthesilea kaybeder. Akhilleus düşmanın miğferini başından çıkarınca gördüğü güzellik karşısında büyülenir, âşık olur ve pişman da olur. Bazı kaynaklara göre ise bir ölüyle ilişkiye girmeyi göze alarak onunla birlikte olur (Temür, 2011:71). Bu mitolojide de Amazonlar yenilmek üzere olan Truvalıların yanında yer alarak savaşın akışını değiştirmişlerdir. Truvalıların morali düzeltilmişlerdir. Ancak yine de Amazonlar, Grek mitolojisinin güçlü kahramanlarından bir olan Akhilleus tarafından mağlup edilmiştir (Altunya, 2011:19). Bu yenilgi kaçınılmaz bir yenilgidir. Çünkü bu bir Yunan destandır ve doğru mesajı verebilmesi için kadın savaşçının mağlup olması gerekir.

Diğer taraftan Akhilleus’la Penthesileia arasında kıran kırana geçen mücadelenin ardından ölen Penthesileia’nın miğferini çıkaran Akhilleus, onun güzelliği karşısında büyülenmiş ve cesedi uyuyan Artemis’e benzeyen Penthesileia’yı öldürdüğüne çok pişman olmuştur. Bunun üzerine Grek komutasında yer alan Thersites, Akhilleus yanına gelerek ona:

Bizi yok etmek isteyen, Amazonlar kraliçesinin ölüsüne karşı duyduğun bu hayranlıkla, kadın kalpli bir insan olduğunu ispat ediyorsun. Senin cesaretine ne oldu? Bilmiyor musun ki zafer, yiğitliğin meyvesidir; korkak bir kimsede kadınları okşamayı, yiğitlikten üstün tutar? (Can, t.y.:305).

Akhilleus Thersites’i orada öldürür.

Efsanede yer alan anlatımdaki ifadeler dikkat çekicidir. Grek toplumu, Amazonları garipsedikleri kadar onlara özenmiştir de. Kendi kadınlarına benzemeyen, erkek gibi savaşan bu kadınlara hayranlık duymuşlardır. Akhilleus’un ölü vücuda hayranlık duyması böyle yorumlanabilir. Bununla birlikte, her ne kadar yiğitçe savaşsa da neticede bir Grekliye göre bir kadındır. Bu durumu Thersites’in söyleminde yer alan “kimsede kadınları okşamayı, yiğitlikten üstün tutar” söyleminde görmek mümkün, kadın, Grekli için yalnızca okşamak içindir. Bununla birlikte “kadın kalpli” ifadesi de eğer içinde şefkat duyuyorsan bu da şefkat duygusunun kadınsı olduğu vurgulanmaktadır.

Bu mücadelenin sahnelendiği Antik Grek vazo üzerlerinde Penthesilea, yenik ve mağlup betimlenir. Hatta bu vazoların birinde Penthesilea onu öldürmemesi için Akhilleus'un eline sarılmış yalvarır gibi tasvir edilmiştir (Sağlam, 2007:12).

4.2.4. Bellerophon ve Amazon Mücadelesi

Bellerophon, canavar katillerinin en büyüklerinden biri olarak anlatılır. (Sobol, 1999:36). Efsanesi ise şöyledir. Bellerophon, bir kaza sonucu Bellerus isimli birini öldürmüş ve kendisine bir süre sonra Bellerophontes (Bello-phontes Bellerus'u öldüren demek) takma ismi verilmiştir. Ancak Bellerus'un kim olduğu bilinmez. Ancak birini öldürmesi ülkesinden kovulmasına sebep olmuştur. Bunun üzerine Tiryns kralı Proitos'un yanına sığınır. Proitos'un karısı Bellerophon'dan çok etkilenir ve ona birlikte olmak istediğini söyler ancak reddedilir. Bunun üzerine kraliçe, Bellerophon'a iftira atar. Kocasını Proitos ise Bellerophon'u kendi eliyle cezalandırmaktan çekinir ve onun eline bir mektup vererek kayınpederi olan Lykia kralının yanına yollar (Erhat, 2007:284). Proitos, mektupta Bellerophon'un kızına tecavüz ettiğini ve bu mektubu okur okumaz onu öldürmesini yazmıştır. Ancak Lykia kralı onu direk kendisi öldürmek istemez. Kral, Bellerophon'dan ülkesinin başına dert olan Khimaera'yı öldürmesini ister çünkü bu şekilde Bellerophon'dan kurtulacağını düşünür. Khimaera, aslanı başlı, keçi gövdeli ve yılan kuyruklu ve ağzından ateş saçan bir canavardır. Bellerophon Khimaera'yı öldürmeden önce kâhine danışır. Kâhin kendisine Kanatlı at Pegasus'u bulup eğitmesini öğütler. Kanatlı at Pegasus'u bazı anlatımlarda Athena vermiştir bazı anlatımlarda ise gerçek babası olan Poseidon tarafından Bellerophon'a verilmiştir. Sonuç olarak Bellerophon Pegasus'u eline geçirir ve üzerine biner kurşunlu mızraklarını Khimaera'nın boğazına sokmayı başarır ve öldürür. Lykia Kralı, Bellerophon'un yara bile almadan Khimaera'yı öldürmesinden sonra ondan Solymialıları yok etmesi ister ve verilen bu görevi de Bellerophon başarıyla yerine getirir (Graves, 2010:333).

Bunun üzerine kral, Bellerophon'dan Amazonları yok etmesini ister. Bellerophon Amazonları yenmenin zor olduğunu düşündüğünden, Amazonların yaşadıkları bölgenin üzerinde kanatlı at Pegasus'a binerek keşif yapar. Keşif sayesinde kaç kişi oldukları nerelere sakladıklarını öğrenir. Cephanelikler hazırlanmış, işçilerine çokça ok yaptırmıştır. Planını yapar, Pegasus üzerinde kendisi, yaralanmayacak kadar yüksekte olacaktır. Bir sabah Amazonların üzerine bu okları fırlatmaya başlar

Amazonlar karşılık verir ancak okları gökyüzüne yetiştiremezler. Günlere Amazonların üzerine ok fırlatır. Kamplarını yok etmek için kaya parçalarını fırlattır ve sonunda başarıya ulaşır. Amazonlar geriye, Thermedon'a doğru çekilir (Sobol, 1999:39).

4.3. Erotikleştirilen ve Pazara Sunulan Amazonlar

Amazon kadınları tarihsel süreç içerisinde yaşadığı dönemi etkilemekle kalmaz onlardan yüzyıllar sonra yaşayan Herodotos, Strabon, Diodoros gibi birçok düşünür ve tarihçiyi etkilerler. Günümüze değin etkisi devam etmiş, birçok sanatçı ve yazar onların anlatılagelen hikâyelerinden yeni hikâyeler çıkarmıştır.

Romalı şair Publius Vergilius Maro'nun *Aeneis* adlı eserindeki *Camilla* karakteri, Amazon kraliçesi Penthesilia'yla benzerlik göstermektedir. Eserde Roma İmparatorluğunun kuruluş süreci anlatılır. Eserin *Camilla* karakteri süvariler komuta eder, tıpkı Amazonlar gibi kargı, mızrak, savaş baltası kullanarak düşmanlarını öldürür (Sobol, 1999:10). İyi bir savaşçıdır, düşmanları onun karşısında geri çekilir. Bunun üzerine Tanrı Jupiter, "bir kadın tarafından alt edildiklerini, hemen kendilerine gelip savaşmalarını söyler" (Küçükaytekin, 2015:39). Bunun üzerine *Camilla*'ya tuzak kurar ve onu öldürürler. Eserde kadın tarafından alt edilme tanrı tarafından kabul edilmemektedir. Kadının güçlü oluşu, savaşı etkilemesi kabul edilmez görülmüştür. Bu açıdan düşünüldüğünde kadının konumu ne olursa olsun, iyi bir savaşçı da olsa, bir erkeği yenmesi kabul edilemez.

Bir başka eser ise Edmund Spencer'in 1550'lerde yazdığı *Periler Kraliçesi* adlı eseridir. Bu eserde Amazon kadını kahraman, güçlü, birden fazla erkeği yere devirecek şekilde anlatılmıştır (Gültepe, 2013:41).

1611 yılında Thomas Heywood, *Iron Age* adlı oyununda Penthesilea Akhilleus karşılaşmasını dramatize ederken, 1808 yılında Heinrich von Kleist aynı olayı farklı bakış açısıyla işlemiştir (Sobol, 1999:11).

Sonraki yıllarda Amazonlar, Broadway izleyicilerinin karşısına çıkmıştır. *The Warrior's Husband* 1921 yılında tek perdelik komedi olarak sergilenmiş, 1932 yılından itibaren ise Broadway'in açılışını yapmış 83 gösteri boyunca devam etmiştir. Devam eden süreçte ise oyun müzikal hale gelir ve ismi değişir. *By Jupiter!* olarak isimlendirilen oyun 427 kez gösterimden sonra 1943 yılında sona erer. 1960 yılında

müzikal bir komedi olan *Rape of the Belt* (*Kuşak Tecavüzü*) 9 kez sahnelenmiştir. Söz konusu oyunlarda Hippolyte'nin kuşağının ele geçirilmesi dramatize edilmiştir (Sobol, 1999:11).

Paris'te düzenlenen *Folies Bergeres* oyunlarında Amazonlar artık basit danslar sergileyen, yüksek topuklu sandaletler ve süslü miğferler giydirilmiş olarak karşımıza çıkar. 1939-1940 yıllarında New York Dünya Fuarı'nda Amazon kadınları tahta kılıçlar, karton miğferli ve tekrar eden müzik eşliğinde sahnede yerini alır. Dahası gösterinin başkarakteri Amazon Kraliçe lakabıyla gece eğlencelerinin striptiz şovlarında kendini gösterir. Ayrıca 19. yüzyıl striptiz şovlarından birisi *The Amazons parade of legs* (*Amazonların'ın resmi bacak geçidi*) isimli şovda özellikle bacağı ve uyluğu kalın olan kızlar seçilmiştir (Sobol, 1999:12). Amazon kadınları bu dönemde oldukça aşağı bir konumda gösterilir. Amazonlar, II. Dünya Savaşı sonralarında ise aksiyon, seks ve şiddetin konusu olarak kullanılırlar. İlerleyen zamanlarda basit yapımların (basit komedi, ikinci sınıf aksiyon filmlerinin) konusu olmaktan kurtulamazlar. Bu anlamda *Amazonlar* ve *Tarzan* karşı karşıya gelen tipler olur (Gültepe, 2013:42). Başka bir örnek de Don Taylor ve Grianna Segale'nin oynadığı *Love Slaves of the Amazons* (*Amazonların Aşk Köleleri*) gece yarısından sonra yayına giren Universal - International yapım şirketinin izlenme oranı yüksek olan bir yapımdır. (Sobol, 1999:12).Yayınladığı saate bakıldığında Amazonların yaşamlarının nasıl farklı algıladığını gösterir niteliktedir.

20. yüzyılda Ovar Bennet tarafından yazılan Amazon isimli kitapta ise Theseus ve Antiope'nin aşk macerası anlatılmıştır. Daha sonra başka bir metinde Amazonlar uzaylı olarak anlatılır ve var olan dünyaya aniden çıkarlar. Bu açıdan medeniyetin sınırları dışında kalan Antik Çağ'daki Amazonların istilalarını anımsatır. Takip eden dönemlerde bilim kurgu dergileri *Altın Amazonlar* ve *Mars'ın Zenci Amazonları* gibi isimler alır. 1950'lerde ise bilim kurgu dergilerinin yerini alan güldürü kitapları, dergiler, gazete ekleri ve aylık erkek macera dergileri gibi yayınlarda Amazonlar daha farklı betimlenmeye başlanır (Sobol, 1999:13). Dergi yazarları, Amazon kadınlarını Güney Amerika ormanlarına iri, saldırgan kadın toplulukları olarak yerleştirmişlerdir. Dahası 1958'de Amerika'da *Amazonların Aşk Kölesi: Güney Pasifikten Gerçek Bir Hikaye* başlığıyla erkek dergilerine kapak olmuştur (Sobol, 1999:13). Oldukça farklı bir yayın ise 8 Ocak 1970 tarihli Florida gazetesinde yayınlanan haberdır. "Erkekler İyi Ev Kadınları - Bir Gün İçin" başlıklı haberde, Bulgaristan'daki dağ kasabası

Amazonların kalesi olarak görülür ve yılda sadece bir kez erkekler kadınlara ait toplumsal cinsiyet rollerini -ev işlerini- yaparken kameramanlar ve turistler tarafından çekilir, fotoğraflanır. Kadınlar da, erkeklerin rutin işlerini -sohbet etmek, kart oyunları, kahvede zaman geçirmek gibi- bir günlüğüne yaparlar (Sobol, 1999:115).

Crazy Horse müzikalinde bedenlerinin yarı yerine kadar çıplak olan kürk başlıklı kadın askerlerin gösterisi Amazon kadınlarını anımsatır (Karacalar, 2010:36). Genel olarak baktığımızda Antik Çağ'ın savaşçı, avcı, güçlü kadınları oldukça basite indirgenmiştir. Tarihte güçlü kadınların olduğunu bilmek, ataerkil düzeni korkutmuştur. Kadınlar itibarsızlaştırılmıştır ve meta haline dönüştürülmüştür.

Bazı anlatılarda Amazonların kana susamış yamyamlar olduğundan bahsedilir. Bu bağlamda Rothery, bazı Yunan yazarlarının, Amazonların insan kafataslarından içki içtiklerinden bahsettiklerine değinir. Bu abartılı anlatıma 1948 yılında Ivor Bannet tarafından yazılmış olan *The Amazons (Amazonlar)* adlı romanda da rastlanır. Romanda Hippolyte kız kardeşini öldüren birini yakalar ve yer. Buna benzer bir durum Heinrich von Kleist tarafından kaleme alınan *Penthesilea* tragedyasında da yer alır. Tragedyada Amazon Kraliçesi Akhilleus'u öldürür ve cesedin üzerinden ellerinden ve ağzından siyah kan damlayarak anlatılır. Ayrıca Paul Frischauer, *Knaus Sittengeschichte der Welt'te* Amazonların, düşmanlarının kanını içen ve dahası düşmanlarının yüzülmüş kafatası derilerini mendil olarak kullanan sakallı devlerin eşleri olduğunu öne sürer (Sobol, 1999:90).

SONUÇ

Tarihsel süreç içerisinde, kadının kimi zaman geri planda kimi zaman ön planda olması durumu mekânsal bakımdan ve tarihsel süreç içerisinde değişiklik gösterse de birçok toplumda ezilen, aşağı görülen ve hor görülen genellikle kadın olmuştur. Değişen, gelişen teknolojiyle birlikte kadının toplum içerisindeki konumu sorgulanmaya başlanmış ve kadının neden dışlandığı üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bu araştırmalara göre kadının ikinci sınıf olmasının sebebi doğuştan gelen biyolojik özellikler değil toplumsal yapı içerisinde toplumun belirlediği kurallar çerçevesinde biçilen rollerdir. Daha küçük yaşlardan itibaren öğrenilen/öğretilen toplumsal cinsiyet rolleri, yalnızca kadına değil erkeğe de yüklenmektedir. Ancak kadına verilen cinsiyet rolleri evlenmesi, çocuk doğurması, yemek yapması, çocuk ve hasta bakımı gibi rutin ev içi işlerdir. Daha çok ev içi alanda çalışan kadın böylelikle kamusal alandan dışlanmaktadır. Cinsiyet rolleri erkek egemen güç tarafından şekillendirilir. Patriyarka adı verilen bu egemen güç tarafından kadına biçilen roller, kadını ikinci sınıf yapan roller olmuştur. Bu noktada kadının ikinci sınıf olmasının nedenini sorgulayan aynı zamanda çözüm yolları arayan feminist akım özellikle 1970'lerden itibaren hayatımıza girer. Feminizm kadının öteki olmasının nedeni sorgularken, tarihte kadının konumu, hangi aşamalardan geçerek ikinci sınıf olduğu sorularına cevap arar. Bu bağlamda kadın tarihine yönelik bulgular yakın tarihle sınırlı tutulurken, arkeolojik bulgularla birlikte etnolojik, mitolojik ve antropolojik araştırmalar değerlendirildiğinde, Prehistorik (tarih öncesi) dönem kadınlarının sosyal yaşamına ilişkin bilgiler elde edilir. Bu bilgiler neticesinde, tarih öncesinde var olduğu düşünülen anaerkil kültürde, kadının verimlilik, bereket, bolluk ve doğurganlık sembolü olarak görülen tasvirlerine rastlanır. Betimlemelerde geniş kalçalı, dolgun göğüslü, ayakta veya oturarak, hayvanlarla birlikte, çocuk emzirirken, çocuk doğururken ayrıca farklı yaş gruplarında kadınlar olarak tasvir edilirler.

Kadın heykelciklerinin dini nitelik taşıyan odalar içerisinde bulunmuş olması, bu heykelciklerin ana tanrıça olmasını, yani kadının üstün olarak görüldüğü ihtimalini güçlendirir. Ayrıca, neredeyse tüm dünyada ve farklı merkezlerde bulunan Venüs adı verilen ana tanrıça tasvirleri evrensel bir kültürel bütünlüğe işaret etmektedir. Ana tanrıça betimlerine Anadolu Geç Hitit, Frig, Urartu gibi birçok uygarlıklarda da rastlanmaktadır. Dolayısıyla bu tasvirler, söz konusu dönemlerde Anadolu'da kadının üstün niteliklere sahip olarak görüldüğünü kanıtlayan belgelerdir. Çünkü insan ürünü olan bu betimlerde, eski çağ insanının kendine ve yaşama bakış açısını yansıtmaması kaçınılmazdır. Aynı zamanda bu eserler o dönemlerde insanların kültürü hakkında da bilgi verir. Kültürel ürünler bize, insanın nasıl düşündüğü, nasıl algıladığı, kendisini ve çevresini nasıl tanımladığı hakkında bilgi veren araçlardır (Çevik, 2016:334). Öyleyse tarih öncesinde Anadolu'da kadının önemli görüldüğünü söyleyebiliriz.

Neolitik dönem öncesi kadının toplumsal statüsü ayrıcalıklı iken tarımın hayata girmesi bununla birlikte yerleşik hayata geçilmesi, yaşam biçimini farklılaştırmış dolayısıyla kadının konumu da değişmiştir. Farklılaşan yaşam MÖ 1. yıldan itibaren alet endüstrisindeki gelişmeler, üretimin daha da artmasını sağlamıştır. Devam eden süreçte gelişen ve değişen toplumsal yapılar, yeni yerler elde etme isteği, savaşların hayata girmesi gibi etkenler sonucu erkek egemen gücü ortaya çıkarır. Bu süreçle birlikte kadının konumu değişmiştir. Patriyarka, kadını kısıtlamaya başlamıştır. Teknolojik gelişmelerle birlikte örneğin sabanın kullanılmaya başlanması kadının tarımdaki faaliyetini geriye itmiştir. Aynı zamanda yeni yerler elde etme isteği savaşlara yol açmıştır. Savaşmak için nüfusa ihtiyaç vardır. Kadının doğurgan özelliğe sahip olması evde çocuk doğurmasına, bakmasına büyütmesine yol açmıştır. Böylelikle kadın sadece üreme amaçlı kullanılan nesneler haline dönüşmektedir.

Erken Hitit Dönemi veya Asur Ticaret Kolonileri olarak adlandırılan MÖ 2000-1750 tarihlerinde yaşanan koloni hareketleri nedeniyle Anadolu topraklarındaki ticaret oldukça gelişmiştir. Anadolu ve Asur arasındaki ticaret ağı sayesinde birçok yazılı belge günümüze kadar gelmiştir. Söz konusu metinlerde Anadolu kadını, ticari hayatta alıcı ve satıcı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında imza yetkisinin bulunması ve kendi adına dava açabilmesi bu dönem kadının iş kadını olarak toplumda yer edindiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra tabletler ışığında Erken Hitit döneminde, kraliçelerinin idari yetkilerinin bulunduğunu ve bunu oldukça etkin kullandıklarını görmekteyiz. Böylece kraliçeler hukuki kararlar alabilen, yönetimde

söz sahibi bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemin boşanma metinlerinde kadın ve erkeğe eşit haklar verildiği görülür. Bununla birlikte edinilen malların eşit şekilde paylaşılması kadının, çocuğun velayetini alabilmesi ve kadına nafaka ödenmesi, kadının hukuki haklarının olduğunu gösterir. Ayrıca metinlerde yer alan ikinci bir eş alamaz ifadesi toplumda kadının nesne olarak görülmediğinin açık ifadesidir. Erken Hitit döneminde kadına verilen değer günümüz bakış açısından dahi ileri bir seviyedir. Konuyla ilgili metinler düşünüldüğünde Anadolu toplumunun Erken Hitit döneminde matriarkal bir aile yapısına sahip olduğunu kanıtlamaktadır (Kınal, 1956:360).

Hitit dönemi kanun maddeleri patriyarkal izler taşır. Bu dönemde kadının toplumsal statüsü Erken Hitit Çağı kadınına göre geri planda kalır. Ancak Ön Asya'nın diğer toplumları ve Yunan kadının toplumsal statüsü düşünüldüğünde Hitit döneminde kadına daha çok önem verildiği kabul edilir. Hitit kanunlarında kadına boşanma hakkı, oğlunu evlatlıktan çıkarma, dul kalan kadının kocasının mirasından pay alma gibi haklarının olduğu görülür. Öte yandan Hititlerde görülen iç güveylik ve kadınların farklı meslek gruplarında yer almaları, Anadolu'nun devam eden süreçte matriarkal yapının izlerini yok etmediğini gösterir (Kınal,1956:360). Hitit döneminde toplumsal yapının değişmesine Hint-Avrupa kavimlerinin istilasının sebep olduğu söylenebilir. Anadolu topraklarının verimli arazilere sahip olması ve kıtalar arası geçiş güzergâhı üzerinde yer alması, Anadolu'nun sürekli istila edilmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla birçok topluluğun yerleştiği veya geçtiği yol üzerinde olan bu topraklarda kültür değişikliğin yaşanılması kaçınılmazdır. Hitit döneminde kadın, bir önceki dönem kadınına kıyasla geri plandadır. Ancak yaşanan dönem koşulları düşünüldüğünde Hitit kadını geriye itilmiş bir kadın değildir. Özellikle Hititler'in "Tavananna" adı verdiği kraliçelerin yönetimde söz sahibi olması ve krala eşit konumda yer alması, kadının etkin rollerde olduğunu göstermektedir.

Antik Yunan kadınlarının toplumsal hayattaki rollerini ise edebi eserler olan destanlar, şiirler ve tiyatrolar sayesinde öğreniriz. Bu anlamda edebi eserler, Yunan toplumsal hayatı hakkında bilgi veren kaynaklardır. Ayrıca eserlerin toplumsal cinsiyet rollerini öğreten araçlar da olduğunu söyleyebiliriz. Grek toplumuna ait edebi metinlerin dilinde, patriyarkal izler yoğun olarak görülür. Grek toplumunda kadın, Anadolu kadına kıyasla oldukça dışlanmış hatta yok sayılmıştır. Örneğin, Sophokles'in *Elektra* ve *Antigone* adlı tiyatro eserlerinde de kızların eve kapanması

yani dışarı çıkmaması diyaloglar arasında geçer. Böylelikle gerçek hayatta kadına verilen rollerde kadından beklenen evinde kalmasıdır. Onlar için en uygun yer evleridir hatta çalışmada belirtildiği üzere evlerinde dahi kadınlar için ayrılmış gyneiokon adı verilen bölümler bulunmaktadır. Yunan toplumunda kadının dışarı çıkması, şenlikler hariç, uygun görülmemektedir. Ayrıca Yunanlı kadınlar siyasi haklardan yoksundur. Mecliste yer alma, söz sahibi olma gibi hakları bulunmamaktadır. Mülk sahibi olamazlar, hukuki davaları tek başlarına yürütemezler. Öyle ki kadın doğduğu günden itibaren ya babasının ya kocasının ya da en yakın erkek akrabasının veraseti altındadır. Ancak onlardan biri olduğu zaman temsil edilme hakkı bulunmaktadır. Bu durum Anadolu kadınıyla kıyaslandığında, Anadolu kadınının özgür ve bağımsız olduğunu söylenebilir.

Hitit kadınları dışında, Anadolu'nun özgür kadınları Amazonlardır. Hatta onlar yalnızca Anadolu'nun değil tarihin özgür kadınlarıdır. Amazon kadınları Anadolu'da yaşamış, şehirler kurmuş, kahramanlıklarıyla sözlü, yazılı metinlerde ve vazo, heykel, kabartma gibi sanat eserlerinde yer alarak günümüze kadar isimlerini duyurmuşlardır. Amazon kadınları hakkında bilgi veren kaynakların, Antik Yunan sanatçılarına ve yazarlarına ait olması dikkat çekicidir. Yunan toplumu, oldukça sıkı bir Patriyarkal toplum düzenine sahiptir. Oysa Amazon kadınlarının Antik Yunan kültüründeki kadından farklı bir yaşam tarzı vardır. Bu kadınlar savaşçı ve avcı kimlikleriyle ön plandadır. Amazon kadınlarının savaşçı, avcı kimliği, kadının düzen bozucu yönü olarak gösterilmiştir. Dahası Grek patriyarkası gözünde Amazonlar, kadının yozlaşmış biçimi ve Antik Yunan'da eve hapsolmuş, pasif kadının karşıtı olarak görülür. Bu yüzden kanun ve düzen bozucu barbarlar olarak anlatılmıştır (Karacalar, 2010:54). Patriyarka bir dönem kadınların erkeklerden üstün, şehirler kurmuş ve geniş topraklara hükmetmiş olmalarını kabul etmez. Onlardan ya bahsedilmez ya sansürlenir ya da barbar olarak anlatılır. Grek yazarları, düşünürleri anlatılan bu hikâyelerini “derler”, “söylerler” gibi ifadelerle bitirirler. Dolayısıyla Amazonlarla ilgili anlatılan tüm olaylar, yaşadıkları yerler bir karmaşa, gibi gelir. Bu karmaşa onların günümüze efsanevi bir kimlik olarak gelmesine neden olur. Patriyarka güçlü kendi ayakları üzerinde durabilen kadını yok etmek, tarihten silmek ister.

Amazon isminin “memesiz” anlamına geldiği en çok kabul edilen yorumdur. Bu açıdan bakıldığında meme bir kadının sembol organıdır. Bundan dolayı kadının kendi yaratılışına karşı çıkması, sembol organını yok etmesi eril güce ulaşma,

başkaldırı olarak yorumlanabilir. Amazonların baskı ve denetime maruz kalmaları da -patriyarka- karşı olmaları da onları görünmez kılan başka bir sebeptir. Öte yandan Grek söylencelerinde yer alan savaşçı tanrıçalar bulunmaktadır. Atina'nın tanrıçası Athena, savaşçı kimliğiyle de bilinir ancak Greklerin onu kabul etmesi, Grek toplumunun emrinde olmasından kaynaklanır. Bu anlamda verilen mesaj, toplumun hizmetinde erkeklerin kurallarına uyduğu sürece, savaşçı kadın temasına olumlu bakılacağıdır. Bununla birlikte Athena, tanrı Zeus'un kafasından doğmuştur. Bu söylem, doğurgan, bereketli ana tanrıçaya karşı, bir erkek de doğurabilir düşüncesini ortaya çıkarmanın ve böylelikle kadını küçümsemenin, değersizleştirmenin başka bir yönünü vurgular (Karacalar, 2010:62). Antik Yunan'da kadının sürekli aşağıladığı birçok metin üzerinde vurgulanmaktadır. Yine Grek mitolojisinde Amazonlar, güçlü savaşçı kimlikleriyle ve "erkek gibi", "erkeğe eş değer" ifadeleriyle anlatılır. Grek kahramanları mücadelelerde hep galip gelirler. Burada eşit olmayan bir güç dikkat çekicidir. Bellerophon, Amazonlarla savaşırken kanatlı at Pegasus'a biner, Herakles ona yenilmezlik veren Nemea Aslanı'nın postunu giyer, Akhilleus ise sadece topuklarından yara alabilen bir kahramandır. Bu kahramanlar Amazonlarla mücadele ederek onları yenerler. Böylelikle hem ulusun vicdanını rahatlatırlar hem de Grek toplumuna içerden ve dışardan gelecek bu türden tehlikelerin engelleneceği mesajı verilir. Ayrıca Grek halkı, toplum düzenine uymaya davet edilir. Öte yandan Akhilleus, Herakles, Theseus ve Bellerophon zaten güçlü savaşçı kişilerdir. Bu savaşçıların kahramanlıklarını tescil etmek istercesine Amazon ülkesine giderek onları mağlup etmiş olmaları, patriyarkanın gücünü vurgular. Ayrıca Theseus'un Antiope'ye ve Akhilleus'un Penthesileia'ya duyduğu aşk onların bu kadınlarla soylarını devam ettirme arzusunun, gizli bir hayranlığın ifadesi gibi durmaktadır. Gizli hayranlık sadece bu kadar değildir, Grekler, Amazonlarla karşılaşmadan önce sadece atlı araba kullanmayı bilmektedir. Amazon kadınları, at üstüne binerek savaşmalarıyla dikkatlerini çekmiştir. Bu kadınlardan yeni savaş taktikleri öğrenmişlerdir.

Amazon kadınları sanatsal açıdan her zaman savaşçı yönleriyle vurgulanır. Oysaki normal hayatlara sahip kadınlar olarak düşünebilirdi. Peki savaşmadığı veya ava çıkmadığı zaman ne yapıyorlar bu kadınlar? Birçok antik yazarın anlatımından bildiğimiz, Amazonlar hep savaş meydanlarında anlatılmış ve betimlenmiştir. Onların başka bir yaşamı yoktur. Onlar hakkında bize aktarılanlardan, yaşamları boyunca at sırtında, tarım yapmayan, avcılık ve savaşçılıkla geçimini sürdüren kadınlar ulusu

anlaşılır. Aslında patriyarka ideal kadın nasıl olmalıdır sorusunu cevaplamaya çalışılmıştır. Bu açıdan bir yün eğirme aleti olan Epinetron üzerinde betimlenen kadınlar dikkat çekicidir. Çan biçimli olan aletin bir yüzünde günlük işlerle uğraşan Grek kadınları, diğer yüzünde ise asık suratlı savaşçı Amazon kadın betimlenmiştir. Bu alet üzerindeki betimleme, ideal kadının nasıl olması gerektiğine yapılan vurgudur.

Amazonların erkeksiz yaşamaları ve Antik Çağ Yunan kadınlarının toplum içerisindeki konumu düşünüldüğünde erkeksiz yaşayan, evliliğe karşı olan kadın kabul edilemez görülür. Dolayısıyla Amazon kadınları barbardır. Bu tarz anlatımlar yalnızca mitoslarda değil daha sonra çekilen filmlere de konu olmuştur. Bu açıdan Grek toplumunun kadına bakış açısı patriyarkanın söylemlerinin aynısını oluşturur. Antik Çağ'daki patriyarkal anlatımlar, Amazonların günümüzde de farklı algılanmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla 17. ve 20. yüzyıl görsel sanatında Amazonlar, erotikleştirilerek pazara sunulur veya mitsel söylem olarak görülür (Karacalar, 2010:14). Bu noktada Amazonların var olması, erkek egemen topluma karşı kadın tarihinin benimsenmesi açısından önemlidir.

Amazon kadınlarının varlığını kabul etmek, tarihte böyle güçlü kadınlar var diyebilmek önemlidir. Onları kadın tarihine kazandırmak, geleneksel tarihte kadının ezilen olmadığını göstermemiz için önemlidir. Bu kadınlar “kadın başlarına” savaşmış, fetihler yapmış, avcı olmuş yani erkeğin görevinin üstesinden “elinin hamuruyla” başarıyla gelmiştir. Bu noktada kadınlar geleceğin yaratılmasının aracıdır. Bir zamanlar Hz. İsa'nın şu sözlerinde olduğu gibi:

Şarkitleri İsa'ya dediler

Sonumuz nasıl olacak söyle bize?

İsa dedi:

Sonu aradığımıza göre

Başlangıcın perdesini mi açtınız...(Candan, 2009:16).

Amazon kadınları farklı kadınsı kimlikleriyle yalnızca geçmişte değil günümüzde de erkek egemen sisteme karşı bir simge haline gelmiştir. Grekler sayesinde tanıdığımız bu kadınlar, artık birer efsane olmaktan çıkmış tüm dünyada anaerki unsurların birer simgesi haline gelmiştir. Özetle tarihte veya günümüzde, güçlü kendi haklarının bilincinde olan her kadın için Amazon kadını diyebiliriz.

Amazonlar, kadınlara verilen görev ve sorumluluklarının tam tersi rollere sahiptir. Bu noktada eğer bu kadınlar efsaneyse bu efsaneyi oluşturan kişilerin kadınlara iletmek istediğı bir şeyler vardır. Buna göre ideal kadın ev işleri yapar, ideal olmayan kadın, barbar olan bu kadınlardır o yüzden erkek öldüren lakabı vardır (öldürmek şiddet içeriklidir). Kadın savaşçı olmaz çünkü fiziksel özellikleri onların savaşçı olmasını engeller. Örneğin “Memen varsa ok ve yay kullanamazsın” denilir. Ancak Amazon kadınları buna karşı çıkarak memelerini yok ederler ve çok iyi savaşçı olmuşlardır. Savaşçı olduklarında ise erkek gibi anlatılırlar, kadınlık yoktur.

Kadınlar istedikleri zaman güçlü olabilir, kendilerine verilen rollerin aksine güç kuvvet gerektiren avcılık savaşçılık gibi işler de yapabilirler. Amazonlar hem çok iyi savaşçı hem de anne olmuşlardır, kendileri gibi bilgili kız çocukları yetiştirmişlerdir. Amazon kadınları ile günümüz bağdaştırıldığında çıkan sonuç, kendileri gibi yetiştirebilecekleri haklarını bilen (savaşçı), evliliğe karşı (köle olmayan), kendi ayakları üzerinde durabilen (avcı), kız çocuklarının olmasını ister. Amazonlar haklarını bilen, kendi ayakları üzerinde durabilen, boyun eğmeyen, hakları ve özgürlüğü için mücadele eden kadınlardır.

Limitli bir yaşam sunulan kadınlar olmamak için.

KAYNAKLAR

- Akalın, A.G. (2003). Eski Çağda Grek Kadının Toplumsal Yaşantısı. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c.21, S33. ss.17-47.
- Akkaya Kia, R.(2015). Atina'daki Demokrasiden Orta Çağ'a Kadının Dünyası ve Kadın Filozoflar. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. LXXIII, Sayı:1, ss.7-20.
- Akurgal, E. (1988). *Anadolu Uygarlıkları*. Net Turistik Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Albayrak, İ. (2000). Asur Ticaret Kolonileri Döneminde Asurlu Tüccarlar ile Yerli Halk arasındaki İlişkiler. *III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri* (06-07 Nisan 2000) 2000a, s.36.
- Altunya, H. (2006). Modern Samsun Efsanevi(Mitolojik) Geçmişi, Geçmişten Geleceğe Samsun Sempozyumu 1.Kitap. *Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Eğitim Hizmetleri Daire Başkanlığı*, Samsun, ss.601-608
- Altunya, H. (2011). Mitos ile Tarihsel Gerçeklik Arasında Savaşçı Kadın İmgesi: Amazon Kadınları. *I.Uluslararası Karadeniz Kültür Kongresi*, 06-09 Ekim, Sinop.
- Arıttürk, M. H. (2017). Platon'un Toplum İdeali İçerisinde Kadının Yeri. *Düşünme Dergisi*, sayı 10, s.28-38.
- Aristophanes (2000). *Lysistrata (Kadınların Savaşı)*. Erhat, A., Eyuboğlu, S. (Çev.), *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, 1.Baskı, İstanbul.
- Ataman, M. (2009). Feminizm: Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar Demeti. *Alternatif Politika*, cilt 1, Nisan, sayı 1, ss.1-41.
- Atan, M. (2015). Radikal Feminizm: "Kişisel Olan Politikadır" Söyleminde Aile. *The Journal Of Europa- Middle East Social Science Studies*, Volume:1, issue:2, pp:1-21.
- Baskıcı, M. (1998). Evcilleştirme Tarihine Kısa Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C.53, ss.1-4.
- Bayladı, D. (2012). *Tanrıların Öyküsü*. Say Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Berktaş, F. (1999). Kendine Ait Bir Tarih, Tarih ve Toplum, Mart 1999, Sayı 183, ss.47.

- Berktaş, F. (2012). *Tarihin Cinsiyeti*. Metis yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- Bonnard, A. (2004). *Antik Yunan Uygarlığı*. Kerem Kurtgözü (Çev.), Evrensel Basım Yayın, Cilt I, İstanbul.
- Boyacı, N. (2014). Platon'da Kadın Sorunu Üzerine Bir Tartışma. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:18, Güz, ss.205
- Cengiz, T. (2014). *Hitit Çağı'nda Anadolu'da Anaerkil İzler*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Eskiçağ Tarih) Anabilim dalı, Ankara.
- Connell, R.W. (1998). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar İlişkileri. Soydemir, C. (Çev.), İstanbul.
- Çakır, S. (2010). *Osmanlı Kadın Hareketi*. Metis Yayınları, İstanbul.
- Çevik, N. (2016). Sanat Felsefesinde Kültürel Bir Metafor Olarak Kadın İmgesinin Çağdaş Seramik Sanatına Yansımaları. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, Cilt 6, Sayı 13, ss.33-342.
- Çevik, Ö. (2012). Urartu'da Kadınlar, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İsmail Fazlıoğlu Anı Kitabı*, Bizim Büro Basım Evi, Edirne.
- Çoban, H. (2013). Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası ve Anadolu Uygarlıklarına Etkisi. *Cappadocia: Journal of History and Social Sciences*. Volume 1., ss.28-35.
- Darga, M. (2015). *Anadolu'da Kadın*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Demir, M.; (1998). *İkinci Dünya Savaşı Sonrası Fransız Romanında Egzotizm*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss. 3-10.
- Demir, Z. (1996). *Modern ve Post Modern Feminist Akımlar*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kırıkkale.
- Demiralp, D. (2008). Eski Yunan Kültüründe Kadının Yeri, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. (1-10)
- Demiralp, D. (2012). Eski Yunan'ın Çilekeş Kadınları Antik Yunan Tregedyalarının Gizli Kahramanları. Osmangazi Üniversitesi, *I. Kadın Araştırmaları Sempozyumu Bildiri Metni*.
- Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açıdan İncelenmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, cilt. 44, Sayı 511, ss 12-27.
- Demren, Ç. (2003). Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri, Toplumsal Cinsiyet. Sağlık ve Kadın içinde s.33-44, (Ed.: Ayşe Akın), Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, *Hacettepe Üniversitesi Yayınları*, 2003.

- Dikici, E. (2016). Feminizmin Üç Ana Akımı: Liberal, Marxist ve Radikal Feminizm Teorileri. *International Journal Of Social Science*, Sayı:43, ss:523-532.
- Donovan, J. (2014). *Feminist Teori*. Aksu, B., Ağduk, G., ve Sayılan, F. (Çev.), İletişim yayınları, İstanbul.
- Dökmen, Z. (2015). *Toplumsal Cinsiyet*. Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Duby, G. ve Perrot ,M. (2005). Kadınların Tarihini Yazmak. *Kadınların Tarihi I: Ana Tanrıçalardan Hristiyan Azizelere*. Duby, G. ve Perrot, M.(Ed.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, ss.9-20
- Durmuş, A. (2014). *Eski Doğu Eski Batı Topluluklarında Karşılaştırmalı Kadın Profili (Mezopotmaya, Anadolu ve Yunanistan)*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Denizli.
- Eliade, M. (2001). *Mitlerin Özellikleri*. Rifat, S., (Çev.), Om Yayınevi, İstanbul.
- Engels, F. (2003). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. Seçme Yapıtlar, Eriş Yayınları.
- Eraslan, Ş. (2014a). Antik Dönem Sanatında Amazon Kraliçeleri. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Sayı:147, ss:67-78.
- Eraslan, Ş. (2014b). Haleplibahçe Amazon Kraliçeleri Mozaïği: Antioch, Saphhoris, Ouled Agla ve Apamea'nın Mozaikleriyle İkonografik İlişkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:7, Sayı:34, ss:456-465.
- Erbil, P. (2015). *Kibele'den Pandora'ya Kadının Tarihsel Yenilgisi*. Arkadaş Yayınevi, 4.Baskı, Ankara.
- Erhat, E. (2015). *Mitoloji Sözlüğü*. Remzi Kitabevi, 23. Baskı, İstanbul.
- Ersoy, E. (2013). Ana Tanrıça Kültü, Anadolu Aydınlanma Vakfı. ss.1-10. http://www.anadoluyaydinlanma.org/yazilar/ana_tanrica_kultu.pdf. (12.03.2018).
- Ertaylan, A. (2011). Ataerkil Sistemi Yeniden Üreten Medya Analizlerine Eleştirel Bir Bakış, *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, Özel sayı, Cilt 1, ss.680-690.
- Georgoudi, S. (2005). Bir Anaerkillik Miti Yaratmak. *Kadınların Tarihi I: Ana Tanrıçalardan Hristiyan Azizelere*, Duby, G. ve Perrot, M.(Ed.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, ss:445-457
- Gezgin, İ.(2013). Antik Çağın Ötekisi: Kadın. *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, ss32-86.
- Gögebakan, Y. (2011). Anadolu'da Ana Tanrıça Kültü Olarak Kadın, *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, Özel sayı, Cilt 1, ss.501-514.
- Gülensoy, Y. (2014). Atik Çağ Anadolu Yazarlarından “Starabon” ve “Geographika” Adlı Eseri Üzerine. *Kültür Evreni*, sayı 19, Mart, ss.7-16.

- Graves, R.(2010). Yunan Mitleri Tanrılar, Kahramanlar, Söylenceler. Akpur, U.(Çev.), Say Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Gültepe, N.(2013). *Türk Kadın Tarihine Giriş- Amazonlardan Bacıyan-ı Rum'a*. Ötüken Yayınevi, İstanbul.
- Güneş, F.(2017). Feminist Kuramda Ataerki Tartışmaları Üzerine Eleştirel Bir İnceleme. Fırat Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt:27, sayı:2, ss:245-256.
- Güven, S.(2001). Kıbrıs'ta Artemis. *Olba IV*. Mersin, ss.226-232.
- Güvenç, B. (1979). *İnsan ve Kültür*. Remzi Kitabevi, 3. Baskı, Ankara.
- Güzel, B.(2015). Lysistrata : Kadının Antik Yunan Toplumundaki Yeri. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 10/10 Summer, pp. 505-522.
- Hartmann, H. (1992). *Kadının Görünmeyen Emeği*. Acar- Savran, G.Tura Demiryontan, N., Yordam Kitap, 2. Baskı, İstanbul.
- Herodotos (2002). *Herodot Tarihi*. Ökmen, M.(Çev.), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Heywood, A. (2013). *Siyasi İdeolojiler*, Adres Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- Hodder, L., Hutson, S.(2003). *Geçmiş Okumak-Arkeolojiyi Yorumlamada Güncel Yaklaşımlar*. Toprak, B. ve Rona, E. (Çev.), Desen Ofset A.Ş., İstanbul.
- Homer (2004). *İlyada*. Erhat, A., Kadir, A. (Çev.), Can Yayınları, İstanbul.
- Işık, A.(2008). Karadeniz Bölgesinde Eskiçağ Halkları, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:16, ss:177-183.
- İndirkaş, Z.(2006). Çağlar Boyu Ana Tanrıça İnancı ve Türk Resmine Yansımaları. *Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları*.
- Kabaağaçlı, C.Ş.(2013). *Anadolu Efsaneleri*. Bilgi Yayınevi, 14. Basım, Ankara.
- Karacalar, A.(2010). *Amazonlar ve Anaerkin Çılgılığı*. İnkılap Yayınevleri, İstanbul.
- Karadoğan Doruk, E. (2005). Toplumsal Cinsiyet İdeolojisi'nin Türk Kadınlarının Siyasal ve Toplumsal Yaşamına Etkisi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. sayı 21, ss.161-167.
- Karapehlivan Şenel, F.(2012). Tarihsel ve Toplumsal Süreçte Kadın. *Toplum ve Hekim*, Temmuz- Ağustos, Cilt 27,Sayı 4.
- Karasu, C.(2006). Çivi Yazılı Belgelere Göre Eski Anadolu Kadını Hakkında Bazı Gözlemler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 15 Sayı 3, s.48.

- Kılıç, Y, Duymuş, H.(2007). Hititlerde Kadın ve Siyaset, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt:26, Sayı.42, ss:85-99.
- Kılıç, Y.(2005). Eski Mezopotamya ve Anadolu Toplumlarında Kadının Sosyal Durumu. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:9, ss:31-41.
- Kılıç, Y. (2013). Hitit Öncesi Anadolu Toplumlarında Kadının Siyasi ve Sosyal Statüsü. *Aktüel arkeoloji*, Mart- Nisan sayı 32, ss 58-69.
- Kınal, F.(1956). Eski Anadolu’da Kadının Mevkii. *Belleten*, Temmuz, Cilt:XX, sayı:79, s:355.
- Kıyar, N.(2012). Kybele’nin Sanat Nesnesi Olarak Kullanımı. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, Cilt 2 , no: 6, ss. 355-371.
- Kimball, J., D.(2013). *Savaşçı Kadınlar: Amazonlar*. Çağdaş, M. (Çev.), İleri Yayınları, İstanbul.
- Kocabaş Atılgan, D.(2013). Antik Yunan’da Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Temsili. *Yedi Sanat Tasarım ve Bilim Dergisi*, Sayı 10, ss.15-27.
- Kolay, H. (2015). Kadın Hareketlerinin Süreçleri, Talepleri ve Kazanımları. *Elektrik Mühendisleri Kadın Bülteni*, Nisan Sayı 3, ss. 5-11.
- Ksenophon (2014). *Anabasis Onbinlerin Dönüşü*. Ceviz, S. (Çev.), Parola yayınları, İstanbul, 1.Baskı.
- Kuzuoğlu, R. (2007). ASUR Ticaret Kolonileri Çağı’nda Anadolu Kraliçeleri. *Belleten*, Türk Tarih Kurumu, Cilt LXXI, Sayı 262, ss.795-809.
- Leduc, C. (2005). Antik Yunanistan’da Evlilik. *Kadınların Tarihi I: Ana Tanrıçalardan Hristiyan Azizelere*, Duby, G. ve Perrot, M.(Ed.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, ss:247-300
- Lissarraque, F. (2005). Kadın Figürleri. *Kadınların Tarihi I: Ana Tanrıçalardan Hristiyan Azizelere*, Duby, G. ve Perrot, M.(Ed.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, ss:151-241
- Mandacı, E. (2015). Asur Ticaret Kolonileri Çağı’nda Aile Hukukunda Kadın (MÖ 1950-1750), *International Journal Of History*, Volume 7, issue 1, pp.81-84, March 2015.
- Metin, H. (2009). Antik Çağda Amazonlar Söylencesi ve Attika Seramikleri Üzerindeki Betimlemeleri. *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, Sayı:9, ss:61-72.
- Millett,K.(2011). *Cinsel Politika*. Selvi S.(Çev.), Payel Yayınevi, 3. Basım, İstanbul.
- Michel, A. (1993). *Feminizm*. Tekeli, Ş. (Çev.), İletişim Yayınları, 1. Basım, İstanbul.
- Mill, J.S. (2017). *Kadınların Köleleştirilmesi*. Özcan, A.(Çev.), Bilge Kültür Sanat,1.Basım, İstanbul.

- Oral, E. (2014). Anadolu’da Ana Tanrıça Kültü. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 8,ss. 154-164.
- Öncel, H.(2013). *Arap Edebiyatı’nda Feminizm*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Erzurum.
- Öz, E. (2008). Kültepe Tabletleri Işığında M.Ö. II. Binde Kadının İş Hayatındaki Yeri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:25, ss:47-57.
- Özcan,F. (2015). Grek Mitolojisi ve Sanatında Kadına İlişkin Davranış Modellerinin Yansıtılışı. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 35, ss. 75-100.
- Özgenel, L. (2001). Kıbrıs’ta Artemis. *Olba IV*, Mersin, ss.226-232
- Özgüç, N.(1998). *Kadınların Coğrafyası*. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Özmen, S. (2016). Anadolu’da Ana Tanrıça Kybele Kültü. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi HUMANITAS*, Cilt:4, Sayı:7, ss: 381-397.
- Payam, A. (2014). *Eski Çağ Yunan Literatüründe Kadın: Heradotos Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Denizli.
- Roller, L. E.(2004). *Ana Tanrıçanın İzinde*. Homer Kitabevi, İstanbul.
- Sağlam, N.(2007). Antik Dünyanın Savaşçı Kadınları: Amazonlar. *Aktüel Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, ss:8-15.
- Sarikaya, S. (2013). Arrianus’un İskender’den Sonraki Olaylar-Hitoria Seccessorum Alexandri Adli Eseri. *Cedrus*, Volume I,ss.329-345.
- Savcı, İ.(1999). Toplumsal Cinsiyet ve Teknoloji, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C.54, Sayı 1, ss.123-142.
- Sevim, A.(2005). *Feminizm*. İnsan yayınları, İstanbul.
- Sevin, V.(2001). *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Sobol, D., J.(1999). Yunan Mitolojisinde Amazonlar. Yumrukçağlar, B. (Çev.), Öteki Yayınevi, 1. Baskı, Ankara.
- Sowerby, R.(2012). *Yunan Kültür Tarihi*. Hoşafçı, Ö.U. (Çev.), İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Stone, M. (2000). *Tanrılar Kadınken*, Şarman, N. (Çev.), Payel Yayınevi, İstanbul,1. Basım.
- Strabon, (2000). *Antik Anadolu Coğrafyası*, Pekman, A.(Çev.), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 4. Basım

- Şahin, E. (2009). *Leyla Erbil'in Eserlerine Feminist Yaklaşım*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyat Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Şenel, A.(1995). *Siyasal Düşünceler Tarihi*. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Şengül, B.,M. (2015). *Türk Romanında Feminizm (Kadın Romancılar,1960-80)*. Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Van.
- Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi. Tarihîsel Süreçleri ve Dönüşümleri, *Akademik Hassasiyetler*, Cilt 3, Sayı 5, ss163-175.
- Tekçam, T. (2007). *Arkeoloji Sözlüğü*. Alfa yayınları. İstanbul.
- Tekin, A. (2006). Tanrıçalar ve Kadın Belleği. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, S.9. ss. 111-135.
- Tekin, O. (1998). *Eski Yunan Tarihi*, İletişim yayınevi, İstanbul.
- Temur, A. (2011). Antik Çağdan Günümüze Amazonlar. *Samsun Sempozyumu Cilt 1*, Samsun, ss:69-75.
- Tong, R.,P. (2006). *Feminist Düşünce*. Cihirlioğlu, Z.(Çev.), Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- Umar, B. (2000). Karadeniz Kapadokyası. İnkilap yayınevi, 2. Baskı, Ankara.
- Ünal, A.(2013). Amazonların Eski Anadolu Kökenleri Hakkında Yeni Kaynak ve Gözlemler. Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, *Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi Cedrus I*, s:21-32.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı 35, ss. 29-56
- Walby, S. (2016). *Patriyarka Kuramı*. Osmanağaoğlu H. (Çev.), Dipnot Yayınları.
- Weber, M. (2014). *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*. Ozankaya, Ö. (Çev.), 2.Basım, Cem Yayınevi, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Şule Didem GÖK, 1987 yılında Gaziantep’te doğdu. Gaziantep Ünivesitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümünden 2014 yılında mezun oldu. 2014 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı. Dört yıldır kamuda işçi statüsünde görev yapmaktadır.

VITAE

Şule Didem Gök was born in Gaziantep in 1987. She graduated from Gaziantep University Faculty of Arts and Sciences Department of Archaeology in 2014. In 2014, She started her master's program in the Department of Women Studies at the Institute of Social Sciences of Gaziantep University. She has been working in the public sector for four years.